

Krista Rytönen

Varhaiskasvatuksen opettajien käyttämät ympäristökasvatuksen menetelmät alle 3-vuotiaiden kanssa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja YAMK

Opinnäytetyö

20.10.2024

Tiivistelmä

Tekijä:	Krista Rytönen
Otsikko:	Varhaiskasvatuksen opettajien käyttämät ympäristökasvatuksen menetelmät alle 3-vuotiaiden kanssa
Sivumäärä:	64 sivua + 2 liitettä
Aika:	20.10.2024
Tutkinto:	Sosionomi (YAMK)
Tutkinto-ohjelma:	Sosiaalia
Ohjaaja:	Yliopettaja Saira Nevanen

Varhaiskasvattajat ovat kokeneet Helsingin kaupungilla käytössä olleen kestävän kehityksen Kettu-mallin käyttämisen haastavana alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa varhaiskasvatuksen opettajilta uutta alle 3-vuotiaille tarkoitettua Kettu-kirjaa varten, jonka toteuttamista Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on suunnitellut.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineiston keruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastattelun kysymysten oli tarkoitus selvittää alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksen opettajien ympäristökasvatuksen toteuttamista ja Kettu-mallin käyttämistä sekä sen kehittämistä. Teemahaastatteluun osallistui 10 Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksessa työskentelevää varhaiskasvatuksen opettajaa. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

Opinnäytetyön tulosten mukaan alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen opettajat toteuttivat arkipäiväiseen toimintaan liittyvää ympäristökasvatusta osana päivän rakennetta. Kettu-mallin Kettujen toiminnallisia tehtäviä, eli käpäliä käytettiin jonkin verran alle 3-vuotiaiden kanssa. Kukaan haastateltava ei kertonut kehittäneensä uusia käpäliä, mutta mallia oli sovellettu laajasti itse kehitetyillä keinoilla. Erityisesti Kettu-kirjan hahmojen kuvia oli käytetty toiminnan ohjauksen tukena. Haastateltavat korostivat vanhempien ja varhaiskasvatusyksikön yhteistyön tärkeyttä ympäristökasvatuksen toteuttamisessa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että ympäristökasvatuksen toteuttaminen alle 3-vuotiaiden kanssa tapahtuu arkipäiväisissä hetkissä. Kettu-mallin käyttäminen alle 3-vuotiaiden kanssa vaatii varhaiskasvattajilta luovuutta, jotta sopivat toimintatavat voidaan soveltaa pienten lasten kanssa käytettäväksi. Alle 3-vuotiaiden pedagogiikassa tärkeää on keskittyä ympäristökasvatuksessa määrän sijaan toiminnan moninaisuuteen ja pitkäkestoisuuteen.

Tämän opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää alle 3-vuotiaille suunnatun Kettu-kirjan tekemisessä ja ympäristökasvatuksen toteuttamisessa.

Avainsanat: Ympäristökasvatus, varhaiskasvatus, alle 3-vuotiaat

---

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Abstract

Author: Krista Rytönen
Title: Environmental Education Methods Used by Early Childhood Education Teachers
Number of Pages: 64 pages + 2 appendices
Date: 20 October 2024

Degree: Social Services
Degree Programme: Master of Social Services
Instructor: Salla Nevanen, Principal Lecturer

Helsinki's early childhood education uses the Kettu model to carry out environmental education for children. Educators in early childhood education have felt that the model is hard to use with children under three years old. Helsinki's department of education is planning a new Kettu book for young children. The purpose of this thesis was to collect data from teachers for the development of this new book.

The thesis was carried out as a qualitative study and the data was collected with focused interviews. The aim of the interviews was to investigate how early childhood education teachers carry out environmental education and how they use and modify the Kettu model. Ten teachers who work with children under three years old in Helsinki's early childhood education participated in the focused interviews. The data was analysed using data-driven content analysis.

The results of this thesis show that teachers of children under three years old carry out environmental education in relation to everyday activities. The Kettu model's functional tasks, i.e. 'paws' had been used to some extent with children under three years old. None of the teachers who participated in the focused interviews had developed new paws, but the Kettu model had been used in several other novel ways. Especially the model's character pictures were used to support educational activities. Teachers also underlined the importance of cooperation between the parents and the early childhood education unit in implementing environmental education.

In conclusion, environmental education is carried out within the daily activities of children under three years old. Using the Kettu model with young children requires creativity to modify the model to suit them better. It is important to focus on variety and a longer time span, rather than quantity in environmental education with children under three years old. The results of this thesis can be used to carry out environmental education and in the development of the new Kettu book for children under three years old.

Keywords: early childhood education, environmental education

The originality of this thesis has been checked using Turnitin Originality Check service.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Työelämäkumppani	2
3	Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset	3
4	Ilmasto- ja ympäristökasvatus	6
4.1	Ympäristökasvatuksen puumalli	8
4.2	Ilmastokasvatuksen polkupyörämalli	10
4.3	Ilmastokasvatuksen menetelmät	11
5	Varhaiskasvatus	14
5.1	Varhaiskasvatuksen toteuttaminen yhteistyössä	15
5.2	Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa	16
5.3	Varhaiskasvatuksen toteuttama ympäristökasvatus	18
5.4	Ilmastokasvatuksen materiaalit varhaiskasvatuksessa	20
5.4.1	Vihreä lippu	21
5.4.2	Kettu-malli	22
6	Tutkimuskysymykset	23
7	Menetelmälliset ratkaisut	24
7.1	Haastateltavat	25
7.2	Teemahaastattelu	26
7.3	Sisällönanalyysi	28
8	Tulokset	32
8.1	Ympäristökasvatus	33
8.2	Ympäristökasvatuksen keinot teemoittain	34
8.3	Kettu-mallin käpälien käyttö alle 3-vuotiaiden kanssa	37
8.4	Kettu-mallin soveltaminen alle 3-vuotiaille	40
8.5	Ympäristökasvatuksen toteuttaminen yhteistyössä	42
8.6	Kettu-mallin kehitysideat	43
8.7	Kettu-malli ja Vihreä lippu	44
8.8	Tulosten yhteenveto	45
9	Johtopäätökset	47
10	Pohdinta	52

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelun tiedote

Liite 2. Ympäristökasvatus ja Kettu-materiaalin käyttäminen alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa / Koonti työelämäkumppanille

1 Johdanto

Ilmastonmuutos on tosiasia, jonka hidastamiseksi on tehtävä toimia. Lasten kasvatusta kestävämpään maailmankuvaan on ympäristötoimissa avainasemassa. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tehdä samoin (Sarkkinen 2017). Ympäristökasvatuksen kautta yksilöllä on mahdollisuus toimia ympäristövastuullisesti. Ympäristökasvatukseen kuuluu ympäristön arvostaminen ja tietämyksen lisääminen. Sen kautta henkilökohtainen suhde ympäristöön kasvaa sekä usko omien tekojen merkitykseen lisääntyy. Ympäristökasvatusta voidaan toteuttaa monin eri tavoin ja monia eri menetelmiä hyödyntäen. Esimerkiksi taiteen ja leikin hyödyntäminen ympäristökasvatuksessa voi antaa erilaisia välineitä ympäristösuhteen luomiseen. (Cantell & Aarnio-Linnanvuori & Tani 2020: 89–90, 164–165.)

Aikuisten asenteet voivat kuitenkin vaikuttaa eri tavoin ympäristökasvatuksen toteutumiseen. Varhaiskasvatuksessa työskentelevillä ammattilaisilla on nimittäin suuri vastuu pedagogiikan painotuksen valitsemisessa. Kasvattajat saattavat tiedostamattaan korostaa omiin arvoihinsa nojaavaa pedagogiikkaa. (Melasalmi & Hurme & Ruokonen 2022: 606.) Ympäristökasvatuksen laajuus voi jäädä suppeaksi, jos kasvattajien arvot eivät ole linjassa ympäristöä kunnioittavien arvojen kanssa. Toisaalta myös lasten perheillä on suuri vaikutus siihen, mihin lapsi kiinnittää huomiota ja mitä hän pitää tärkeänä. Vanhemman lapselle osoittama kiinnostus ja esimerkki voi lisätä varhaiskasvatuskäisen lapsen sitoutumista toimintaan (Prince 2008: 200).

Alle 3-vuotiaiden lasten pedagogiikkaan saatetaan myös suhtautua toisinaan vähättelevästi (Ahonen & Roos 2021: 10). On mahdollista, että jotkut varhaiskasvattajat ajattelevat, ettei ympäristökasvatusta tarvitse toteuttaa vielä alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Ympäristökasvatus kuitenkin kuuluu osaksi varhaiskasvatusta ikää katsomatta.

Varhaiskasvatusta ohjaa Opetushallituksen laatima Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet asiakirja, joka määrittelee esimerkiksi varhaiskasvatuksen arvoja sekä pedagogisia sisältöjä (Opetushallitus 2022). Ympäristökasvatus esitellään tässä ohjaavassa asiakirjassa lyhyesti sekä hieman hajanaisesti, joten aiheeseen perehtymätön työntekijä saattaa kokea ympäristökasvatuksen toteuttamisen haasteelliseksi.

Helsingin kaupungilla työskennelleet varhaiskasvattajat kaipasivat apua ympäristökasvatuksen toteuttamiseen, kun Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin vuodelta 2016 lisättiin ympäristökasvatuksen osa-alue (Opetushallitus 2016, Almgren 2023). Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala loi Kettu – Kestävä tulevaisuus varhaiskasvatuksessa -mallin ympäristökasvatuksen tueksi. Kettu-malli on ollut käytössä Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksessa muutaman vuoden ajan. Kettu-mallin kautta lapset pääsevät tutustumaan kestävän tulevaisuuden teemaan seitsemän eri ketun kanssa tutkien, seikkaillen ja leikkien. Kettu-malliin kuuluu Kettu-kirja sekä Kettu-juliste. (Almgren ym. 2021.)

Kettu-mallin käyttäminen alle 3-vuotiaiden lasten kanssa on kuitenkin koettu haastavaksi. Varhaiskasvattajat ovat toivoneet uutta Kettu-kirjaa, joka olisi tarkoitettu pienten lasten kanssa käytettäväksi. (Almgren 2023.) Myös vuonna 2023 julkaistun opinnäytetyön mukaan Helsingin kaupungin varhaiskasvattajat toivoivat uutta Kettu-kirjaa pienille lapsille. (Hagfors 2023.)

Tavoitteenani tässä opinnäytetyössä oli hankkia tietoa uutta alle 3-vuotiaille tarkoitettua Kettu-kirjaa varten, jota Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on suunnitellut. Selvitin Helsingin kaupungin varhaiskasvatyksyksiköissä työskenteleviltä varhaiskasvatuksen opettajilta, miten kestävän kehityksen kasvatusta on toteutettu alle 3-vuotiaiden kanssa. Keräsin varhaiskasvatuksen opettajilta heidän hyväksi toteamiaan toiminnallisia menetelmiä, joilla kestävän kehityksen teemaa on käsitelty alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Opinnäytetyöni lopussa esittelen opinnäytetyön tulokset työelämälle tehdyn koonnin muodossa.

Perehdyn opinnäytetyöni teoriaosuudessa ilmastonmuutokseen, ilmastokasvatukseen ja sen keinoihin sekä varhaiskasvatuksen toteuttamiseen ja pedagogiikkaan. Ilmastokasvatuksen materiaalit varhaiskasvatuksessa luvussa esittelen tarkemmin Helsingin kaupungin kestävän kehityksen Kettu-mallia. Teoriaosuuden jälkeen esittelen opinnäytetyön tutkimuskysymykset ja menetelmälliset ratkaisut. Lopussa käyn läpi opinnäytetyön tulokset ja johtopäätökset. Opinnäytetyöni raportin lopetan pohdintaan.

2 Työelämäkumppani

Opinnäytetyöni työelämäkumppanina toimii Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, eli Kasko. Helsingin kaupungilla on 327 päiväkotia, jotka on jaettu kymmeneen eri varhaiskasvatusalueeseen (Helsingin kaupunki 2024). Varhaiskasvatuksen

toteuttamista ohjaa Helsingissä kolmitasoinen varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus, joka koostuu valtakunnallisesta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä jokaisen lapsen omasta varhaiskasvatussuunnitelmasta. (Helsinki 2024: 5).

Valtakunnallisessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan sitoutumista YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin (Opetushallitus 2022: 16). YK:n kestävän kehityksen tavoitteen Agenda 2030 pyrkimyksenä on poistaa äärimmäinen köyhyys maailmasta sekä turvata ihmisten hyvinvointi ympäristölle kestävällä tavalla. Agenda 2030 pitää sisällään 17 kestävän kehityksen tavoitetta, joita ovat esimerkiksi toimia kiireellisesti ilmastomuutosta ja sen vaikutuksia vastaan sekä taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille. (United Nations 2015.)

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma on velvoittava asiakirja kaikille helsinkiläisille varhaiskasvatuksen toimijoille. (Helsinki 2024: 6.) Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma korostaa, että Helsingissä varhaiskasvatuksessa hyödynnetään erilaisia luonnon ympäristöjä, jotka tarjoavat hyvät mahdollisuudet oppimiseen ja toimintaan. Suunnitelmassa esitellään, että varhaiskasvatusta tehdään yhteistyössä erilaisten kaupungin toimijoiden kanssa. Tarkoituksena on liittää lapset lähiympäristöönsä erilaisten retkien ja traditioiden kautta. Helsingin monipuolista oppimis- ja toimintaympäristöä hyödynnetään lasten päivittäisessä liikkumisessa sisällä, ulkona ja luonnossa. Ulkoilu ja retket lähiympäristöön tukevat fyysisen aktiivisuuden suositusten täyttymistä. (Helsinki 2024: 22.)

Jokaiselle lapselle toteutetaan oma varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tavoitteet ohjaavat henkilöstön pedagogista toimintaa (Opetushallitus 2022b). Helsingin kaupungin varhaiskasvatusryhmissä käytetään digitaalista ryhmäportfoliota, jonka avulla dokumentoidaan perheille ryhmän tavoitteista ja toiminnasta. Näkökulma portfolioissa on lasten osallisuutta korostava. (Helsinki 2022a.) Dokumentointi tapana käytetään esimerkiksi tekstiä, kuvia sekä ryhmäportfoliossa valmiiksi olevia tarroja.

3 Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset

Ilmastonmuutoksesta puhuttaessa täytyy huomioida, että maapallon ilmasto on aina muuttunut. Suomen luonto esittelee erilaisia vuosituhansia vanhoja ilmastoajoja järvien, siirtolohkareiden ja avokallioiden kautta. Ihminen on sopeutunut Maan erilaisiin ilmastonmuutoksiin aina, mutta tällä kertaa poikkeuksellista on se, että ihminen on tä-

män hetken ilmastonmuutoksen syyllinen. Nyt käsillä olevan ilmastonmuutoksen aikajänne on noin 250 vuotta. Se alkoi teollistumisen ja fossiilienergian valtakaudesta. (Pelttari 2021: 65–65.)

Ilmastonmuutos eli ilmaston lämpeneminen johtuu kasvihuoneilmiöstä. Kasvihuoneilmiö taas johtuu siitä, että auringon lämpösäteily pääsee Maahan ilmakehän läpi nopeammin, kuin Maan pinnasta nouseva lämpösäteily. Maan kasvihuonekaasut kuten metaani ja hiilidioksidi hidastavat lämmön poistumista Maasta. Ilmaston lämpeneminen johtuu kasvihuonekaasujen määrän lisääntymisestä ilmakehässä, jonka ihminen on toiminnallaan aiheuttanut. (Tani & Cantell & Hilander & Jutila 2023: 119.)

Ilmastonmuutos aiheuttaa moninaisia haasteita maapallolla. Tunnetuin esimerkki on jäätiköiden sulaminen, joka aiheuttaa meren pinnan nousua ja lopulta ilmastopakolaisuutta. Ilmastonmuutos vaikuttaa myös sateiden määrään, joka aiheuttaa kuivuutta ja lopulta globaalia ruokakriisiä. (Tani ym. 2023: 120.)

Ilmastonmuutos myös kiihdyttää Maan biodiversiteetin eli luonnon monimuotoisuuden vähenemistä. Ihminen on vienyt pinta-alaa erilaisilta hyönteisiltä ja kasveilta, kun on tarvittu isoja viljelys- ja laidunmaita tiettyjen ihmisen käyttämien hyödykkeiden kuten riisin ja karjan kasvattamiseen. Ihmiset niittävät niityt ja kasvattavat nurmikkoa sekä kaatavat metsää. Hyödykkeiden kasvattaminen ja pinta-alan vieminen luonnon monimuotoisuudelta aiheuttaa valtavasti ongelmia. Se johtaa esimerkiksi joidenkin eläinten ja kasvien sukupuuttoon ja hiilinieluna toimivien metsien vähenemiseen. Lisäksi riski ihmisiin tarttuvien tautien leviämisestä kasvaa. (Tani ym. 2023: 124–127.)

Pienet muutokset eivät enää riitä hillitsemään nykyistä ilmastonmuutosta, sillä ne olisi pitänyt aloittaa jo 1980-luvulla, kun ensimmäiset hälytyskellot alkoivat soida. On tehtävä isoja ja merkittäviä uudistuksia. Tärkeintä olisi päivittää ihmisten ajattelu ilmaston uudelle aikakaudelle: miten voimme elää tässä hetkessä niin kuin elämme samalla päästäen irti meidän omasta tuhovoimastamme. (Pelttari 2021: 82.)

Yksittäisten pienten muutosten ollessa liian myöhäisiä, on keskityttävä totaaliseen kestävyysmurrokseen tai toisin sanoen vihreään siirtymään. On keskityttävä kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan yksittäisten muutosten sijaan. (Tani ym. 2023: 130.) Globaaleja sopimuksia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi on jo tehty.

Esimerkiksi Euroopan unioni on laatinut Euroopan vihreän kehityksen ohjelman, jonka tarkoituksena on saavuttaa ilmastoneutraali EU vuoteen 2050 mennessä. Ohjelmassa

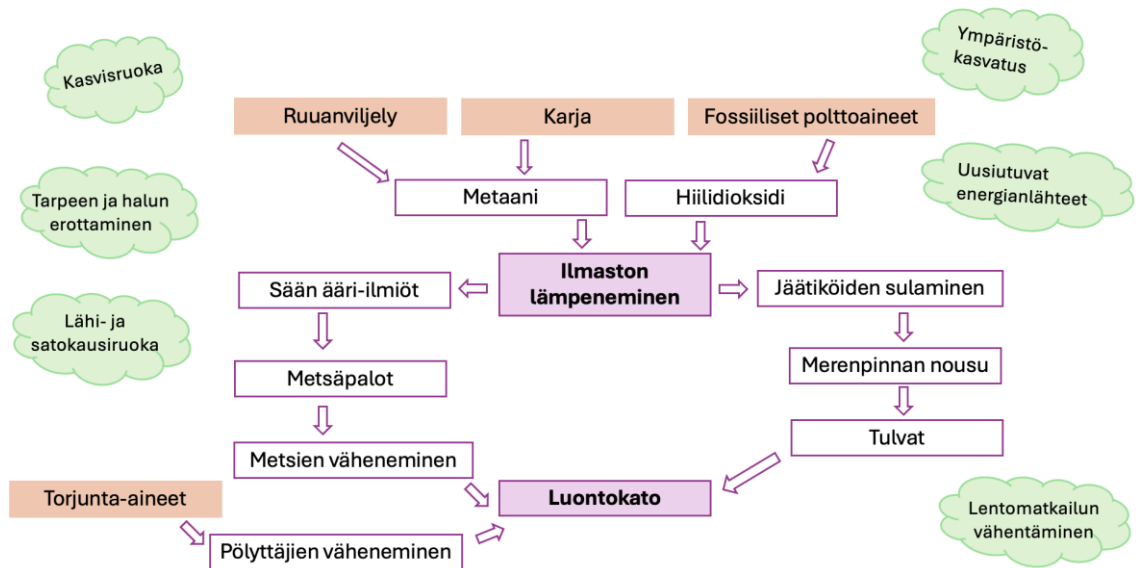
korostetaan kokonaisvaltaisuutta ilmastoon liittyvien tavoitteiden saavuttamisessa. (Eurooppa-neuvosto 2024.) Ilmastoneutraaliudella tarkoitetaan sitä, että Maan päästöt laskevat samansuuruisiksi kuin sen hiilinielut. Luonnolliset hiilinielut ovat muun muassa metsiä, jotka sitovat hiiltä ilmakehästä. On totta, että hiilineutraalius tavoitteena vie maailmaa parempaan suuntaan, mutta tämän ilmastonmuutoksen aikaan olisi tärkeää puhua ilmastonegatiivisuudesta, joka vaatisi vielä suurempia uhrauksia ja tekoja, jotta teoilla olisi riittävästi merkitystä. (Pelttari 2021: 53–56.) Erään tutkimuksen mukaan EU:n täytyisi esimerkiksi vapauttaa runsaasti viljelysmaita takaisin luonnontilaan, jotta biodiversiteettiä voitaisiin suojella ja näin ollen tukea maapallon hyvinvointia (Potrč & Čuček & Martin & Kravanja 2021).

Konkreetitiset teot, joilla ilmastonmuutoksesta aiheutuvia tuhoja voidaan hallita liittyvät siis hiilinielujen lisäämiseen. Toinen vaihtoehto on vähentää hiilinielujen tarvetta esimerkiksi hyvien uusiutuvien energianlähteiden kautta. Hyviä uusiutuvia energianlähteitä ovat esimerkiksi aurinko- ja vesivoima. Uusiutuviin energianlähteisiin siirtymisellä on iso rooli Euroopan unionin tavoitteessa olla ilmastoneutraali vuonna 2050. Lisäksi uusiutuviin energianlähteisiin siirtyminen mahdollistaa valtavasti uusia työpaikkoja ja näin ollen tukee myös sosiaalista kestävyyttä. (Potrč ym. 2021.)

Yksilönvastuu on myös tärkeä osa kestävämpää tulevaisuutta. Ihminen voi vähentää omaa hiilijalanjälkeä pohtimalla omia valintojaan. Suomen ympäristökeskuksen nettisivuilla on ilmastodieetti -laskuri, joka ohjaa käyttäjää konkreettisiin tekoihin hiilijalanjäljen pienentämiseksi. Laskuri kertoo käyttäjän hiilijalanjäljen, joka koostuu asumisesta, liikkumisesta, ruuasta ja tavaroiden sekä palvelujen kulutuksesta. (Suomen ympäristökeskus 2019.) Myös Sitralla on Elämäntapatesti, joka antaa räätälöityjä vinkkejä käyttäjälleen (Sitra).

Ilmastokasvatus on yksi keino vähentää omaa ja muiden hiilijalanjälkeä. Maapallon kannalta on tärkeää, että ilmastokasvatus kuuluu osaksi kasvatusinstituutioita, jotta tulevien sukupolvien elämä olisi ihmisarvoista. On ihmisen vastuulla, että Maapallo on tulevaisuudessakin elinkelpoinen eläimille ja kasveille. (Värri 2018: 12.) Jo lapsena opitut tiedot ja taidot konkretisoituvat lasten kasvaessa aikuisiksi.

Tämän kappaleen alapuolella on kuvio, jolla selkeytän muutamia ilmastonmuutoksen sekä luontokadon syitä ja seurauksia. Oranssit kohdat kuvaavat ihmisen tekoja, jotka kiihdyttävät ilmastonmuutosta sekä luontokatoa. Vihreät ajatuskuplat kuvaavat esimerkkejä ihmisen teoista, jotka vaikuttavat ilmastonmuutokseen hillitsevällä tavalla.

Kuvio 1. Ilmastonmuutoksen syyt ja seuraukset (Tani ym. 2021 mukailten).

4 Ilmasto- ja ympäristökasvatus

Tässä opinnäytetyössä päädyin käyttämään selkeyden vuoksi pääsääntöisesti termejä ilmastokasvatus ja ympäristökasvatus kestävyyskasvatuksen sijaan, sillä ilmastokasvatus ja ympäristökasvatus esiintyvät suurimmassa osassa tässä opinnäytetyössä käytettyjä lähteitä. Ilmastokasvatus ja ympäristökasvatus eroavat sisällöllisesti jonkin verran toisistaan, mutta molempien termien keskiössä on kestävä kehityksen tukeminen.

Maapallon kannalta ihmisten elämäntapa on tuhoisa. Sen huomaa esimerkiksi joka vuotisesta ylikulutuspäivästä, jota useat maat ”viettävät”. Esimerkki maan ylikulutuspäivänä maapallon luonnonvarat olisi käytetty loppuun, jos jokainen maa käyttäisi luonnonvaroja kuten tarkasteltava maa käyttää. Suomen ylikulutuspäivä oli vuonna 2024 huhtikuun puoli välissä. (Earth Overshoot Day 2024.) On siis tehtävä muutoksia ihmisen toimintaa, jotta Maapallolla eläminen on jatkossakin mahdollista.

Ympäristöä suojelevan toiminnan esteenä voi olla ongelman kieltäminen ja epävarmuus oman toiminnan vaikuttavuudesta (Siivonen ym. 2022: 213). Ihminen on tietoinen oman toimintansa vaikutuksesta ympäristöön, mutta se ei siltikään luovu tuhoavasta elämäntavastaan. Ihminen on jo pitkään kasvatettu tavoittelemaan hedonistista hyvää, vaikka se ei ole tulevaisuuden kannalta kestävää. On tärkeää pyrkiä määrittelemään tavoiteltu hyvä uudelleen luonnon ehdoilla. (Väri 2018: 63, 140.)

Ympäristökasvatuksessa, kuten kasvatuksessa yleensäkin on tärkeää reflektoida kasvattajan omaa moraalidentiteettiä ihan perustuksista lähtien. Pelkät konkreettiset teot kuten kierrättäminen ja uusien innovaatioiden kehittäminen ei riitä, jos ihminen ei paneudu elämänmuodon perusongelmiin, jotka jarruttavat ilmastotekoja. Ekologisemman ympäristösuhteen luominen tarvitsee kasvatusta nykyistä viisaampaan luontosuhteeseen. Ihminen kasvaessaan kehittää omaa minuuttaan, käsitystä itsestään ja suhteitaan toisiin ihmisiin. Yhteisö, jossa ihminen elää, siirtää normejaan, arvojaan ja toimintaperiaatteitaan muihin saman yhteisön ihmisiin. (Värri 2018: 21–22, 16.)

On tärkeää miettiä esimerkiksi päivittäisiä sanavalintoja. Lapset eivät luonnostaan arvota eläimiä, ötököitä tai kasveja eri luokkiin, vaan aikuinen puhuessaan niistä siirtää arvo maailmaansa lapsiin. On eri asia puhua voikukasta harmillisena pihapiirin rikkakasvina kuin pölyttäjille tärkeästä alkukesän kukkivasta kasvista. (Tani ym. 2023: 125.)

Koulutus on myös pitkään pyrkinyt vain siirtämään tietoa eteenpäin uusiin ihmisiin autoritäärisesti. Tulevaisuuden kannalta olisi tärkeää, että koulutus pyrkisi määrittelemään uudestaan ”meidät”. On mahdotonta luoda kestävästä yhteiskuntaa, jos ihminen ei pysty ajattelemaan itseään pidemmälle. Sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyyskannalta on tärkeää tehdä asiat yhdessä koko maailmanlaajuisesti. (Kyllönen 2019: 331, 333.) Oman ajattelun kehittäminen ja asian esille ottaminen on tärkeä osa paremman tulevaisuuden rakentamista.

Ihmisten tunteet voivat vaikuttaa siihen, miten kykeneviä he ovat ottamaan uutta tietoa vastaan. Aikuiset kokevat paljon erilaisia tunteita ilmastonmuutosta ja siihen liittyviä asioita kohtaan. Ympäristötunteisiin voi liittyä esimerkiksi avuttomuuden ja syyllisyyden tunteita. Ympäristöahdistus voi aiheuttaa esimerkiksi alakuloisuutta ja jopa lamaantumista aikuisissa. (Pihkala 2019: 12, 72, 109, 155.)

Lasten ympäristökasvatuksessa oleellista onkin se, millä tavalla ilmastonmuutoksesta kerrotaan lapsille. Lasten tulisi kokea voivansa vaikuttaa kestävämpään elämäntapaan ilman, että lasten tarvitsee ottaa liian suurta taakkaa ympäristöasioista (Opetushallitus 2022: 51). Olisi tärkeää löytää oikea tasapaino näiden asioiden välille.

Tärkeää on pyrkiä luomaan optimistisuutta ja toiveikkuutta lasten ympäristökasvatuksessa. Haasteensa optimistisuudelle ja toiveikkuudelle antaa kuitenkin planeetan synkkä tila. Kasvatuksessa tärkeää olisi kuitenkin löytää uusia ratkaisuja ja keinoja, joilla lapsille

voidaan antaa aineksia kestävämmän tulevaisuuden luomiseen. (Siivonen ym. 2022: 214.) Tähän haasteeseen tarvitaan innovaatioita.

On tutkittu, että vihreät innovaatiot vaikuttavat organisaatioiden ympäristösuojelulliseen suorituskykyyn ja, että ne vaikuttavat myös positiivisesti yrityksen vihreään identiteettiin ja vihreään luovuuteen (Singh & Del Giudice & Chierici & Graziano 2019; Wenhao & Hongyan 2018). Kasvatuksen kautta autetaan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja ajattelemaan asioita sekä toimintatapoja kriittisesti (Helsinki 2024: 20). Lapset ovat ne, jotka voivat tulevaisuudessa vaikuttaa esimerkiksi innovaatioiden kautta maapallon kantokykyyn. Varhaiskasvatusta ohjaa kuitenkin lapsuuden itseisarvo (Opetushallitus 2022: 22), joten emme voi suhtautua lapsiin pelkästään tulevaisuuden rakentajina, vaan heille on mahdollistettava arvokas lapsuus.

Ympäristökasvatuksen toteuttaminen suunnitelmallisesti ja määrätietoisesti on tärkeää. Ilmastonmuutoksen värittämää aikaa voisi kutsua uudeksi jälleenrakennuksen aikakaudeksi. Tämän aikakauden aikana ihmisten tulee pystyä sopeutumaan elämän muutoksiin, jotka johtuvat ilmaston lämpenemisen myötä syntyneistä ongelmista kuten sään ääri-ilmiöistä, jotka johtavat vielä suurempiin haasteisiin. Uuden jälleenrakennuksen aikakaudella ihmisten tulee ryhtyä joukkovoimalla talkoisiin, jotta voidaan kehittää uusia ratkaisuja käsillä olevaan haasteeseen, eli ilmaston lämpenemisen pysäyttämiseen. (Vilén 2022: 161–162.)

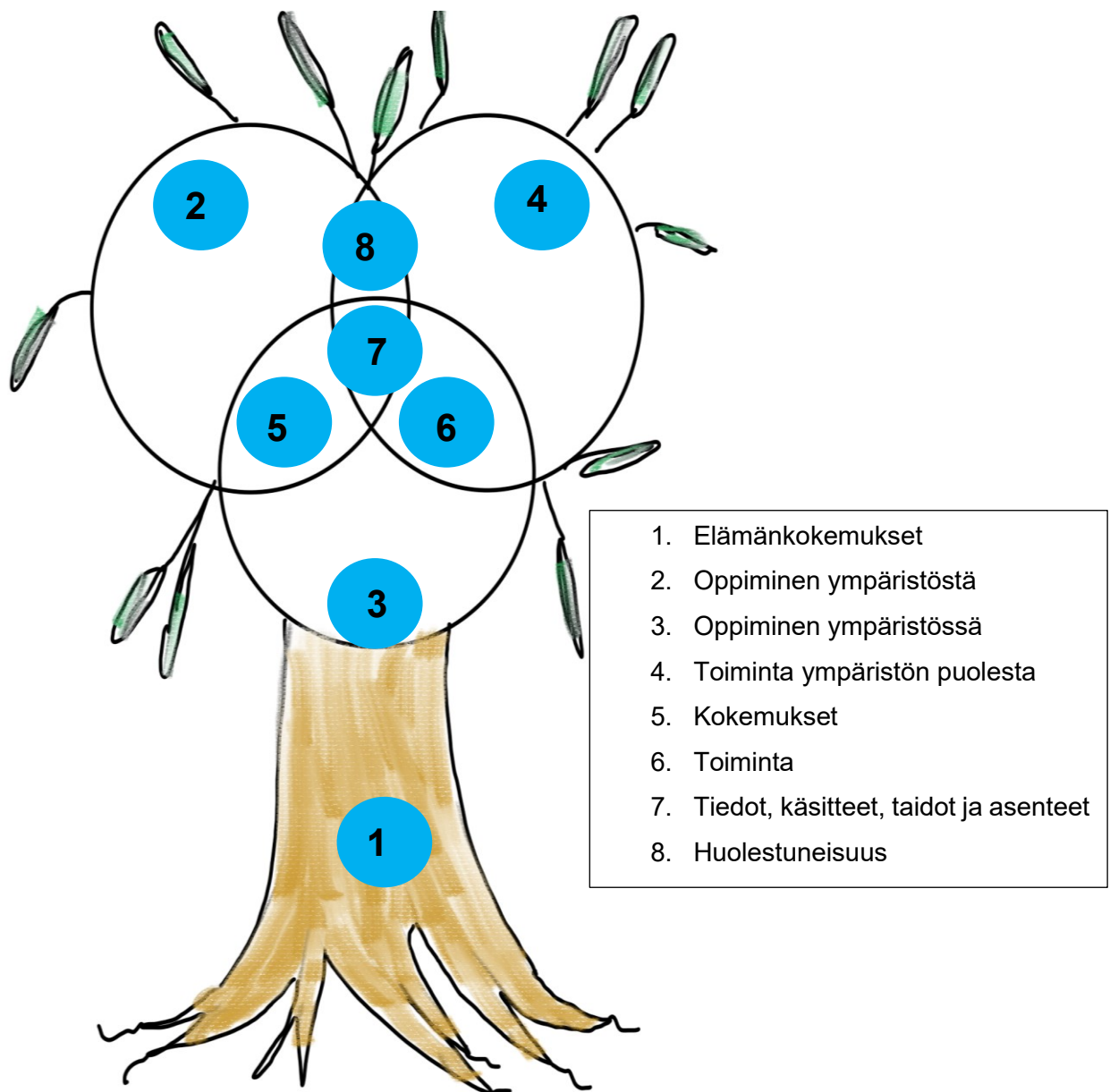
Ympäristökasvatusta voidaan esitellä erilaisten mallien avulla. Mallien kautta onnistutaan visualisoimaan ja jäsentämään tavoitteet helpommin hahmotettavaan muotoon. (Cantell ym. 2020: 116.) Esittelen tässä tämän kappaleen alaluvuissa ympäristökasvatuksen polkupyörä- sekä puumallia.

4.1 Ympäristökasvatuksen puumalli

Joy A. Palmer on esitellyt ympäristökasvatusta puumallin avulla. Puumallissa runkoa kuvaavat merkittävät elämäkokemukset. Ympäristökasvatuksessa on Palmerin mukaan huomioitava oppijan elämäkokemukset, kehitysvaihe, sosiaaliset taidot, aiemmat opitut tiedot sekä yhteisöllisyys. Lehdet ja oksat muodostavat kolmen osan kokonaisuuden: oppimisen ympäristöstä, oppimisen ympäristössä sekä toimimisen ympäristön puolesta. Onnistunut ympäristökasvatus vaatii kaikkia näitä osa-alueita tasavertaisesti sekä samanaikaisesti. (Cantell ym. 2022: 117.)

Ympäristökasvatuksen onnistumiseen vaaditaan puumallin mukaan huolestuneisuutta. Oppiminen edellyttää sitä, että ihminen huolestuu ympäristöstään ja on sitä kautta motivoitunut hankkimaan tietoa, jolla voi toimia ympäristön hyväksi. (Cantell ym. 2020: 117.) Ihminen ehkä tajuaa oman toimintansa aiheuttamat negatiiviset vaikutukset ympäristön kantokykyyn ja pyrkii sitten muokkaamaan toimintaansa kestävämpään suuntaan.

Puumallin mukaan toiminta ympäristön hyväksi vaatii oikean asenteen, riittävästi tietoa ja kokemuksia sekä aktiivista toimintaa. Puumallissa asenteet ovat ympäristökasvatuksen lehtiosan keskiössä. (Cantell ym. 2020: 118.) Ympäristöä suojelevan asenteen siirtäminen muihin ihmisiin on mahdollista ympäristökasvatuksen kautta ja siihen mahdollisuuteen tulisi jokaisen kasvattajan tarttua.

Kuva 1. Ympäristökasvatuksen puumalli (Joy A. Palmer 1998 mukailten).

4.2 Ilmastokasvatuksen polkupyörämalli

Polkupyörämallin ideana on, että jokainen pyöränosa kuvaa ilmastokasvatuksen keskeisiä näkökulmia. Polkupyörä on valikoitunut mallinkuvaajaksi siitä syystä, että ilmastokasvatus ja polkupyörä ovat kokonaisuuksia, jotka eivät liiku ilman kaikkia osia ja jatkuvaa liikettä, jonka tuottaa ihminen. (Tolppanen & Aarnio-Linnanvuori & Cantell & Lehtonen 2017.)

Kasvattajan tulee olla tietoinen omista arvoistaan, ennen kuin siirtää mahdollisesti ympäristölle haitallisia arvoja eteenpäin lapsille. Arvot, identiteetti ja maailmankuva muodostavat polkupyörämallin rungon, johon kiinnittyvät myös uudet tiedot ja taidot (Tolppanen ym. 2017). Jos rungon materiaali on väärä, ei ympäristö- tai ilmastokasvatus kiinnity oikeaan pohjaan.

Ilmastokasvatuksen toiminnan estettä kuvataan polkupyörämallissa jarruina. Esteet johtuvat ihmisten moraalidentiteetistä sekä mukavuudenhalusta, mutta myös rakenteellisista esteistä. (Tolppanen ym. 2017.) Esteiden tunnistaminen on tärkeää, jotta niihin pysytään vaikuttamaan. Oman mukavuudenhalun tunnistaminen ja sen pohtiminen voi vaikuttaa päätökseen tehdä ympäristön kannalta parempia valintoja.

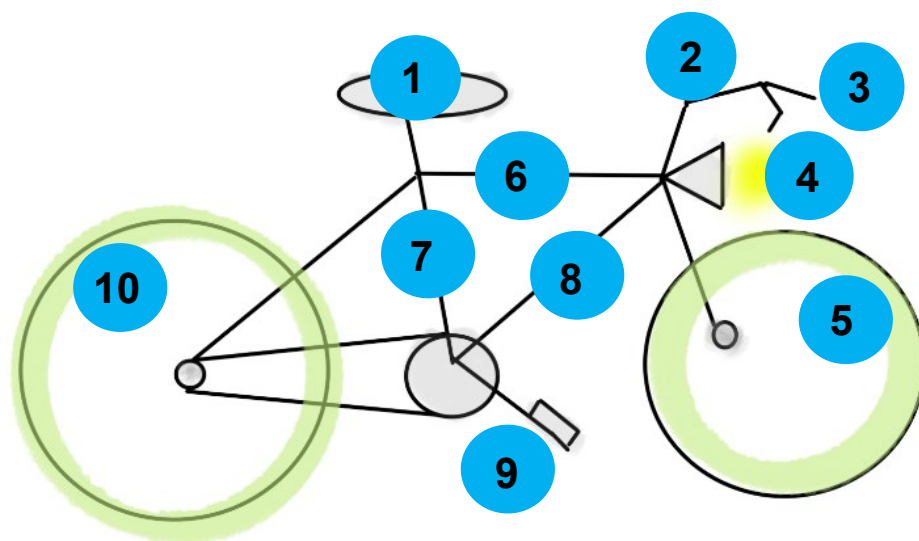
Ilmastokasvatuksen tulisi tähdätä toivon ja myötätunnon tunteisiin kielteisten tunteiden sijaan. Polkupyörämallissa tunteet kuvataan polkupyörän valona, joka itsessään kuvaa hyvin sitä tunnetta, jota ilmastokasvatuksessa pyritään luomaan. (Tolppanen ym. 2017.) Valoisa ajattelu ja usko siihen, että teoilla on merkitystä voivat olla avainasemassa parempaan tulevaisuuteen.

Tulevaisuuskasvatus onkin osa ilmastokasvatusta ja se toimii polkupyörämallin ohjaustankona. Tärkeää on tarkastella tulevaisuutta kriittisesti, mutta optimistisessä valossa. (Tolppanen ym. 2017.) Ihminen elää ihmiskeskeisessä maailmassa, jonka takia maapallo on ekologisessa kriisissä. Ihmisten on tarkasteltava kriittisesti suhdettaan maailmaan ja uudelleenmäärittelemään suhteensa siihen. Lapset kasvatetaan toivomaan ja luottamaan elämän arvoon ja sen merkityksellisyyteen. (Värri 2018: 140–141.)

Motivaatiota ja osallisuutta kuvataan polkupyörämallissa satulana. Kasvatuksella on tärkeä työ saada yksilöt motivoitua istumaan pyörän satulaan ja tekemään parempia valintoja tulevaisuutta kohtaan. (Tolppanen ym. 2017.) Kestävyyteen liittyvien ilmiöiden tulee olla sellaisia, että yksilö voi niihin oikeasti vaikuttaa (Siivonen ym. 2022: 213). Toimintaa

ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi kuvataan polkupyörämallissa ketjuina ja polkimina. Aikuisen esimerkin ja ohjauksen avulla, jopa pienet lapset pystyvät toimimaan ilmastonmuutosta hillitsevästi. (Tolppanen ym. 2017.) Tärkeää on löytää oikea tapa, jolla lapset pystyvät osallistumaan ilmastotalkoisiin heille mielekkäällä tavalla mutta niin, että he voivat aidosti kokea vaikuttavansa asioihin.

1. Motivaatio ja osallisuus	6. Identiteetti
2. Tulevaisuus	7. Arvot
3. Toiminnan esteet	8. Maailmankuva
4. Toivo ja tunteet	9. Toiminta
5. Tieto	10. Ajattelun taidot

Kuva 2. Ilmastokasvatuksen polkupyörämalli (Tolppanen & Aarnio-Linnanvuori & Cantell & Lehtonen 2017 mukailten).

4.3 Ilmastokasvatuksen menetelmät

Ilmastokasvatusta kannattaa lähestyä erilaisten menetelmien kautta. On mahdollista hyödyntää ilmastokasvatuksen välineinä esimerkiksi taidetta, kirjallisuutta, retkeilyä ja leikkiä. Esimerkiksi pitkäjänteinen kestävä kehityksen taidekasvatus voi kehittää lasten taitoja toimia ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväällä tavalla. Maria Huhmarniemen (2015) toteuttama taideperustainen toimintatutkimus lähti käsityksestä,

jonka mukaan länsimaalaisten on vähennettävä kulutusta, jotta voidaan tavoitella kestävä kehitystä. Huhmarniemen tavoitteena oli tukea kestävän kehityksen kasvatusta taidekasvatuksen keinoin. Hän kehitti toimintatutkimuksensa aikana esimerkiksi erilaisia yhteisöllisiä taidetapahtumia. Hänen mukaansa kuvataidekasvatus metsässä kohdistaa oppimista aistiherkkyyteen sekä tiedostavaan oppimiseen ja lasten omaan ilmaisuun. (Huhmarniemi 2014: 109–130.)

Taideperustainen ympäristökasvatus antaa erilaisia välineitä ympäristösuhteen luomiseen ilmaisun, tunteiden ja kokemuksellisuuden kautta. Taidetta voi tehdä lasten kanssa esimerkiksi niin, että ympäristöstä lainataan materiaaleja installaation tekemiseen ja kun teos on valmis, niin materiaalit palautetaan luontoon. Samalla voidaan käydä keskustelua esimerkiksi ympäristön suojelemiseen liittyvistä teemoista. (Cantell ym. 2020: 164–165.) Lasten kanssa voidaan keskustella esimerkiksi kertakäyttöisyydestä ja siitä, miksi luonnonmateriaalien käyttäminen voi olla järkevää ja mihin lopulta rypistetyt silkkipaperit ja leikellyt kartongit päätyvät.

Taide pitää sisällään askartelun lisäksi myös esimerkiksi teatteri-ilmaisua, jonka kautta voidaan käsitellä arvomaailmaa sekä niihin vaikuttavia tekijöitä (Cantell ym. 2020: 167). Taiteen kautta lapset voivat ymmärtää kestävän kehityksen haasteita samalla kasvatuen omaa toimijuuttaan kestävämmässä tulevaisuudessa (Chapman & O’Gorman 2022).

Myös kirjallisuutta voidaan käyttää ympäristökasvatuksen välineenä. Lastenkirjallisuuden kautta lapsia voidaan pyrkiä kasvattamaan ympäristöä kunnioittavaan elämäntapaan. Kirjallisuus voi rohkaista lapsia toimimaan ympäristön hyväksi ja se voi virittää lasten tulevaisuusajattelua. (Lahtinen, Grunthal & Värri 2022: 54.) Satujen kautta voidaan kuvitella kaikenlaista, sillä sadussa kaikki ei välttämättä ole totta. Fiktiivisyyden muistaminen luo lapsille turvaa ja helpotusta. (Helenius & Lummelahti 2013: 126). Satujen avulla voidaan haastaa lasten tulevaisuusajattelua ja pohtia yhdessä, mitä maailmalle voisi tapahtua, jos ihminen ei tee muutosta kestävämpään suuntaan. Lasten kanssa voidaan myös käydä lainaamassa kirjoja kirjastosta ja samalla keskustella siitä, miksi kirjastot voivat olla hyvä tapa hankkia kirjoja.

Yksi selkeä ilmastokasvatuksen keino on lasten kanssa retkeily. Vuoden 2022 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ympäristökasvatuksen otsikon alla korostetaan luonnossa retkeilyä. Retkeilyn kautta lapset oppivat nauttimaan luonnosta ja lasten ympäristösuhde vahvistuu. Lasten kanssa harjoitellaan roskaamatonta retkeilyä. (Opetushallitus 2022: 51.)

Leikki on luultavasti lapsille ominaisin tapa tutustua ympäristöystävällisempään maailmaan. Leikin kautta lapset ovat aina tutustuneet luontoon, ja osalle ihmisistä juuri ulkona toteutetut leikit ovat jääneet kirkkaimpana mieleen lapsuuden leikeistä. (Helenius & Lummelehti 2013: 40.)

Huhmarniemen (2015) toimintatutkimuksen mukaan leikkiminen metsässä tukee monipuolisesti lasten kasvua ja kehitystä. (Huhmarniemi 2015: 117). Leikki on lapselle motivoiva ja iloa tuottava tapa oppia (Opetushallitus 2022: 23). Leikkien kautta lapset oppivat esimerkiksi avaruudellista hahmottamista, vuorovaikutustaitoja, sosiaalisuutta, empaattisuutta sekä minäkuvaa ja itsetuntoa. Leikeissä lapset joutuvat tekemisiin itsenäisesti moraalin kanssa. He voivat itse päättää, miten toimivat leikin tilanteissa. (Helenius & Lummelehti 2013: 31, 136, 155.) Jos kaksi lasta leikkii esimerkiksi ihmistä ja siiliä, ja ihminen päättää rikkoa siilin kodin, voi ihmistä leikkineelle lapselle tulla tästä huono omatunto. Leikin kautta lapset voivat siis turvallisesti harjoitella, miten elämässä toimitaan reilusti muita kohtaan.

Edellä esiteltyjen ilmastokasvatuksen lähestymistapojen yhdistämistä kannattaa harjoittaa, sillä monialainen ympäristökasvatus voi olla antoisaa ja hauskaa (Cantell ym. 2020: 153). Nykyään korostetaan oivaltamista ja yhdessä oppimisen merkitystä. (Siivonen ym. 2022: 210.) Varsinkin koulussa puhutaan ilmiöoppimisesta, jolla tarkoitetaan esimerkiksi erilaisten oppimisen alueiden yhdistämistä jonkin teeman tutkimista varten (Opetushallitus). Ilmiöoppimisessa käytetään erilaisia tutkivan oppimisen työtapoja, joiden avulla maailman ilmiöt pyritään luomaan tutuiksi lapsille. Ilmiölähtöisyyden ydin on lasten omissa havainnoissa ja kysymyksissä, joita aikuisjohtoisesti lähdetään tutkimaan yhdessä. (Cantell 2014.)

Kuvitellaan tilanne, jossa varhaiskasvatuksessa alle 3-vuotiaiden kanssa toteutetaan ilmiöoppimista: Aloitetaan tutkimalla lasten mielenkiinnonkohdetta, esimerkiksi roska-autoa. Lapset havainnoivat roska-autoa päiväkodin pihalla ja siitä otetaan aikuisen avustuksella kuvia. Kirjastosta lainataan kirjoja, joissa käsitellään roska-autoja. Leikitään pikkuautoilla roska-autoja. Jumpassa leikitään roska-autoa: millä tavalla roska-auto liikkuu ja millaista ääntä se pitää. Jossain vaiheessa roska-auto menettää lasten mielenkiinnon ja tutkittavaa aihetta pitää vaihtaa. Otetaan seuraavaksi tutkittavaksi aiheeksi esimerkiksi madon ruoka, jos se lapsia sillä hetkellä kiinnostaa. Ilmiöoppimisen tarkoituksena on tutkia jotain isoa kokonaisuutta, esimerkiksi maailman ilmiötä kuten ilmastonmuutosta (Cantell 2014). Pienten lasten kanssa aiheen pilkkominen voi kuitenkin olla viisasta, mutta ajatus pysyy samana: aihetta tutkitaan eri oppimisen alueiden näkökulmista.

5 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaa Varhaiskasvatuslaki, jonka mukaan kunnat voivat järjestää varhaiskasvatusta päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona sekä avoimena varhaiskasvatuksena. Lain mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista hoitoa, opetusta ja kasvatusta, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 1 & § 2.) Varhaiskasvatuslain lisäksi varhaiskasvatusta ohjaa Opetushallituksen laatima Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet asiakirja, lasten omat varhaiskasvatussuunnitelmat sekä kuntien omat varhaiskasvatussuunnitelmat. Esimerkiksi Helsingissä jokainen ryhmä toteuttaa lisäksi ryhmän pedagogisen suunnitelman, joka tukee jokaisen lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita. Helsingissä varhaiskasvatusyksiköillä on myös oma Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuva yksikön toimintasuunnitelma. (Helsinki 2024: 5). Kaikkien näiden asiakirjojen ja suunnitelmien kautta pyritään toteuttamaan varhaiskasvatuslain tavoite, joka on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 3).

Varhaiskasvatusta ohjaavat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa esitellyt arvot, joita ovat esimerkiksi lapsuuden itseisarvo, lapsen oikeudet, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus, terveellinen ja kestävä elämäntapa sekä ihmisenä kasvamisen. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka perustuu vahvasti näihin arvoihin. (Opetushallitus 2022: 22, 24.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsille mahdollistetaan uusien asioiden oppiminen erityisesti leikin kautta, sillä leikki on lapsille luontainen tapa olla, elää ja hahmottaa maailmaa. Lapsen oikeudet varhaiskasvatuksessa pitävät sisällään myös ajatuksen siitä, että leikkiminen mahdollistetaan kaikille lapsille. Tämä liittyy varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden arvoihin, joiden mukaan jokaisella lapsella tulee olla esimerkiksi sukupuolesta tai syntyperästä huolimatta mahdollisuus kehittää taitojaan. (Opetushallitus 2022: 42.)

Terveellisen ja kestävä elämäntavan ja ihmisenä kasvamisen arvot tarkoittavat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan sitä, että tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita sekä sosiaalisen että ekologisen ulottuvuuden kannalta. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, joka korostaa tapoja ja tahtoa toimia

oikein itseään, muita ja ympäristöä kohtaan. (Opetushallitus 2022: 23, 22.) Varhaiskasvatus tarjoaa siis jokaiselle lapselle yhtäläisen mahdollisuuden oppia itsestään, muista ja maailmasta.

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tueksi kunnat toteuttavat usein paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia, jotka korostavat ja ohjaavat varhaiskasvatuksen toimintaa valittujen näkökulmien kautta. Esimerkiksi Helsingin vuoden 2024 varhaiskasvatussuunnitelman tärkeät painopisteet ovat kaikkien lasten yhdenvertaisuudessa ja osallisuudessa. Varhaiskasvatustyösköiden toimintaa kehitetään yhteisöllisyyttä ja inklusiivisuutta edistäen. (Helsinki 2022b.)

Jokaisen lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman avulla varhaiskasvatuksen toiminnalle asetetaan tavoitteita, jotka tukevat jokaisen lapsen yksilöllistä kasvua, oppimista ja hyvinvointia. (Opetushallitus 2022b). Perheiden ja varhaiskasvatuksen yhteistyö on tärkeää, jotta lapsen kasvamisen ja kehityksen ympärille voidaan muodostaa selkeä kokonaisuus.

5.1 Varhaiskasvatuksen toteuttaminen yhteistyössä

Varhaiskasvatuksessa lasten kotitaustoista johtuvia eroja tasapainotetaan. Kaikille lapsille annetaan yhdenvertainen oikeus kasvaa ja kehittyä turvallisessa ympäristössä. (Ahonen & Roos 2021: 10–11.) Varhaiskasvatus voi auttaa perheitä, joilla on esimerkiksi vaikeuksia hoitaa lapsia niin, että lasten kehitys suotuisaan suuntaan on turvattu. Hoitollisen vuorovaikutuksen kautta lapset oppivat maailmastaan turvallisesti ja nautinnollisesti ikätasoisellaan tavalla ammattilaisten kanssa. (Daelmans & Darmstadt & Lombardi & Black & Britto 2017: 9–11.) Voi olla, että kaikkien lasten kotona ei puhuta esimerkiksi ilmastonmuutoksesta tai kestävästä elämäntavasta juurikaan, joten varhaiskasvatus voi auttaa tasaamaan eroja myös tässä tietoperustassa.

Perheillä on aina ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta, mutta varhaiskasvatus tukee ja täydentää yhteistä kasvatustehtävää (Helsinki 2024: 5). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan, että yhteistyön kautta voidaan saavuttaa varhaiskasvatuksen tavoitteet ja laadukas pedagogiikka. Luottamuksellisen ja tasa-arvoisen vuorovaikutuksen myötä huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö sitoutuvat yhdessä turvaamaan lasten kasvua ja kehitystä. (Opetushallitus 2022: 37.) Perheen ja henkilöstön säännöllinen yhteistyö on tärkeää, jotta kasvatus on lapsen kannalta eheä kokonaisuus (Helsinki 2024: 16).

Vanhempien ja kasvattajien yhteistyö voi auttaa lasten motivaation lisäämisessä. Cynthia Pricen (2008) tutkimuksen mukaan vanhempien lapsille osoittama kiinnostus ja esimerkki ilmastokasvatukseen liittyen lisäsi varhaiskasvatusikäisten lasten sitoutumista ilmastokasvatukseen (Prince 2008: 200). Vanhempien esimerkki ja kiinnostus vaikuttavat lasten mielenkiinnon heräämiseen.

Huoltajien lisäksi varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä alueellisten toimijoiden kanssa, jotta voidaan monipuolistaa lasten oppimisympäristöjä. Mahdollisia yhteistyötahoja ovat muun muassa kirjastot ja kulttuurista vastaavat tahot. (Opetushallitus 2022: 38.) Lasten kanssa rakennetaan yhdessä kaupunkia, jossa on avoin ja yhteisöllinen ilmapiiri (Helsinki 2024: 7).

5.2 Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa

Eryteisesti pienten lasten pedagogiikassa on tärkeää kohdata lapset yksilöllisesti lämpimän vuorovaikutuksen kautta. Laadukkaana pedagogiikan pohjana toimii aina laadukas vuorovaikutus, joka vaatii aikuiselta sensitiivisyyttä. (Ahonen & Roos 2021: 10–11, 57.) Tärkeä osa lapsen kasvua on myös turvallisten kiintymyssuhteiden luominen. Tavallisesti lapsi luo kiintymyssuhteen lähiperheeseen, mutta sellainen voi syntyä myös hoitajaan. Turvalliset kiintymyssuhteet kannattelevat lapsen hyvinvointia ja kehitystä. (Korkalainen.) Myös lapsen aloitteisiin tarttuminen ja yhteisten tilanteiden luominen on tärkeää, sillä niiden aikana lapsi kasvaa ja kehittyy. Säännöllinen vuorovaikutus ja lapsen auttaminen uusiin asioihin tutustumisessa vie lapsen kehitystä eteenpäin. (Laitinen 2021: 129.) Tarkkaavainen aikuinen tunnistaa yllättäen eteen ilmestyvien hetkien merkityksen ja osaa tarttua lapsen mielenkiinnonkohteisiin (Ahonen & Roos 2021: 159).

Aina aloitteita ei kuitenkaan voida sanallisesti osoittaa. Lasten kanssa voidaan käyttää kommunikaation tukena kuvia, kun aikuisella ja lapsella ei ole vielä sanallista viestintää. Kuvien kautta voidaan luoda yhteinen kommunikaation hetki, jossa aikuinen voi esimerkiksi kertoa, mitä seuraavaksi tapahtuu. Kuvien kautta lapsella on myös mahdollisuus kieltäytyä tai vastata myöntävästi. Onnistuneet kokemukset viestinnästä kannustavat lasta vuorovaikutukseen yhteisössään. (Kehitysvammaliitto 2014.) Pienet lapset oppivat jaettava tarkkaavaisuutta ja äänneyhdistelmän liittämistä oikeisiin merkityksiin, kun aikuinen sanoittaa lapselle jotain, mitä he yhdessä katsovat (Laakso 2014: 38–39).

Kuvien käyttö voi tukea ja kehittää myös sellaisten lasten viestintää, jotka tarvitsevat vaihtoehtoisia tapoja viestiä ympäristölleen (Binger & Kent-Walsh & King & Mansfield

2017). Ilmais- ja ymmärryskyvyn kanssa kamppailevien lasten kanssa runsaasta ja monipuolisesta visuaalisista keinoista on paljon hyötyä (Qvarnström ym. 2014: 167). Kuvien käyttö onkin yksi varhaiskasvatuksen pedagogisen tuen muoto (Opetushallitus 2022: 66), mutta kuvia käytetään varhaiskasvatuksessa kaikkien lasten kanssa esimerkiksi siirtymätilanteiden ja päivärytmin kuvittamiseen.

Pienille lapsille yhteenkuuluvuuden tunteen ja me-hengen kasvattaminen on iso osa yhteisöllisen identiteetin kasvamisessa. Kaikkien lasten ei kuitenkaan tarvitse osallistua toimintaan samalla tavalla, vaan aikuisten tulee tuntea ryhmän lapset ja pohtia, millä tavalla jokainen yksilö voi toimintaan osallistua. (Ahonen & Roos 2021: 72; Opetushallitus 2022: 21.) Lasten havainnointi ja läsnäolo mahdollistaa eri tavat toteuttaa pedagogiikkaa.

Nykyään varhaiskasvatuksessa pyritäänkin korostamaan tuokiohetkien rinnalla kokopäiväpedagogiikkaa, jossa korostuvat sekä spontaanit vuorovaikutushetket lasten kanssa että suunnitellut arjen toiminnot. Kokopäiväpedagogiikan ajatuksena on, että kaikki arjen kohtaamiset nähdään pedagogisesti merkittävänä hetkinä. (Lämsä 2021: 80.) Erityisesti pienten lasten kanssa korostetaan kokopäiväpedagogiikkaa, sillä tarkkaavaisuuden kesto on alle neljävuotiaalla lapsella hyvin lyhyt. Kestoon vaikuttavat ympäristön häiriötekijät, lapsen sinnikkyys ja toiminnan luonne. (Pulkkinen & Ahonen & Ruoppila 2023: 60.) Jokainen hetki pienten lasten varhaiskasvatuksessa on siis mahdollisuus uuden oppimiselle.

Alle 3-vuotiaiden lasten arki pyörii varhaiskasvatuksessa pitkälti päivittäin toistuvien perustoimintojen ympärillä. Perustoimintojen viedessä suuren osan päivästä, on pienten lasten kanssa näiden hetkien hyödyntäminen oppimisen harjoittelussa erittäin tärkeää. Oppimisen täytyy kuitenkin olla tavoitteellista, mutta sille on annettava myös riittävästi aikaa. Tilaa on annettava myös ihmettelylle, sekä laaja-alaiselle oppimiselle, jossa erilaisia oppimisen tavoitteita voidaan yhdistää. (Ahonen & Roos 2021: 163.)

Pienet lapset oppivat uusia asioita jäljittelemällä aikuisia ja isompia lapsia. Lapsi seuraa vierestä, kun aikuinen heittää käytetyn nenäliinan roskakoriin. Seuraavassa hetkessä lapsi matkii tätä aikuisen toimintaa, vaikka ei vielä ymmärrä miksi. Jo pienenä lapset oppivat myös kategorioimaan asioita havaintojensa kautta. Lapset oppivat ymmärtämään, mitkä asiat kuuluvat samaan kategoriaan. Lapsi voi oppia esimerkiksi, että koira on eläin. (Pulkkinen ym. 2023: 58.) Voisi myös ajatella, että havaintojen pohjalta pieni lapsi oppii erottelamaan käytetyt nenäliinat eri kategoriaan kuin eläimet.

Lapset alkavat myös muodostamaan skeemoja, eli sisäisiä malleja esimerkiksi vuorovaikutustilanteiden kautta: kun vien käytetyn nenäliinan roskakoriin, niin aikuinen reagoi kehumalla tai taputtamalla minulle (Pulkinen ym. 2023: 58).

Kasvattajan on tärkeä pohtia sitä, minkälaisen toiminnan kautta uusia asioita harjoitellaan. On tutkittu, että lapset oppivat asioita helpommin leikin kautta, sillä lapset osallistuvat leikkiin kiinnostuneesti. Leikeissä lapset voivat oppia esimerkiksi ongelmanratkaisua, luovuutta ja vuorovaikutusta. (Ndlovu & Okeke & Nhase & Ugwuanyi & Okeke & Ede 2023; Engdahl & Samuelsson & Ärlemalm-Hagsér 2023.)

On myös tärkeä huomioida, että lapset oppivat eri asioita samanaikaisesti. Lapsen kasvaessa voivat samaan aikaan kehittyä sekä fyysinen että emotionaalinen puoli. (Pulkinen ym. 2023: 60, 101.) Aikuisen suunnittelemassa toiminnassa lapset voivat oppia uusia asioita vaihtelevissa toimintaympäristöissä. Esimerkiksi jumpassa lapset voivat oppia sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutusta. Samassa jumpassa voidaan oppia myös motorisia taitoja, kuten kierimistä lattialla (Opetushallitus 2022: 52.) Myös esimerkiksi Maria Huhmarniemen (2015) kestävän kehityksen toimintatutkimuksen mukaan metsä on hyvä oppimisympäristö liikkumisen sekä yhteisöllisyyden kehittämiseen (Huhmarniemi 2015: 117).

Pedagogiikkaan kannattaa panostaa ikään nähden jo varhaisessa vaiheessa, vaikka alle 3-vuotiaiden pedagogiikkaan suhtaudutaankin joskus vähättelevästi (Ahonen & Roos 2021: 10). Alle 3-vuotiaana saatu laadukas pedagogiikka voi vaikuttaa positiivisesti myöhemmässä iässä lapsen kognitiivisiin- sekä vuorovaikutustaitoihin (Yang 2021). Lapsille tulee antaa kuitenkin tilaa luoda myös lasten omaa kulttuuria, jossa he voivat oppia omista aloitteistaan yksin ja yhdessä muiden lasten kanssa. Aikuinen ei voi suhtautua kaikkeen toimintaan aina oppimisen kautta, vaan lapsille tulee antaa myös mahdollisuus vain olla, kuluttaa aikaa ja viihtyä. Lapsuuden ensisijainen tehtävä ei ole valmistautua aikuisuuteen vaan sen tärkein motivaattori on tuottaa iloa ja mielihyvää. (Rissanen & Mustola 2022: 306.)

5.3 Varhaiskasvatuksen toteuttama ympäristökasvatus

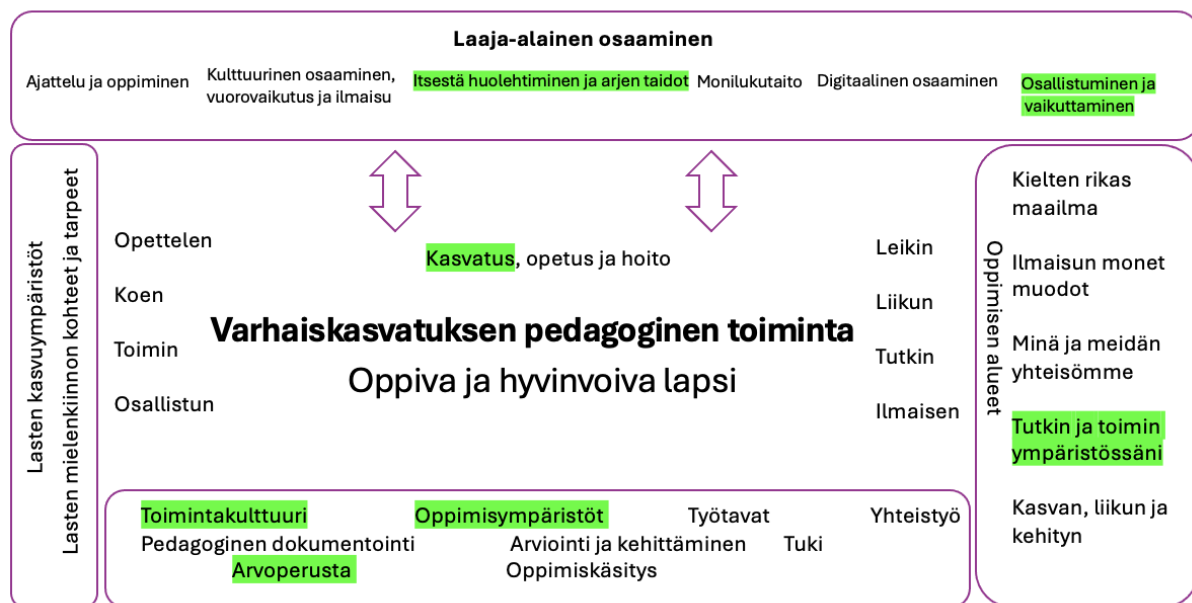
Varhaiskasvatus aloittaa yhdessä huoltajien kanssa lasten kasvattamisen aktiivisiksi toimijoiksi yhteiskuntaan, joka tarvitsee jokaiselta yksilöltä vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa kaikessa toiminnassa pyritään huomioimaan ekologisesti kestävä elämäntapa, jota tuetaan arjen valinnoilla. (Opetushallitus 2022: 16, 35.) Tavat, joilla lasten oppimista tuetaan ja kannustetaan vaikuttavat siihen, millaisiksi

aikuisiksi lapset kasvavat. Lasten ympärillä olevat aikuiset, heidän toimintansa sekä heidän tärkeinä pitämät asiat vaikuttavat lasten kehitykseen. (Tayler 2015: 160, 162.) On siis tärkeää, että ympäristö- ja ilmastokasvatus aloitetaan jo varhaisessa vaiheessa, jotta siitä tulee luonteva osa jokaisen ihmisen elämää.

Vuoden 2022 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogisen toiminnan viitekehukseen ei kuulu omana otsikkonaan ilmastokasvatus tai ympäristökasvatus. Pedagogisen toiminnan viitekehksessä on muita tärkeitä aiheita, joiden alle kestävän kehityksen piirteitä on jaoteltu. Esimerkiksi oppimisen alueen ”tutkin ja toimin ympäristössäni” sisään kuuluu ympäristökasvatus. Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksen tavoitteena on ohjata lapsia kestävämpään elämäntapaan sekä vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan ympäristökasvatukseen kautta mahdollistettuja myönteisiä kokemuksia, joiden avulla lapset oppivat nauttimaan luonnosta. Ympäristökasvatuksen kautta lasten kanssa harjoitellaan myös kestävän elämäntavan taitoja, kuten roskaamatonta retkeilyä sekä säästäväisyyden opettelua. Lisäksi laaja-alaisen osaamisen osa-alueen sisään kuuluvaan ”itsestä huolehtiminen ja arjen taidot” on upotettu ajatus kestävästä elämän tavasta. Sen mukaan varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Myös laaja-alaisen osaamisen osa-alueessa ”osallistuminen ja vaikuttaminen” mainitaan, että aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen luovat perustaa kestäväälle tulevaisuudelle. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri luo Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan hyvät olosuhteet kestäväälle elämäntavalle. (Opetushallitus 2022: 31, 51, 27.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan sitoutumista YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin (Opetushallitus 2022: 16). Kuitenkaan ilmastokasvatusta ei mainita asiakirjassa kertaakaan, eikä ympäristökasvatus ole itsessään oppimisen alue.

Selkeyttääkseni sitä, millä laajuudella Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa puhutaan ympäristökasvatuksesta, väritin alla olevaan kuvioon vihreiksi ne osa-alueet ja kohdat, joissa pedagogisessa viitekehksessä puhutaan kestävän kehityksen teoista tai ympäristökasvatuksesta.

Kuvio 2. Pedagoginen viitekehys (Opetushallitus 2022 mukailten).

5.4 Ilmastokasvatuksen materiaalit varhaiskasvatuksessa

Arjessa, jossa lapset viettävät koko ajan enemmän ja enemmän aikaa oman perheen ulkopuolella korostuu varhaiskasvattajien vastuu siitä, miten hyvin pienet lapset oppivat esimerkiksi yksilön vastuuta ja toisten kunnioitusta (Tayler 2015: 170). Media ja ammattiliitot kuitenkin jatkuvasti uutisoivat, että varhaiskasvatuksessa kärsitään jatkuvasti työntekijäpulasta, jota pyritään paikkaamaan sijaisilla ja työntekijöillä, joilla ei ole riittävää pätevyyttä (Aalto 2023; Tuominen 2022).

Haasteen varhaiskasvatuksen arvokysymykseen voivat aiheuttaa kuitenkin myös pätevät kasvattajat. Työntekijät saattavat herkästi valita omien arvojensa perusteella sen, mitä painottavat suunnitellessaan toimintaa. (Melasalmi ym. 2022: 606.) Varhaiskasvatuksessa työskenteleviä voidaan kuitenkin tukea työssään valmiilla materiaaleilla, joiden avulla voi saada tukea ja vinkkejä jonkin tietyn asian käsittelyyn. Erityisesti johonkin tiettyyn varhaiskasvatuksen arvoon pohjautuva materiaali voi auttaa kasvattajia myös selkiyttämään itselleen omaa työtään ja sitä ohjaavia arvoja.

Erilaiset järjestöt ja muut toimijat ovat koonneet nettisivuilleen materiaaleja, joita voidaan hyödyntää ilmastokasvatuksen toteuttamisessa varhaiskasvatuksessa ja kouluissa. Esimerkiksi WWF Suomi, joka on osa kansainvälistä WWF-verkostoa, on koonnut nettisivuilleen paljon erilaisia ilmastokasvatuksen materiaaleja 4–17-vuotiaille lap-

sille. 4–6- vuotiaille lapsille nettisivuilta löytyy esimerkiksi Metsän uhanalaisten hyönteislajien askarteluohje (WWF). Myös pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy:llä on nettisivuillaan erilaisia opetusmateriaaleja varhaiskasvatukseen ja kouluihin. Esimerkkinä Roskiksen aarteita teatteriesitys, johon voi nettisivuilta tulostaa käsikirjoituksen ja käsinukenteko-ohjeen. (Kierrätyskeskus.)

5.4.1 Vihreä lippu

Vihreä lippu on Suomen suurin kansainvälinen ympäristömerkki ja kestävän kehityksen ohjelma, joka voidaan myöntää muun muassa päiväkodeille ja kouluille (Vihreä lippu b). Vihreän lipun kautta lapset muuttavat toimintayksikkönsä arkea kestävämpään suuntaan teema kerrallaan yhdessä kasvattajien kanssa. Toiminnan aikana lapset saavat kokemusta kestävämmän tulevaisuuden rakentamisesta ja ympäristöongelmien ratkaisusta. (Vihreä lippu a.)

Vihreä lippu kuuluu osaksi laajaa kansainvälistä Eco-Schools ohjelmaa, jonka on kehittänyt ympäristöjärjestö Foundation for Environmental Education. Eco-Schools kouluverkosto toimii 68 maassa ja sen avulla voidaan toteuttaa kestävän kehityksen kasvatusta. YK:n ympäristö-, kehitys ja kasvatuseräjä UNEP ja UNESCO suosittelevat Eco-Schools-ohjelmaa kestävän kehityksen kasvatukseen. (Vihreä lippu b). Vihreä lippu on ollut Suomessa käytössä 25 vuotta. (Vihreä lippu a.) Vihreän lipun ohjelmaan osallistuu Suomessa noin 370 koulua, päiväkotia sekä lasten ja nuorten vapaa-ajan toimijaa. Kansainvälisesti Vihreä lippu koskettaa 20 miljoonaa oppilasta. (Vihreä lippu 2024).

Vihreää lippua kuvaillaan pitkäjänteiseen, tulokselliseen ja innostavaan toimintaan ohjaavaksi sertifikaatiksi. Vihreä lippu on maksullinen palvelu, johon liitytään osallistumismaksulla. Palveluun kuuluu muun muassa yli 300 toimintavinkkiä, asiantuntijoiden tuki ja neuvonta, palaute tehdystä toiminnasta sekä Eco-Schools sertifiointi. (Vihreä lippu b.)

Vihreän lipun nettisivuilta voi ladata myös maksuttomia materiaaleja esimerkiksi sellaisten varhaiskasvatuseräyksiköiden käyttöön, jotka eivät kuulu Vihreän lipun päiväkodeihin. Sivuilta löytyy materiaaleja esimerkiksi ympäristöahdistuksen käsittelyyn sekä luonnon monimuotoisuuteen tutustumiseen. (Vihreä lippu.)

5.4.2 Kettu-malli

Kettu-malli pohjautuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä Helsingin varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin. Kettu-malli on ollut aiemmin velvoittava materiaali Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksessa. Kettu-malli sai alkunsa varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiveesta selkiyttää kestävä kehityksen teemaa varhaiskasvatuksessa sen jälkeen, kun Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2016 lisättiin ympäristökasvatus. (Opetushallitus 2016, Almgren 2023.)

Kettu-mallin avulla varhaiskasvatuksessa edistetään luonto- ja ympäristösuhteen kehittymistä sekä tutustutaan kestäväan elämäntapaan. Kettu-mallin kautta ilmiöpohjainen oppiminen kuuluu osaksi varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. (Helsinki 2024: 21, 47.) Varhaiskasvatuksen Kettu-mallin tekijät ovat toteuttaneet uuden alkuopetukseen suunnitellun Kettu-kirjan, joka ilmestyy syksyllä 2024. (Almgren 2023.)

Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, varhaiskasvatuksen ammattilaiset ja lapset toteuttivat yhteistyössä Kettu-mallin. Kettu-mallin seitsemän ketun avulla perehdytään kestäväan kehityksen tavoitteisiin ja kestäväan tulevaisuuden tekemiseen. Jokaisella Kettu-kirjassa esiintyvällä ketulla on oma tarinansa, joka vie jonkin tietyn kestävyysilmiön äärelle. tarinat eivät anna valmiita vastauksia tai ratkaisuja käsiteltävään ongelmaan, vaan jättää ne avoimeksi. Kettu-mallin taustalla on ajatus siitä, että lapset pääsevät pohtimaan ja kokeilemaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja keksien, tutkien ja leikkien. Jokainen luku sisältää toiminnallisia tehtäviä, eli kätäliä, joiden avulla lapset pääsevät tutustumaan todellisen maailmanilmiöihin. Kettupedagogiikan kulmakivenä on ajatus siitä, että ei anneta ratkaisuja lapsille suoraan vaan jätetään tilaa oivaluksille, leikeille ja hauskanpidolle. (Almgren 2023; Almgren ym. 2022).

Kettu-malli on ilmiöoppimisen malli. Kettu-malliin kuuluu Kettu-kirja sekä Kettu-juliste. (Almgren ym. 2021.) Kettujen kanssa tutustutaan ilmastohaasteisiin aina ensin Kettu-kirjan satujen kautta. Satu johdattelee lapset tutustumaan aiheeseen tutkimalla, oivaltamalla ja leikkimällä. Esimerkiksi Retki-ketun tarinassa Retki-kettu ja Kultakuoriainen tutustuvat toisiinsa metsässä, jossa molemmat viettävät paljon aikaa. Retki-kettu ja kultakuoriainen säikähtävät kovaa meteliä ja säntäävät karkuun. He löytävät puusta lapun, jossa kerrotaan Raide-Jokerin rakennustyömaasta. Kultakuoriainen kysyy, mitä rakennustyömaa tarkoittaa heidän metsälleen. Satu päättyy. Tarina loppuu kysymykseen, jota voi käsitellä lasten kanssa lukuhetken jälkeen. (Almgren ym. 2022.)

Kettu-kirjassa sadun jälkeen esitellään toiminnalliset tehtävät, eli käpälat. Käpäliä on tarkoitus tehdä vähintään kymmenen jokaisen ketun kohdalla. Käpälat on jaettu osa-alueisiin ”tutkien”, ”seikkailen”, ”leikkien” ja ”ajatellen”. Näidenkin osa-alueiden sisään liittyy paljon erilaisia toiminnallisia keinoja kuten taidetta ja medialukutaitoa. Esimerkiksi Retki-ketun yksi ”leikkien” käpälä on: ”Tehdään Retki-ketun tarinasta näytelmä, jossa on mukana lavasteet, leikkiä ja laulua”. Kun käpälä on toteutettu, se voidaan värittää Kettujulisteesta, jossa on kuva kaikista ketuista ja käpälistä. Jokaisen ryhmän on tarkoitus tehdä vähintään kymmenen Kettu-kirjan käpälää. (Almgren ym. 2022.)

6 Tutkimuskysymykset

Kettu-malli on saanut palautetta alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvattajilta liian pitkistä saduista ja kuvien vähyydestä (Almgren 2023). Kettu-mallista on toteutettu myös muutamia opinnäytetöitä viime vuosina, joista tuorein on Hagforsin opinnäytetyö vuodelta 2023. Hagfors toteutti opinnäytetyön laadullisella tutkimusmenetelmällä teema-haastattelujen muodossa. Haastatteluista kävi ilmi, että varhaiskasvattajat kokivat Kettu-mallin yhdeksi haasteeksi eri ikätasojen huomioinnin puutteen. Varhaiskasvattajat kokivat, että Kettu-kirjan tarinoissa on liikaa hahmoja, ja että tarinat ovat liian pitkiä ja vaikeita pienten lasten kanssa luettaviksi. Hagforsin haastattelemat varhaiskasvattajat toivoivat pienille lapsille omaa Kettu-kirjaa, joka olisi selkeämpi versio nykyisestä Kettu-kirjasta. Uuteen Kettu-kirjaan toivottiin vähemmän hahmoja, lyhyempiä tarinoita sekä helpompaa kieltä. (Hagfors 2023.) Kettu-mallin tekijöillä on ollut palautteen myötä suunnitteilla uusi Kettu-kirja, joka olisi suunnattu alle 3-vuotiaille lapsille (Almgren 2023).

Varhaiskasvatuksessa aloitetaan lapsen kasvun ja oppimisen polku, joka jatkuu esiopetuksesta aina perusopetukseen saakka (Opetushallitus 2022: 21). Olisi mahdollista luoda selkeä ympäristökasvatuksen jatkumo varhaiskasvatuksesta alkuopetukseen, kun Kettu-malli olisi tuttu jo alle 3-vuotiaille lapsille. Isompien lasten aikaa säästyisi, kun mallin käyttäminen olisi helpompaa sen tuttuuden ansiosta. Usein myös erilaisten kehittämistehtävien ja uusien materiaalin käyttöaika jää lyhyeksi, kun pakollinen aika materiaalin parissa päättyy. Kettu-mallin juurruttaminen toimintaan jo pienten lasten kanssa voisi lisätä materiaalin käyttöä myös myöhemmässä vaiheessa, kun kynnys tutun materiaalin käyttöön olisi matalampi.

Vuoden 2022 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ei mainita ilmastokasvatusta kertaakaan ja ympäristökasvatuksen osa-alue on suhteellisen lyhyt. Teemaan liittyviä

poimintoja ja korostuksia löytyy useammasta kohdasta, mutta niiden sisäistäminen vaatii perehtyneisyyttä sekä omaa mielenkiintoa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden rinnalle tarvitaan kestävän kehityksen materiaali myös alle 3-vuotiaille lapsille, jotta ilmastokasvatus toteutuisi kaiken ikäisten lasten varhaiskasvatuksessa.

Tavoitteenani tässä opinnäytetyössä oli hankkia tietoa uutta alle 3-vuotiaille tarkoitettua Kettu-kirjaa varten, jota Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on suunnitellut. Tarkoitukseni oli selvittää, miten kestävän kehityksen kasvatusta on toteutettu alle 3-vuotiaiden kanssa. Keräsin myös kokoon alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksen opettajien hyväksi toteamia toiminnallisia käpöliä. Kettu-malli kannustaa kasvatattajia muokkaamaan mallia oman ryhmän tarpeiden mukaisesti. (Almgren 2023.) Joten oletin, että osa varhaiskasvattajista on muokannut ja kehittänyt Kettu-mallia käytettäväksi alle 3-vuotiaiden kanssa.

Idea opinnäytetyöhön tuli minulta, mutta työelämäkumppanin toiveiden ja jo olemassa olevien suunnitelmien perusteella opinnäytetyö rajautui tiedon selvittämiseen ja aineiston keräämiseen.

Opinnäytetyötäni ohjasivat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten ympäristökasvatusta on toteutettu alle 3-vuotiaiden kanssa?
2. Miten varhaiskasvatuksen opettajat ovat käyttäneet Kettu-kirjaa alle 3-vuotiaiden kanssa?

7 Menetelmälliset ratkaisut

Aineistonkeruu menetelmänä toimi teemahaastattelu, joka on laadullinen menetelmä. Laadullisen menetelmän avulla tarkastellaan merkityskokonaisuuksia, jotka ilmenevät esimerkiksi ihmisten ajatuksina ja toimintana. (Vilkkä 2021: 118.) Valitsin tähän opinnäytetyöhön tutkimusmenetelmäksi laadullisen menetelmän, sillä opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää ammattilaisten ajatuksia siitä, miten kestävän kehityksen teemoja voidaan käsitellä varhaiskasvatuksessa alle 3-vuotiaiden kanssa.

Tavoitteenani oli kerätä sellainen aineisto, joka palvelisi työelämäkumppania uuden materiaalin tekemisessä tehokkaasti ja olisi myöhemmin tämän materiaalin käyttäjille hyödyllinen. Laadukkaan aineiston myötä materiaalista tulisi käyttäjälähtöisempi, sillä

tähän opinnäytetyöhön haastateltavat ammattilaiset edustavat sitä ryhmää, joka tätä uutta materiaalia myöhemmin myös käyttää. Varhaiskasvatuksen opettajat ovat oman alansa asiantuntijoita, joten on luonnollista, että he voivat olla mukana toteuttamassa uutta materiaalia heidän omaan toimintaympäristöönsä.

Sain Helsingin kaupungilta tutkimusluvan huhtikuusta lokakuuhun 2024. Toteutin teemahaastattelut kevään 2024 aikana. Litteroin teemahaastattelun aineiston, tein sille sisällönanalyysin sekä jaoin tulokset teemahaastatteluun osallistuneille ja työelämäkumppanille syksyn 2024 aikana.

7.1 Haastateltavat

Päädyin haastattelemaan opinnäytetyötäni varten varhaiskasvatuksen opettajan työtä tekeviä kasvattajia, sillä heillä on päävastuu suunnitella oman ryhmänsä pedagogista toimintaa. Haastatteluihin osallistui varhaiskasvatuksen opettajia eri puolilta Helsinkiä. Otin yhteyttä sattumalla valikoitujen yksiköiden johtajiin sähköpostitse ja pyysin heidän varhaiskasvatusyksiköitään mukaan yhteistyöhön kertomalla opinnäytetyön tarkoituksesta ja toteutuksesta lyhyesti. Aluksi yhteydenottoja halutun kokoiseen aineistoon nähden ei tullut tarpeeksi, joten valitsin lisää varhaiskasvatusyksiköitä, joiden johtajille lähetin esittelyn opinnäytetyöstä sähköpostitse.

Alustaviin yhteydenottoihin vastanneille johtajille lähetin uuden sähköpostin, jossa esittelin opinnäytetyön aiheen ja tarkoituksen, perustelin sen merkityksen alan kehittämisen näkökulmasta sekä pyysin yksiköiden alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen opettajia mukaan yhteistyöhön. Haastatteluihin osallistumista motivoiva tekijä voi olla haastateltavan halu auttaa oman alan kehittämistä tai se, että haastatteluiden kautta haastateltava voi saada oman äänensä kuuluviin (Eskola & Vastamäki 2015: 28). Opinnäytetyöni kautta varhaiskasvatuksen opettajat pääsivät jakamaan omaa osaamistaan muille alalla oleville ammattilaisille.

Uuteen sähköpostiin lisäsin myös liitteeksi tiedotteen. Tutkimuksen hyvien eettisten periaatteiden mukaisesti korostin tiedotteessa haastatteluiden vapaaehtoisuutta ja sitä, että haastatteluista voi kieltäytyä missä vaiheessa prosessia tahansa. Haastateltavat suostuivat haastatteluun, haastatteluaineiston käsittelyyn sekä haastattelun äänittämiseen. Kerroin tiedotteessa, ettei henkilötietoja kerätä, eikä haastateltavia voi yhdistää annettuihin vastauksiin. Lisäksi korostin, että äänitteet poistetaan opinnäytetyöprosessin päätyttyä syksyllä 2024. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 8; Euroopan unionin asetus luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä

näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta 2016/679.) Suhtauduin vakavasti haastateltavien tietosuojaan ja pyrin aktiivisesti ja suunnitelmallisesti toimimaan niin, että haastateltavien tietosuoja ei rikkoutuisi. En merkinnyt haastattelu aineistoihin mitään tietoja, jotka olisivat voineet yhdistää haastattelut ja haastateltavat toisiinsa.

Lopulta lähetin yhteensä noin 50:lle varhaiskasvatusyksikön johtajalle sähköpostin, jossa esittelin opinnäytetyöni ja kysyin heidän mielenkiintoaan lähteä yhteistyössä kehittämään alle 3-vuotiaiden ympäristökasvatusta. Kuusi yksikköä vastasi kieltävästi, kahdeksan myöntävästi, kolme lupasi palata asiaan ja yli 30 ei vastannut mitään. Lähetin joillekin yksiköille vielä muistutusviestin, mutta niihin ei vastattu.

Opinnäytetyön teemahaastatteluihin osallistui lopulta kuusi eri varhaiskasvatusyksikköä ja yhteensä 10 varhaiskasvatuksen opettajaa. Teemahaastattelut järjestettiin huhti-, touko-, - ja kesäkuun 2024 aikana. Kahdeksan haastattelua toteutettiin yksilöhaastatteluina, joista seitsemän järjestettiin Zoom-sovelluksen kautta ja yksi varhaiskasvatuksen opettajan työpaikalla. Loput kaksi haastattelua toteutettiin ryhmähaastatteluina, toinen Zoomissa ja toinen varhaiskasvatuksen opettajien työpaikalla.

7.2 Teemahaastattelu

Opinnäytetyöni aineistonkeruumenetelmänä toimi teemahaastattelut. Teemahaastatteluiden kautta pyritään selvittämään, mitä haastateltavat ajattelevat jostakin asiasta (Eskola & Vastamäki 2015: 27). Selvitin tässä opinnäytetyössä ajatuksista nousseita tekoja: Miten kestävän kehityksen teemaa on käsitelty pienten lasten kanssa. Oletin, että Helsingin kaupungilla työskennelleet varhaiskasvatuksen opettajat ovat pääsääntöisesti toteuttaneet kestävän kehityksen teemaa nimenomaan Kettu-mallin kautta, sillä Kettu-mallin käyttäminen on ollut aikaisemmin velvoittavaa.

Tarkoituksenani oli selvittää teemahaastatteluiden kautta, mitä uusia ja vanhoja Kettu-mallin käpäliä varhaiskasvatuksen opettajat ovat käyttäneet työssään alle 3-vuotiaiden kanssa. Kaikki toiminta varhaiskasvatuksessa on pedagogisesti perusteltavissa (Opetushallitus 2022: 31), joten tein oletaman, että varhaiskasvatuksen opettajat ovat pohtineet toiminnan pedagogista merkitystä. Lisäksi teemahaastatteluiden kautta osallistujat pystyivät kertomaan kestävän kehityksen kasvatuksen toteuttamista Kettu-mallin ulkopuolelta. Selvitin teemahaastatteluiden kautta myös varhaiskasvatuksen opettajien ajatuksia uudesta alle 3-vuotiaille tarkoitettusta Kettu-kirjasta.

Teemahaastatteluihin asetetaan selkeä aihepiiri tai teema, jota haastattelija pyrkii selvittämään. Teemahaastatteluissa on mahdollista käyttää keskustelevaa teemahaastattelun tyyliä, jos halutaan luoda vapaata keskustelua, joka ei luo liikaa paineita haastateltavalle. Haastattelija voi varmistaa tukilistan avulla, että haastattelulle asetetut kysymykset käydään läpi kaikkien haastateltavien kanssa. Keskustelevan teemahaastattelun tavoin kysymysten järjestyksellä tai kysymysten tarkalla muodolla ei ole väliä. (Eskola & Vastamäki 2015: 27.) Käytin teemahaastatteluissa keskustelevan teemahaastattelun tyyliä, sillä halusin haastattelutilanteiden olevan mahdollisimman rentoja ja vapaita, jotta varhaiskasvatuksen opettajille ei tulisi sellainen olo, että tarkastelisin heidän työtään tai työtyyliään arvostelevasti.

Suoritin teemahaastattelut joko haastateltavien varhaiskasvatusyksiköissä tai Zoom-sovelluksella riippuen haastateltavien toiveista, sillä varhaiskasvatuksen arki on nopeasti muuttuvaa, eikä haastatteluiden ollut tarkoitus kuormittaa työntekijöitä liikaa. Pyrin noudattamaan hyviä eettisiä periaatteita ja toteutin haastattelut haastateltavien ehdoilla kunnioittaen heidän työssään mahdollisesti olevia kiireitä ja haasteita, jotka saattavat estää haastateltavan osallistumisen ennalta sovittuun haastatteluun (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 7).

Lähetin haastattelussa käytävät kysymykset haastateltavien sähköpostiin opinnäytetyön teemahaastattelun tiedotteen muodossa ennen haastatteluiden pitämistä, sillä kysymykset saattoivat vaatia haastateltavilta ennakkovalmistautumista käytettyjen termien vuoksi. Avasin sähköpostissa teemahaastattelun kysymyksissä käytetyn termin käpälä sekä eri kettujen erityispiirteet, jotta pystyin omalta osaltani varmistamaan, että kaikki haastateltavat tietävät, mitä kysymyksillä tarkoitetaan.

Teemahaastatteluiden kysymykset olivat:

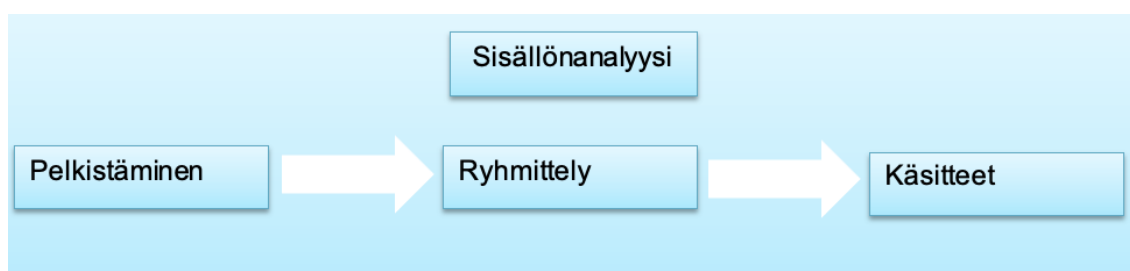
1. Kuvaile mahdollisimman tarkasti, miten olet toteuttanut ympäristökasvatusta alle 3-vuotiaiden lasten kanssa?
2. Mitä Kettu-kirjan Keksijä-ketun, Kokki-ketun, Retki-ketun, Taitava-ketun, Taiteilija-ketun, Viisas-ketun ja Tarina-ketun käpälä olet käyttänyt alle 3-vuotiaiden lasten kanssa?
3. Kuvaile mahdollisimman tarkasti, mitä itse kehittämiäsi käpälä olet käyttänyt alle 3-vuotiaiden lasten kanssa ja mihin kettuun ne ovat liittyneet?

4. Kokisitko, että alle 3-vuotiaille lapsille tarkoitettu Kettu-kirja olisi tarpeellinen? Voit tarkentaa halutessasi vastausta.

7.3 Sisällönanalyysi

Suoritin teemahaastatteluista saadulle raaka-aineistolle aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tarkoituksena on yhdistää haastattelussa esiin nousseita käsitteitä ja teemoja, jotka yhdessä vastaavat tukimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 112.) Halusin valita opinnäytetyöhöni aineistolähtöisen sisällönanalyysin, sillä minulla ei ollut mitään ennakkoajatuksia tai hypoteeseja siitä, millaista aineistoa teemahaastatteluiden kautta saisin, joten kaikkia tuloksia oli mahdollista tarkastella neutraalissa valossa ja mahdollisesti uutta oivaltaen.

Tuomi & Sarajärvi (2009) esittelevät Miles ja Hubermanin 1994 kuvausta sisällönanalyysistä kolmivaiheisena prosessina. Prosessiin kuuluu raaka-aineiston pelkistäminen, saadun aineiston, eli tulosten ryhmittely sekä teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi. 2009: 108.)

Kuvio 3. Sisällönanalyysi (Miles & Huberman 1994 mukailten).

Äänitin kaikki haastattelut haastateltavien suostumuksella. Säilöin äänityksiä salasanalla lukitussa tietokoneessa opinnäytetyön valmistumiseen saakka. Seuraavaksi litteroin äänitteet. Litteroinnin tarkoituksena on muuttaa haastattelut sellaiseen muotoon, jota voidaan tutkia (Vilka 2021: 137). Säilytin litterointeja tiedostoissa salasanalla lukitussa tietokoneessa. En tallentanut tiedostoja myöskään pilvipalveluun. Seuraavaksi pelkistin litteroinnit. Litterointien pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että tutkija karsii haastatteluista epäolennaiset sisällöt pois (Vilka 2021: 164).

Taulukko 1. Esimerkki alkuperäisten ilmausten pelkistämisestä

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus
”Ja sit meil oli keksijäketulta jotain et sit esimerkiksi yhes kypälässä oli niinku löllölima, me tehtiin semmonen ei-newtonilainen liuos perunajauhosta ja vedestä et kylhän ne pienetki sitä ihmetteli”	Keksijäketun löllölimaa ihmeteltiin pientenkin lasten kanssa
”Se oli niinku retkikettu se niinku koko kevätjuhla ja se oli siin lähimetsässä ja meist jokainen ryhmä sitte teki sinne jokaseen kettuun liittyvän toiminnallisen pisteen”	Retkiketun kevätjuhla lähimetsässä. Ryhmät järjestivät eri kettuihin liittyvän toiminnallisen pisteen.

Seuraavassa vaiheessa luokittelin pelkistetyn aineiston teemahaastattelukysymysten perusteella. Luokittelu on yksinkertainen tapa jäsenellä aineistoa, ja luokittelu voidaan esitellä helposti taulukkomuodossa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 93).

Aloitin luokittelun värikoodaamalla pelkistettyä aineistoa teemahaastattelu kysymysten pohjalta, jotta tulosten läpikäyminen olisi selkeää. Lisäksi teemahaastattelut käytiin keskustelevan teemahaastattelun tyyliin, joten haastattelussa ei käyty asioita läpi tarkassa järjestyksessä. Tästä syystä koin tärkeäksi järjestellä teemahaastattelun keskustelut järjestelmällisesti. Värikoodasin ensimmäisen kysymyksen vastaukset sinisellä, toisen kysymyksen vastaukset vihreällä ja neljännen punaisella. Kolmannen kysymyksen värikoodaaminen ei ollut mahdollista, sillä kukaan haastateltavista ei kertonut kehittäneensä mihinkään kettuun liittyviä uusia kypäliä. Haastatteluissa kuitenkin esiteltiin uusia tapoja käyttää Kettu-mallia, joten koodasin nämä vastaukset keltaisella.

Taulukko 2. Esimerkki pelkistysten värikoodauksesta teemahaastattelu kysymysten pohjalta

"Opetetaan, ettei jätetä vettä valumaan ja sammutetaan valoja. Sellaisia pieniä asioita."
"Itämereen liittyen meillä on ollut nukketeatteria." (Taitelija-kettu).
"Olemme käyneet kirjastossa retkellä, jolloin meidän ryhmän oma kettu-hahmo oli siellä mukana. Meidän kettu tutustui kirjastossa olevaan kettuun, jolloin otimme heistä kaverikuvan."
"Olisi kyllä kiva, jos joskus joku materiaali tulisi valmiina alle 3-vuotiaille. Materiaali, jota olisi testattu, että tämä oikeasti toimii alle 3-vuotiaiden kanssa, ettei aina tarvitsisi purkaa kaikkea atomeiksi."

Tarkoituksenani oli luokitella aineisto taulukkomuotoon teemahaastattelu kysymysten 2. ja 3. pohjalta, jotka olin edellisessä vaiheessa värikoodannut värein vihreä (kysymys 2.) ja keltainen (kysymys 3). Taulukoinnin avulla olisin pystynyt selvästi erottelemaan varhaiskasvatuksen opettajien itse kehittämät ja Kettu-kirjasta sovelletut käpälät. Lopulta taulukoinnin tekeminen ei kuitenkaan ollut mahdollista, sillä kukaan haastateltavista ei kertonut kehittäneensä mihinkään kettuun liittyviä käpäliä. Haastatteluissa kuitenkin esiteltiin uusia tapoja käyttää Kettu-mallia, joten tein näistä vastauksista kaksi erillistä saraketta. Toisessa sarakkeessa on haastatteluissa nousseet Kettu-kirjan käpälät ja toisessa uudet tavat käyttää Kettu-mallia.

Taulukko 3. Esimerkki aineiston luokittelusta teemahaastattelu kysymysten pohjalta

<u>Kettu-kirja</u>	<u>Kettu-mallin soveltaminen</u>
Löllöliman tekeminen (Keksijä-kettu)	Kettu-pehmolelun käyttäminen ympäristökasvatuksessa
Herneensoijien istuttaminen (Kokki-kettu)	Kettu-hahmoin tutustuminen älynäytön avulla
Luonnonsoittimien tekeminen metsässä (Retki-kettu)	Kettu-tarrojen käyttäminen portfolioissa esimerkiksi kuvaamaan askartelua
Kierrätyksestä ja jätteiden elinkaaresta keskusteleminen, kun roska-auto saapuu päiväkodin pihaan (Taitava-kettu)	Ruokakärryyn aseteltu Kokki-ketun kuva, joka neuvoo biojätteen keräämisessä

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on tarkoitus yhdistellä teemahaastattelussa ilmenneitä käsitteitä tai teemoja, jotta saadaan vastaus tutkimustehtävään. Tämä tehdään usein abstrahoinnin kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 112.) Teemahaastatteluista saatu aineisto oli mahdollista jaotella erilaisten teemojen kautta, jotka kuvaavat eri tapoja, joilla kestävän kehityksen kasvatusta on toteutettu alle 3-vuotiaiden kanssa. Seuraavassa taulukossa esittelen koko aineistolle tekemääni yhteistä abstrahointia. En erotellut alla olevassa taulukossa Kettu-kirjan käpäliä ja uusia tapoja käyttää Kettu-mallia.

Taulukko 4. Esimerkki aineiston abstrahoinnista

Pelkistetty ilmaus	Yläluokka	Pääluokka
Olemme järjestäneet roskajumppaa. Lapset järjestivät lattialla olevat roskat oikean värisiin roskiksiin	Koordinaatio	Liikunta
Pienten kanssa on tehty marjataidetta Olemme järjestäneet Itämereen liittyvän nukketeatterin lapsille	Maalaaminen Teatteri-ilmaisu	Taide
Koko talon yhteinen kotileikkihuone, jossa leikitään Taiteilija-ketun syntymäpäiväjuhlia	Mielikuvitus	Leikki
Kirjojen lukeminen lasten kanssa ulkona	Vuorovaikutus	Kirjallisuus

Analysoin teemahaastatteluista saadun aineiston aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, sillä halusin tarkastella saatua aineistoa vapaasti, ilman että teoria rajaisi aineiston tarkastelua liikaa. Jaottelin tulokset osittain teemahaastattelun kysymysten pohjalta sekä analyysin aikana esiin tulleiden teemojen kautta.

8 Tulokset

Käsittelen tässä kappaleessa teemahaastattelun tuloksia ja esittelen aineistosta esiin nousseita teemoja. Opinnäytetyöni lopussa on työelämäkumppanille tehty koonti, jossa tulokset on selkeästi luettavissa eri aihealueisiin jaoteltuina.

Teemahaastatteluihin osallistui 10 varhaiskasvatuksen opettajan työtä tekevää kasvatustajaa. Muutama haastateltava ei ollut käyttänyt Kettu-mallia toiminnassaan, joten he eivät voineet vastata kysymyksiin 2 ja 3, joissa kartoitetaan nimenomaan Kettu-mallin käyttämistä. Suurin osa haastateltavista pystyi kuitenkin vastaamaan kaikkiin teemahaastattelun kysymyksiin. Kukaan vastaajista ei kuitenkaan pystynyt vastaamaan kysymykseen 3, sillä kukaan varhaiskasvatuksen opettajista ei ollut kehittänyt omia käpäliä.

8.1 Ympäristökasvatus

Teemahaastattelun ensimmäisessä kysymyksessä pyysin haastateltavia kuvailemaan mahdollisimman tarkasti ympäristökasvatuksen toteuttamista alle 3-vuotiaiden kanssa. Tarkoituksena oli selvittää ympäristökasvatuksen toteuttamista Kettu-mallin ulkopuolelta. Suurin osa haastateltavista vastasi ympäristökasvatuksesta kysyttäessä aina ensin, että kaikki lähtee arjen teoista. Arjen teoilla haastateltavat viittasivat esimerkiksi aikuisten tekemiin kestävän kehityksen ratkaisuihin, jotka toistuvat usein päiväkodissa. Tilanteet liittyivät perushoidollisiin tilanteisiin kuten käsienpesuun ja syömiseen. Jotkut ratkaisut oli sovittu yhteistyössä perheiden kanssa:

”Käytämme kankaisia käsiliinoja, emmekä käsipyyhkeitä.”

”Arkipäiväinen asia, jonka olemme sopineet vanhempien kanssa on, että likapyykit laitetaan kangaskasseihin.”

”Vanhemmilta pyydetään roskattomat retkieväät.”

Arkeen liittyvien ympäristökasvatuksen tekojen perusteleminen koettiin haastavaksi alle 3-vuotiaille:

”Pienet asiat on aika vaikeeta selittää, et minkä takii tässä on yksi käytetty ruokalappu roikkumassa, ni kyl me selitetään se mut et niinku se iso kuva et kestävä kehitys ei niinku sanana selitä alle 3-vuotiaille mitään”.

Haastateltavat viittasivat arjen tekoihin myös kertoessaan pedagogisista ratkaisuista, joilla lasten toimintaa ohjataan varhaiskasvatuspäivän aikana. Haastateltavat kertoivat kuitenkin vain pedagogisten ratkaisujen toteutuksista, mutta ei niiden tarkemmasta selittämisestä lapsille:

”Käsienpesu tilanteissa on kuvat hanan takana, jotka ohjaavat ensin nostamaan hihat ylös ja vasta sitten avaamaan hanan, jotta vettä ei juokseteta

turhaa. Samaa säästeliäisyyttä korostetaan saippuan ja käsipaperin kanssa.”

”Meillä on repussa pienet kierrätysastiat (muovi, sekajäte, paperi, bio), joihin lasten kanssa lajiteltiin jätteet ja sitten päiväkodilla lajiteltiin ne oikeisiin paikkoihin.”

Vaikka sitä ei suoraan sanottu, niin muutamassa vastauksessa Kettu-malli oli mahdollisesti toiminut inspiraationa arjen toteuttamiseen liittyvissä kestäväen kehityksen päätöksissä, joista oli sovittu yhdessä vanhempien kanssa. Alla oleva esimerkki aineettomista syntymäpäiväjuhlilta esiintyy myös Kettu-kirjan Taiteilija-ketun syntymäpäiväjuhlissa:

”Olemme miettineet vanhempien kanssa yhdessä, että miten vietämme synttäreitä päiväkodissa. Päädyimme aineettomiin juhliin. Synttärin on lapsille iso asia, joten olemme sopineet, että lauletaan lapsen lempparilaulu juhlinnan aikana”.

Myös teemahaastattelu kysymykseen numero neljä, tuli yksi vastaus, joka korosti pienten lasten kokopäiväpedagogiikkaa tuokioiden sijaan. Kysymyksessä neljä kartoitettiin varhaiskasvatuksen opettajien mielipidettä siitä, tarvitaanko uutta alle 3-vuotiaille tarkoitettu Kettu-kirjaa tukemaan pienten lasten ympäristökasvatusta. Haastateltava antoi oman toiveensa kirjan sisällöstä:

”Olisi hyvä, jos kestävä kehitys liittyisi jotenkin siihen ihan pienten lasten maailmaan. Miten liittyä esimerkiksi pottailun ja pukemisen harjoitteluun.”

Varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat teemahaastatteluissa toteuttavansa ympäristökasvatusta lasten toiveiden, ajatusten ja aloitteiden perusteella.

”Lasten osallisuus on keskeinen piste. Aikuisten ei aina tarvitse tietää, mihin projektiin me lähdetään nyt liikkelle vaan, että me yhdessä tehdään, tutkitaan ja etsitään tietoa ja koitetaan tehdä maailmasta parempi paikka.”

”Metsäretkillä katsotaan, että mikä lapsia tänään kiinnostaa ja mikä herättää mielenkiinnon.”

8.2 Ympäristökasvatuksen keinot teemoittain

Jaoin teemahaastatteluiden vastaukset teemoihin, jotka kuvasivat erilaisia menetelmiä, joiden kautta ympäristökasvatusta toteutettiin alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Tunnistetut teemat olivat taide, retkeily, liikunta, kirjallisuus ja leikki. Jaottelin näiden teemojen alle teemahaastatteluiden koko aineiston, sisältäen ympäristökasvatuksen, Kettu-mallin

käpävät sekä Kettu-mallin soveltamisen. Kierrätys kuului vahvasti osaksi jokaista haastattelua, mutta en määritellyt sitä tuloksena omaksi teemakseen, vaan se on sisällytetty jokaiseen teemaan.

Isoimmaksi teemaksi ympäristökasvatuksen toteuttamisessa nousi taide. Monet teema-haastatteluun osallistuneet kertoivat toteuttaneensa lasten kanssa kädentaitoja ja askartelua kierrätysmateriaaleista. Kierrätys ja askartelu esiintyivät melkein jokaisessa haastattelussa:

”Olemme askarrelleet puulusikoista tulppaaneja ja tehneet vappuhiiskat sushiravintolan syömäpuikkoja hyödyntäen.”

*”Käytimme kierrätysmateriaaleja askartelussa. Vanhoja pullonkorkkeja, pil-
lejä, jäätelötikkuja ja vanhoja nappeja. Vanhoista sukista tehtiin musteka-
loja.”*

Kierrätysmateriaalien lisäksi luonnonmateriaalien käyttämien oli suosittua taiteen teke-
misessä. Askartelun lisäksi haastateltavat kertoivat käyttävänsä musiikkia ja teatteri-
ilmaisua ympäristökasvatuksen toteuttamisessa:

”Marjataidetta olemme tehneet pienten lasten kanssa.”

*”Olemme retkiketun kannustuksella pitäneet lauluhetkiä metsässä luon-
nonmateriaaleista tehtyjen soittimien säestäminä. Olemme rummuttaneet
puunrunkoon ja hakanneet keppejä yhteen. Olemme kuunnelleet, että mi-
ten erilaisia ääniä eri pinnoista tulee.”*

*”Kettu-kirjan mainitsemaa draamaa voidaan toteuttaa nukketatterin
kautta.”*

Iso osa haastateltavista kertoi taiteen toteuttamisesta metsäretkillä:

*”Kepeistä olemme tehneet taulun kehyksiä, joihin lapset ovat saaneet met-
sästä kerätä mitä he ovat halunneet. Sitten olemme yhdistäneet ne syksyi-
siksi tauluiksi. Joskus olemme liimanneet ne kasaan ja joskus ollaan vain
ihailtu niitä sellaisenaan metsässä. Metsään jätetyssä taiteessa on ollut
myös se ilo, että joskus seuraavalla kerralla kun käydään katsomassa
sinne jättämäämme taidetta, niin joku on jatkojalostanut sitä pidemmälle.”*

Jokainen varhaiskasvatuksen opettaja mainitsi retkillä tapahtuvan ympäristökasvatuk-
sen vähintään kerran haastattelujen aikana. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat eri-
tyisesti päiväkodin läheiset metsät tärkeäksi paikaksi aloittaa lasten luontosuhteen ra-
kentaminen:

”Aloitamme siitä, että rakennetaan ja luodaan suhdetta luontoon ja metsään. Sinne on kiva mennä kuuntelemaan linnun ääniä ja hiljaisuutta täältä työmaiden keskeltä”.

Retkeily nousi toiseksi suurimmaksi teemaksi, mutta selvää rajaa kaikkien teemojen välillä ei ollut. Useat varhaiskasvatuksen opettajat sanoittivat toteuttaneensa retkillä retkeilyn ohella myös jotain muuta teemaa. Retkikohteet oli nähty oppimisympäristöinä, joissa voidaan harjoitella esimerkiksi motorisia taitoja, mutta myös kestäväää elämäntapaa:

”Tärkeää on saada lapset liikkumaan ja kokeilemaan metsässä olemista. Olemme etsineet oravankuvia metsästä. Ei haittaa, vaikka kaatuu nurin, mennään yhdessä uudestaan. Saadaan positiivinen kokemus, kun löydämme metsästä sitä, mitä olimme siellä etsimässä.”

Varhaiskasvatuksen opettajat kuitenkin kertoivat retkillä tehtävästä ympäristökasvatuksesta korostaen nimenomaan retkeilyn merkitystä:

”Kävelemme usein samaa reittiä lähimetsään, joten tarkkailemme reitin varrella olevia luontoihmeitä, kuten muurahaispesää. Joskus siellä käy iso kuhina, joskus se on ihan hiljainen.”

”Pienillä on aluksi se, että käydään joka viikko samassa retkipaikassa, jotta heille tulee sellainen olo, että tämä on tuttu ja turvallinen paikka. Esimerkiksi puu, jonka luokse tehdään retkiä ja sitten siitä paikasta ollaan voitu pikkuhiljaa laajentaa retkialuetta. Ollaan otettu siitä samasta puusta kuvia, joiden avulla ollaan seurattu vuodenaikojen kehitystä.”

Muutama haastateltava korosti ympäristökasvatuksen toteuttamisessa eri teemojen yhdistämistä sen sijaan, että toteutettaisiin yksi yhden teeman alle sopiva pedagoginen tehtävä. Tiettyyn aihealueeseen voi haastateltavien mukaan tutustua pitkään:

”Seuraavaksi me tutkitaan ötököitä, kuten kuoriainen. Käytämme esimerkiksi lorukortteja ja lauluja, joiden avulla tutustutaan teemaan. Meillä on ollut retkillä mukana suurennuslasit ja loopit, joilla on etsitty ötököitä. Olen käynyt valmiiksi asettelemassa retkipaikalle näitä ötökkäkortteja, jotta oikeasti löydetään joku ötökkä. Retken päätteeksi olemme levittäneet kortit hiekkalaatikon reunalle ja tutkineet ja vertailleet ötököitä.”

”Olemme tammikuusta toukokuuhun tutustuneet lähialueen lintuihin. Olemme tehneet lintuaskarteluja, meillä on ollut lintukirjoja, lintulauluja. Ja meille on ollut tärkeää, että lapset osaavat nimetä erilaisia suomalaisia lintuja kuten muun muassa talitintti ja varis. Jos joku kysyy meidän ryhmän lapselta, että mikä tuo on, niin hän ei vastaa lintu vaan hän tietää että lintuja on erilaisia. Moni lapsi osaa erottaa afrikkalaisia eläimiä, mutta ei tunnista joka päivä näkemiään lintuja.”

Toiseksi vähiten haastateltavat kertoivat leikin teeman alle sopivia ympäristökasvatuksen tekoja. Noin puolet varhaiskasvatuksen opettajista kertoi, että ryhmällä on omat Kettu-pehmolelut, joiden avulla tutustutaan ympäristökasvatukseen. Osa käytti pehmoleluja maskotteina, mutta osa kuvasi pehmolelun leikillisyyttä:

”Olemme käyneet kirjastossa retkellä, jolloin kettu-hahmo oli siellä mukana. Meidän kettu tutustui kirjastossa olevaan kettuun, jolloin otimme heistä kamerikuvan.”

”Meillä on monta kettu-pehmolelua, joista osa on Retki-ketun serkkuja. Me ei olla vielä lasten kanssa keksitty niille nimeä, mutta lapset on tyytyväisiä kun ”seekut” on retkellä mukana. Serkku-ketut on olleet sellasia, että lapset on saaneet ottaa nää siellä metsässä ja pitää niitä ja leikkiä niillä”.

Melkein kaikki leikin teemaan liittyvä ympäristökasvatuksen vastaus liittyi suoraan Kettu-malliin tai oli selvästi saanut inspiraatiota siitä:

”Keksijäketun löllölima tehtiin niin, että pienetkin pääsivät sitä ihmettelemään.”

”Koko talon yhteinen kotileikkihuone, jossa voisi leikkiä jatkuvasti taiteilijaketun synttäreitä ja jutella synttärilahjoista.”

Kirjallisuus oli teemoista kaikista vähiten edustettuna. Vain kolme haastateltavaa kertoi käyttäneensä kirjallisuutta tai loruja ympäristökasvatuksen keinona. Yksi kertoi korvanneensa Kettu-mallin satuja Pikkuli -kirjan avulla, toinen kertoi Itämeri teemaisista loruista ja kolmas yhdessä rakennetusta tarinasta:

”Kettu-materiaalin tarinat ovat olleet liian vaikeita pienten kanssa luettavaiksi, joten ollaan yhdistetty teemaan liittyvää kirjaa Pidä metsä siistinä pikkuli.”

”Meillä on ollut Itämereen liittyviä loruja, koska Itämeri on ollut koko päiväkodin yhteinen teema.”

”Kettu-radalla oli Tarina-ketun tarina, joka täytetään valmiiksi lasten keksimistä sanoista”.

8.3 Kettu-mallin käpälien käyttö alle 3-vuotiaiden kanssa

Teemahaastattelun toisessa kysymyksessä pyysin haastateltavia kertomaan, mitä Kettu-mallin eri kettujen käpäliä he ovat käyttäneet alle 3-vuotiaiden kanssa. Ketut ovat

Keksijä-kettu, Retki-kettu, Taiteilija-kettu, Viisas-kettu, Kokki-kettu, Tarina-kettu ja Taitava-kettu. Suurin osa varhaiskasvatuksen opettajista kertoi, että he olivat valinneet ryhmälleen kaupungin ohjeistuksen mukaan 1–2 kettua, joihin olivat perehtyneet ryhmänsä kanssa. Tästä syystä vain muutama varhaiskasvatuksen opettaja kertoi enemmän kuin kahteen kettuun liittyviä käpäliä. Haastattelujen tuloksena jokaisesta ketusta mainittiin kuitenkin vähintään yksi käpäliä.

Haastattelujen perusteella varhaiskasvatuksen opettajat olivat käyttäneet toiminnassaan eniten Retki-ketun käpäliä. Jokainen haastateltava mainitsi ainakin yhden Retki-ketun käpäliä haastattelujen aikana. Myös suurin osa niistä varhaiskasvatuksen opettajista, jotka kertoivat valinneensa ryhmälleen 1–2 kettua, olivat valinneet Retki-ketun. Useampi haastateltava kertoi istuttaneensa kukkia Retki-ketun kanssa sekä tutustuneensa päiväkodin lähiympäristöön eri tavoin:

”Olemme istuttaneet niittykukkia ja kertoneet, että sitten sinne niitylle tulee pölyttäjiä. Aiempi lintuteema liittyy tähän niin, että nyt ne meille tutut linnut tulevat sinne niitylle syömään niitä ötököitä. Olemme pyrkineet selittämään lapsille sitä, miten kaikki liittyy toisiinsa.”

”Pienten kanssa tutustutaan ensin päiväkodin omaan pihaan ja sitä tutkitaan ja jossain vaiheessa uskaltaudutaan lähteä päiväkodin porttien ulkopuolelle.”

”Retki-ketun kanssa olemme tutustuneet lähialueen lintuihin ja olemme tehneet niihin liittyvät tulevaisuuskiikarit.”

Toiseksi eniten varhaiskasvatuksen opettajat olivat käyttäneet Keksijä-ketun käpäliä. Puolet kaikista teemahaastatteluun osallistuneista kertoi, että he ovat käyttäneet toiminnassaan Keksijä-ketun käpäliä, joka kannustaa keräämään roskia:

”Olemme käyneet roskaretkillä kirjastosta lainatuilla roskapihdillä.”

”Toiminnallisuuden kautta olemme toteuttaneet kestävän kehityksen kasvatusta alle 3-vuotiaiden kanssa. Olemme keränneet roskia roskapihdeillä.”

Kolmanneksi eniten varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat käyttäneensä Taiteilija-ketun ja Kokki-ketun käpäliä, mutta niitä molempia nimettiin vain viisi. Kaksi kertoi toteuttaneensa Kettu-kirjan tarinoiniin liittyvää draamaa nukketeatterin avulla. Muutama haastateltava kertoi yhteisen taideteoksen tekemisestä ja suunnittelusta:

”Meidän on tarkoitus tehdä yhteinen tilataideteos, mutta se on vielä ideointivaiheessa. Se olis ihana, jos se ois sellanen et joku lapsi sais tuoda siihen jonkun oman pienen jutun, että se kasvaisi vuosien varrella. Siitä vois tulla yhteinen käytäntö ja toimintatapa. Se liittyisi tähän et ”tehdään yhdessä taidetta”. Siitä tulee yks iso tilataideteos, johon tulisi lapsia myös mukaan suunnittelemaan sitä”.

”Teimme luontotaideteoksen, johon myös pienet pystyivät osallistumaan”.

Varhaiskasvatuksen opettajat mainitsivat haastatteluissa satunnaisia Kokki-ketun käpäliä, eikä samaa käpäliä mainittu useampaa kertaa. Yksi varhaiskasvatuksen opettaja kertoi yhteisesti järjestetystä sadonkorjuujuhlasta:

”Olemme järjestäneet yhteisen sadonkorjuujuhlan. Osa lapsista on ennakoluuloisia ruokia kohtaan, joten sapere tekniikka toimi silloin hyvin. Kerromme lapsille, että ”se riittää, että tuo paprika on siinä pöydällä, että sä voit katsoa sitä. Ei tarvitse koskea eikä edes haistaa sitä”. Pidetään sitä jo juhlanaiheena, että saadaan pieni lähestyminen uusiin ruokiin. Ja Kokki-kettu kannustaa.”

Varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat vain muutamia Taitava-ketun käpäliä, joita ovat käyttäneet toiminnassaan. Kaksi haastateltavaa kertoi esimerkiksi käyttäneensä käpäliä, joka liittyy roskien keräämiseen ja kierrätykseen:

”Olemme jutelleet kierrätysastioista, että mitä jätteille tapahtuu, kun ne roska-autot tulevat. Lapset tykkäävät katsoa roska-autoja ikkunasta, joten silloin juttelemme.”

”Pienten lasten kanssa jutellaan ensin roskien keruukoneesta ja sitten lähdetään metsään keräämään roskaa. Metsässä voidaan jutella lasten kanssa, että minkälainen kone tähän voitaisiin keksiä.”

Tarina- ja Viisas-ketun käpäliä mainittiin molempia vain yksi:

”Olemme viettäneet isovanhempien päivää koko päiväkodin kanssa.”

”Olemme käyttäneet Itämereen liittyviä loruja, koska Itämeri on ollut koko päiväkodin yhteinen teema.”

Melkein kaikki varhaiskasvatuksen opettajien mainitsemat Kettu-kirjan käpäliä oli yksinkertaistettu. Esimerkiksi Retki-ketun käpäliä ”Tehdään Retki-ketun tarinasta näytelmä, jossa on mukana lavasteet, leikkiä ja laulua”, oli sovellettu niin, että varhaiskasvatuksen opettajat pitivät lapsille nukketatteria Retki-ketun tarinasta.

Iso osa varhaiskasvatuksen opettajista nimesi jonkun kypälän Kettu-kirjasta, mutta ei tarkentanut, mihin kettuun se kuuluu. Osa haastateltavista kertoi itse, ettei tiedä mihin kettuun kypäliä liittyy. Osa haastateltavista taas luetteli teemahaastattelun aikana käyttämiään kypäliä satunnaisessa järjestyksessä pitämättä taukoa. On mahdollista, että useammat haastateltavat siis käyttivät kettujen kypäliä satunnaisesti liittämättä niitä mihinkään kettuun:

”Olemme tutkineet vuodenaikojen mukaan vettä, lunta ja vesilätäköitä ja kaikkea mahdollista. Vaikea laittaa tätä tutkimista minkään tietyn ketun alle.”

8.4 Kettu-mallin soveltaminen alle 3-vuotiaille

Teemahaastattelun kolmannessa kysymyksessä pyysin haastateltavia kertomaan, mitä uusia kypäliä he olivat kehittäneet Kettu-mallin pohjalta käytettäväksi alle 3-vuotiaiden kanssa. Kukaan ei kuitenkaan ollut kehittänyt uusia kypäliä, jotka olisi pystytty liittämään Kettu-mallin tueksi. Sen sijaan varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat uusia keinoja käyttää Kettu-mallia ympäristökasvatuksen ja muun toiminnan ohella.

Kettu-mallin kettuihin oli haastateltavien mukaan tutustuttu usein kettupehmolelun kautta. Kettu-pehmolelut kulkivat esimerkiksi mukana retkillä ja autoivat pieniä lapsia keskittymään Kettu-kirjan tarinoihin:

”Meillä on pienten ryhmässä käytössä kettupehmolelu, johon ihan aluksi tutustuimme yhdessä.”

”Pienillä se pysähtyminen ihan pelkän tarinan ääreen, jossa on vain muutama kuva ni se on aina vähän haastavaa. Tottakai näillä Kettu-pehmoleluilla havainnollistan mut kun olis kuvakirja nini se heidän huomio olis helpompi saada”.

Varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat, että he olivat kopioineet Kettu-kirjasta eri kettujen kuvia tukemaan toimintaa. Kettujen kuvia oli käytetty kuvatukena lapsille ohjaamaan ja kertomaan, mikä toiminta on seuraavaksi. Useammat kertoivat esimerkiksi Kokki-ketun saapuvan päivittäin ruoka-aikaan ohjaamaan biojätteen keräämisessä:

”Yritämme vähentää biojätettä Kokki-ketun avulla. Meillä on Kokki-ketun kuva esillä, että se vähän nousee sieltä muistuttelemaan. Aikuiset annostelee pienet annokset lapsille alkuun ja pyytämällä saa lisää.”

Myös Retki-kettua oli käytetty kuvatukena retkien aikana:

”Tiimissä ideoitiin, että me laminoidaan Retki-ketut ja näillä ketuilla me rajataan meidän retkialueemme. Meillähän lapset riemuitsee, kun nää ketut tulee puun oksaa roikkumaan. Me käydään aina tervehtimässä nää ketut ni näiden kautta meidän ei tarte kieltää tavallaan lapsia, jos he olis lähtemässä johonki muualle, vaan me sanotaan että ”Missäs ne retkiketut näkyy” et ne oikeesti näkee ja ne oppii hahmottamaan rajoja”.

Kuva 3. Krista Rytönen

Helsingin kaupungilla käytössä olevassa digiportfoliossa on valmiina kaikkien kettujen kuvat, joiden avulla voi dokumentoida ryhmän toimintaa. Useat haastateltavat kertoivat käyttäneensä näitä portfolion kettujen kuvia ilmaistessaan, millaista toimintaa on ollut:

”Olemme käyttäneet tarroja portfolioissa, jos käydään retkillä tai askarrellaan.”

Kohdassa 8.5 esittelen myös erilaisia tapahtumia ja yhteistyön muotoja, joissa oli hyödynnetty Kettu-mallia uudella tavalla luovasti.

8.5 Ympäristökasvatuksen toteuttaminen yhteistyössä

Moni korosti haastatteluissa eri tahojen yhteistyön merkitystä ympäristökasvatuksen ja Kettu-mallin toteuttamisessa. Yhteistyötä oli tehty erityisesti varhaiskasvatussyksiköiden sisällä sekä perheiden kanssa.

Useat haastateltavat kertoivat, että heidän yksikössään oli järjestetty perheiden ja päiväkodin yhteisiä kevätjuhlia sekä muita kokoontumisia Kettu-mallia hyödyntäen. Monet varhaiskasvatussyksiköt olivat järjestäneet kettujuhlia. Kaikki esimerkit näistä kettujuhlista olivat ulkoilmatapahtumia, jossa seurattiin pisterataa. Kettu-juhlia oli nimetty esimerkiksi Kettu-radaksi, Retki-ketun kevätseikkailuksi sekä Kettu-poluksi:

”Koko talon yhteinen kettupolku, jossa oli eri kettuihin liittyviä toiminnallisia pisteitä, joita perheet tekivät lasten kanssa yhdessä. Kettupolussa oli esimerkiksi luontobingo ja hyönteishotelli.”

Kaksi haastateltavaa kertoi heidän varhaiskasvatussyksikkönsä osallistaneen vanhempia Kettu-mallin käyttämiseen vanhempainillan kautta:

”Olemme osallistaneet vanhempia kettujen käyttämiseen, sillä joka syksy vanhempainillan ennakkotehtävän on ollut tutustua 7 eri kettuun. Jokaisesta ketusta on ollut pieni kuvaus, että mihin teemaan ja mistä näkökulmasta kettu tarkastelee näitä kestävän kehityksen ja kestävän kasvatuksen aiheita. Vanhemmat ovat äänestäneet joko talo tai ryhmäkohtaisen ketun, joka on koko toimintakauden käytössä. Olemme lupautuneet sitten ryhmitäin tutustua vähintään tähän yhteen valittuun kettuun.”

Useat varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat myös ohjaavansa perheitä kestävän kehityksen teemoihin. Jotkut olivat rohkaisseet perheitä lähtemään ulos lasten kanssa pitämällä vanhempainillan ulkona:

”Olemme yrittäneet kannustaa perheitä lähtemään lasten kanssa ulos tutkimaan.”

”Me huomattiin, että kaikki vanhemmat ei oo semmosia luontoihmisiä tai ehkä ainakaan heidän jutuista ei tullut sellainen olo, että nämä teemat tulisi hirveesti esille, niin me pidettiin vanhempainilta ulkona. Toiminta oli ulkona yhdessä lapsen kanssa. Me yritettiin silläkin saada sitä semmosta et he lähtis vähän sisältä sinne ulos tutkii yhdessä lapsen kanssa.”

Yksi varhaiskasvatuksen opettaja kertoi vanhempien kanssa tehdystä kasvatuksellisesta yhteistyöstä:

”Me opetetaan et miten me yhdessä leikitään leluilla niin, että ne säilyy ehjänä. Tosi hyvä esimerkki on nää meidän kirjat. Me ollaan lähetty syksyllä siitä, että meillä revittiin kirjoja, mutta me ollaan harjoteltu sitä, että miten niitä käsitellään yhdessä. Ollaan saatu aktivoituu vanhempia siinä, että he on lukeneet kotona myös kirjoja. Tällä hetkellä jokainen pystyy lukemaan kirjoja rikkomatta niitä.”

Monet haastateltavat kertoivat myös, että heidän yksikössään oli järjestetty yhteisiä taidenäyttelyitä kierrätysteemaisista askarteluista. Jotkut taidenäyttelyt oli pidetty yksikön jumppasalissa, mutta useampi kertoi tehneensä yhteistyötä jonkun paikallisen toimijan kanssa:

”Ollaan askarreltu kierrätysmateriaaleista. Meillä oli säilyketölkkejä askartelumateriaaleina ja silloin se sidottiin tähän yhteen pelti lauluun ja meillä oli taidenäyttely kestävä kehityksen tiimoilta tuolla salissa”.

”Meillä on ollut paikallisella seurahuoneella näyttely, johon pienetkin teki taideteoksia.”

Muutamit haastateltavat kertoivat pyytäneensä kierrätysmateriaaleja lasten perheiltä:

”Jokainen ryhmä tekee askarteluja yhteiseen taidetokseen. Niitä materiaaleja saa pyytää vanhemmilta ja mä tiedän ainakin et muutama vanhempi on jo tuonut meidän ryhmään noita kierrätysmateriaaleja”.

Osa varhaiskasvatuksen opettajista toivoi, että perheiden kanssa tehtäisiin vielä enemmän yhteistyötä, jotta kestävän kehityksen tema jatkuisi varhaiskasvatuspäivän jälkeen myös kotona:

”Kettu-materiaaliin vois liittyä joku info, joka lähtis sinne kohteihin. Sieltähän se lähtee se kasvatus et eihän me sitä yksin voida, et päiväkodissa on joku kettuhomma, mutta kotona mennään, miten sattuu. Et vois olla et se tukis jos ois kotonakin joku neuvoviesti tai joku julistetyyppinen tai joku et ei mitään hirveetä romaania.”

8.6 Kettu-mallin kehitysideat

Suurin osa haastateltavista kertoi Kettu-mallin olevan hyvä tapa lisätä ympäristökasvatusta varhaiskasvatukseen. Suurin osa varhaiskasvatuksen opettajista kuitenkin piti Kettu-kirjaa liian vaikeana käyttää alle 3-vuotiaiden kanssa:

”Pienten kettu-kirjassa olisi hyvä olla paljon paljon enemmän kuvia ja esimerkiksi paperinukkeja, joilla tarinan saisi jotenkin perille.”

Myös Kettu-mallin Kettujen käpäliä kommentoitiin liian haastaviksi:

”Pienet lapset tarvitsevat visuaalisuutta ja konkretiaa, että he voivat ymmärtää tarinoita. Tää kettu-kirja on pelkästään tekstiä, ja osa käpälistä, kuten tehdään näytelmä, jossa on mukana lavasteet, leikkiä ja laulua, niin se on aika vaikea pienten kanssa lähteä nollasta seitsemän eri ketun tarinaa tekemään nukketheateriks ilman mitään valmista materiaalia.”

Muutama varhaiskasvatuksen opettaja taas puolusteli Kettu-mallia ja korosti sitä, että jokaisen varhaiskasvatuksen opettajan tulisi pystyä muokkaamaan tarinoita ja käpäliä alle 3-vuotiaille sopivaksi:

”Kettu-kirja ei ole yksi valmis materiaali, joka toimii kaikille vaan se antaa enemmänkin ideoita ja valmiita linkkejä. Enemmän sellainen idealaatikko tai kirjanen, josta voi sitten lähteä ettimään enemmän sitä tietoa. Se pitää tietysti muokata sen mukaan minkä ikäisiä ja minkä taitotasoisia ne lapset ovat, koska ei samat tehtävät toimi alle 3-vuotiaille ja eskareille.”

”Kaikkea materiaalia voi soveltaa alle 3-vuotiaille ja opettajat osaavat soveltaa tarinat sopivammaksi pienille lapsille.”

Suurin osa varhaiskasvatuksen opettajista kuitenkin kertoi, että olisi hyvä, jos joskus varhaiskasvatuksen käyttöön tuleva materiaali olisi suunniteltu alle 3-vuotiaille. Osa myös korosti ajanpuutetta ja toisaalta myös mahdollista osaamispuutetta, joka vaikeuttaa materiaalien muokkaamista oman ryhmän tarpeisiin:

”Olisi kyllä kiva, jos joskus joku materiaali tulisi valmiina alle 3-vuotiaille. Materiaali, jota olisi testattu, että tämä oikeasti toimii alle 3-vuotiaiden kanssa, ettei aina tarvitsisi purkaa kaikkea atomeiksi.”

”Itse olen valmis käyttämään aikaa ja päänvaivaa, että saan arkeen istutettua kestävyyskasvatusta. Sellainen tiimi, jossa on paljon vaihtuvuutta ja sijaisia, niin on vaikea ottaa käsittelyyn sellainen iso aihe kuten kestävyyskasvatus. Varsinkaan, kun se kettu-materiaali ei yksinään ole valmis paketti käytettäväksi.”

8.7 Kettu-malli ja Vihreä lippu

Moni haastatteluun osallistunut varhaiskasvatuksen opettaja kertoi haastattelussa työskentelevänsä varhaiskasvatusyksikössä, joka kuuluu osaksi Vihreän lipun päiväkotija. Useat kertoivat toimivansa jo valmiiksi kestäväen kehityksen piirteiden mukaisesti Vihreän lipun sertifikaatin myötä:

”Meidän päiväkotimme on Vihreän lipun päiväkoti, jonka myötä teemme jo lähtökohtaisesti paljon kestäväen kehityksen eteen.”

”Olemme Vihreän lipun päiväkoti, joten kestäväen kehityksen kasvatus kulkee mukana kaikessa.”

Osa haastateltavista, jotka työskentelivät Vihreän lipun päiväkodeissa, kertoivat Vihreän lipun ja Kettu-mallin täydentävän toisiaan. Vihreän lipun periaatteet ovat selvärajaiset, mutta Kettu-malli antaa tilaa soveltamiselle:

”Me ollaan Vihreän lipun päiväkotit ja me ollaan saatu tosi monta vuotta Vihreä lippu kunnia, jolloinka me lähtökohtaisesti tehdään tosi paljon kestävän kehityksen suunnitelmissa ja toteutuksessa lasten iästä riippumatta. Mutta nyt tietenki toi Kettu-kirja on tuonut paljon lisää tuohon omalla tavalla juttuja.”

Kettu-materiaali ei ole ristiriidassa Vihreän lipun kanssa, eikä niitä ole vaikea yhdistää. Esimerkiksi Retki-kettu ja Vihreän lipun päiväkotit molempien kautta hyödynnetään lähiympäristöä kaiken kaikkiaan et ne tukee toisiaan. Myös Kokki-ketun kautta ollaan saatu biojätteen vähentäminen osaksi arkea”.

Yksi haastateltava kertoi Kettu-mallin ja Vihreän lipun käyttämisestä rinnakkain aiheutuvan haastetta, jolloin tutumpi materiaali näkyy selvemmin toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa:

”Meillä on tällä hetkellä ollu vähän sitä et pitää lomittaa Kettu-materiaali ja Vihreän lipun jutut yhteen jolloin välillä Kettu-kirja jää vähän taka-alalle et Vihreän lipun hommat ovat vähän vielä syvemmin mukana toiminnassa”.

8.8 Tulosten yhteenveto

Teemahaastatteluista saadun aineiston perusteella ympäristökasvatusta on toteutettu alle 3-vuotiaiden kanssa erityisesti arjen teoilla. Arjen teoilla viitattiin aikuisten tekemiin kestävän kehityksen ratkaisuihin, jotka toistuvat usein päiväkodissa. Tilanteet liittyivät perushoidollisiin tilanteisiin kuten käsienpesuun ja syömiseen. Jotkut toistuvat ratkaisut oli sovittu yhteistyössä perheiden kanssa.

Useat aineistossa esiintyneet arjen teot vaikuttivat pelkästään kasvattajien ja vanhempien tekemään ajatteluun ja toimintaan. Varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat esimerkiksi, että perheiden kanssa on sovittu, että likapyykkiä varten käytetään kertakäyttöisten muovikassien sijaan kangaskasseja. Nämä kestävän kehityksen teot eivät itsessään toteuta lasten ympäristökasvatusta, ellei näistä päätöksistä ja teoista kerrota lapsille selkeästi.

Aineistossa esiintyi useaan otteeseen arjen kestävän kehityksen tekoihin liittyvä käsienpesu. Useat varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat, kuinka käsienpesutilanteissa

ohjataan lapsia käyttämään vettä säästeliäästi ja, että kädet kuivataan käsipyyhkeisiin. Vain muutama haastateltava sanoitti sitä, millä tavalla nämä arjen teot perustellaan lapsille. Osa kertoi arjen tekojen selittämisen tuntuvan jopa haastavalta, sillä kestävä kehitys sanana on niin suuri ja monisäikeinen.

Arjen teot eivät olleet kuitenkaan ainoita keinoja, joilla varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat toteuttavansa ympäristökasvatusta. Monet kertoivat reagoivansa lasten aloitteisiin ja toiveisiin esimerkiksi retkien aikana. Lasten mahdollisuus vaikuttaa toimintaan koettiin tärkeäksi. Kettu-mallin käpälien rinnalla haastatteluissa nousi esille erilaisia toiminnallisia tekoja, joilla ympäristökasvatusta oli toteutettu lasten kanssa.

Kukaan teemahaastatteluun osallistuneista ei kertonut kehittäneensä uusia käpäliä Kettu-kirjan käpälien rinnalle, vaan kaikki haastatteluissa mainitut käpävät olivat Kettu-kirjasta poimittuja. Useat varhaiskasvatuksen opettajat olivat yksinkertaistaneet Kettu-kirjan käpäliä, jotta ne sopivat alle 3-vuotiaiden toimintaa.

Isoimmaksi teemaksi Kettu-mallin käpälien ja ympäristökasvatuksen toteuttamisessa nousi taide. Monet teemahaastatteluun osallistuneet kertoivat toteuttaneensa lasten kanssa kädentaitoja ja askarteluja kierrätysmateriaaleista. Kierrätys ja askartelu esiintyivät melkein jokaisessa haastattelussa. Myös luonnonmateriaalien käyttäminen oli suosittua. Taiteilija-Kettuun viitattiin haastatteluissa kuitenkin vain vähän.

Kettu-mallin suosituin kettu oli Retki-kettu, jonka käpäliä oli käytetty laajasti. Jokainen haastatteluun osallistunut mainitsi retkillä tapahtuvan ympäristökasvatuksen vähintään kerran haastattelujen aikana. Erityisesti päiväkodin läheiset metsät koettiin tärkeäksi paikaksi aloittaa lasten luontosuhteen rakentaminen. Lähimetsissä toteutettiin laajasti eri teemaista ympäristökasvatusta esimerkiksi taiteen ja liikunnan kautta. Retkikohteisiin suhtauduttiin usein samanlaisina oppimisympäristöinä kuin päiväkotiin.

Keksijä-ketun käpävät olivat toiseksi suosituimmat käpävät. Puolet kaikista teemahaastatteluun osallistuneista kertoi, että he ovat käyttäneet toiminnassaan Keksijä-ketun käpäliä, joka kannustaa keräämään roskia. Roskien keräämistä toteutettiin erityisesti retkien aikana. Loppujen neljän ketun käpälien käyttö jäi vähäiseksi.

Moni varhaiskasvatuksen opettaja korosti eri teemojen yhdistämistä ja isojen kokonaisuuksien käsittelyä ajan kanssa alle 3-vuotiaiden ryhmissä. Yksittäisten käpälien sijaan osa kertoi valinneensa isoja teemoja, joihin tutustuttiin lasten kanssa eri näkökulmista.

Haastateltavat kertoivat uusia keinoja käyttää Kettu-mallia ympäristökasvatuksen ja muun toiminnan ohella. Monet olivat käyttäneet kettupehmolelua tukemaan toimintaa. Myös Kettu-kirjan kettujen kuvia oli käytetty lapsille kuvatukena kertomaan, mitä toimintaa ollaan tekemässä seuraavaksi. Digitaalisessa portfolioissa käytettiin myös paljon eri kettujen kuvia kuvaamaan vanhemmille toimintaa.

Yhteistyön tärkeyttä ympäristökasvatuksen ja Kettu-mallin käyttämisessä korostettiin monissa haastatteluissa. Varhaiskasvatuksen opettajat olivat järjestäneet erilaisia juhlia sekä tapahtumia perheiden ja lähialueen toimijoiden kanssa. Useat olivat järjestäneet esimerkiksi kettuteemaisen kevätjuhlan sekä taidenäyttelyn perheiden tuomista kierrätysmateriaaleista tehdyistä taideteoksista lähialueen kirjastoon tai muulle julkiselle paikalle.

Kehitysideana uutta Kettu-kirjaa varten varhaiskasvatuksen opettajat mainitsivat, että uudessa alle 3-vuotiaille tarkoitetussa Kettu-kirjassa olisi hyvä olla enemmän kuvia ja mahdollisesti paperinukkeja, joita voisi käyttää satujen tukena. Kettu-kirjan käpälät koettiin myös liian monimutkaisiksi. Suurimman osan mielestä olisi hyvä, jos varhaiskasvatukseen tulevat materiaalit olisivat jo valmiiksi tarkoitettu alle 3-vuotiaille, ettei materiaalin muokkaamiseen menisi liikaa aikaa.

Useat haastatteluun osallistuneet työskentelivät Vihreän lipun päiväkodeissa, joten heidän mukaansa kestävä kehitys kuuluu osaksi arkea jo ilman Kettu-malliakin. Suurin osa koki kahden materiaalin tukevan toisiaan.

9 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, miten varhaiskasvatuksen opettajat toteuttavat ympäristökasvatusta ja käyttävät Kettu-mallia alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Jaoin tulokset Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan käyttöön, jotta he voivat käyttää niitä uuden alle 3-vuotiaille suunnatun Kettu-kirjan tekemiseen. Aiemman aiheeseen liittyvän opinnäytetyön myötä oli todettu, että nykyinen Kettu-kirja ei palvele riittävästi alle 3-vuotiaiden ympäristökasvatusta. Opinnäytetyöni tekemistä ohjasivat seuraavat tutkimuskysymykset: Miten ympäristökasvatusta on toteutettu alle 3-vuotiaiden kanssa ja miten varhaiskasvattajat ovat käyttäneet Kettu-kirjaa alle 3-vuotiaiden kanssa. Opinnäytetyön kautta saatiin moninaisia vastauksia näihin tutkimuskysymyksiin.

Opinnäytetyöni teemahaastatteluihin osallistuneista iso osa työskenteli Vihreän lipun varhaiskasvatustyöryhmässä. Heidän mukaansa kestävä kehitys kuului jo isoksi osaksi varhaiskasvatuksen toteuttamista ennen Kettu-mallin käyttöönottoa. Opinnäytetyöhöni osallistuneista suurin osa oli siis kiinnostunut kestävä kehityksen teemasta, joka näkyi vastausten laajuudessa.

Opinnäytetyöni aineiston perusteella voin todeta, että useat varhaiskasvatuksen opettajat toteuttivat ympäristökasvatusta arkipäiväisten ratkaisujen kautta, joilla he tukivat varhaiskasvatustyöryhmän tai ryhmän toimimista kestäväällä tavalla. Usein nämä arkipäiväiset toimet liittyivät kuvatuun ja sanalliseen ohjeistukseen käyttämiseen tilanteissa, joissa pystyttiin toimimaan ekologisemmin. Tilanteita ei kuitenkaan ohjaamisen aikana aina perusteltu lapsille. Osa koki ratkaisujen perustelemisen pienille lapsille vaikeana, sillä kestävä kehitys on sanana jo vaikea.

Pienet lapset oppivat uusia asioita jäljittelemällä aikuisia ja isompia lapsia. Lapsi seuraa vierestä, kun aikuinen heittää käytetyn nenäliinan roskakoriin. Seuraavassa hetkessä lapsi matkii tätä aikuisen toimintaa, vaikka ei vielä ymmärrä miksi. Jo pienenä lapset oppivat myös kategorioimaan asioita havaintojensa kautta. Lapset oppivat ymmärtämään, mitkä asiat kuuluvat samaan kategoriaan. Lapsi voi oppia esimerkiksi, että koira on eläin. (Pulkinen ym. 2023: 58.) Voisi myös ajatella, että havaintojen pohjalta pieni lapsi oppii erottelamaan käytetyt nenäliinat eri kategoriaan kuin eläimet.

Lapset alkavat myös muodostamaan skeemoja, eli sisäisiä malleja esimerkiksi vuorovaiikutustilanteiden kautta: kun vien käytetyn nenäliinan roskakoriin, niin aikuinen reagoi kehumalla tai taputtamalla minulle. Konkreettiset arjen teot ohjaavat lapsia kestävämpään suuntaan. (Pulkinen ym. 2023: 58; Tani ym. 2023: 130.) Mallin mukaan toimiminen antaa lapsille mahdollisuuden oppia toimimaan jollain tavalla, mutta he eivät välttämättä vielä ymmärrä, miksi niin toimitaan. Esimerkin näyttäminen toimii hyvänä tukena ympäristökasvatuksen toteuttamisessa, mutta se ei sellaisenaan vielä ole riittävää.

Pelkät konkreettiset teot eivät riitä, jos ihminen ei paneudu elämänmuodon perusongelmiin, jotka jarruttavat ilmastotekoja. Ekologisemman ympäristösuhteen luominen tarvitsee kasvatusta nykyistä viisaampaan luontosuhteeseen. Ihminen kasvaessaan kehittää omaa minuuttaan, käsitystä itsestään ja suhteitaan toisiin ihmisiin. Yhteisö, jossa ihminen elää siirtää normejaan, arvojaan ja toimintaperiaatteita muihin saman yhteisön ihmisiin. (Väri 2018: 21–22, 16.) Pelkkien toimintaperiaatteiden siirtäminen tuskin auttaa, jollei lapsille pienestä pitäen kerrota heidän ikäänsä nähden sopivalla tavalla, miksi kestävä kehityksen mukaisia tekoja tehdään.

Opinnäytetyöni aineiston perusteella osa varhaiskasvatuksen opettajista toteutti erilaisia ympäristökasvatuksen keinoja arjen ratkaisujen lisäksi. Varhaiskasvatuksen opettajat olivat kehittäneet omia kestävästi kehityksen lähestymistapoja useimmiten taiteen kautta. Myös Kettu-mallin osalta taide oli käytetyin teema, jonka kautta ympäristökasvatusta toteutettiin. Taide pitää sisällään askartelun lisäksi myös esimerkiksi teatteri-ilmaisua, jonka kautta voidaan käsitellä arvomaailmaa sekä niihin vaikuttavia tekijöitä (Cantell 2020: 167).

Taiteen kautta lapset voivat ymmärtää kestävästi kehityksen haasteita samalla kasvatetaan omaa toimijuuttaan kestävämmässä tulevaisuudessa (Chapman & O’Gorman 2022). Vaikka taide pitää sisällään paljon muutakin, kuin askartelun, niin opinnäytetyöni perusteella muun taiteen käyttäminen ympäristökasvatuksessa jäi vähäiseksi. Kierrätysmateriaalien käyttäminen askartelussa tuntui olevan kaikista selkein tapa varhaiskasvatuksen opettajille toteuttaa ympäristökasvatusta pienten lasten kanssa. Myös luonnonmateriaalien kerääminen retkillä ja niiden käyttäminen askarteluissa oli suosittua.

Retki-kettu oli aineiston perusteella kaikista Kettu-mallin ketuista käytetyin kettu, ja retkeily nousi teemana myös toiseksi käytetyimmäksi tavaksi toteuttaa ympäristökasvatusta. Vuoden 2022 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ympäristökasvatuksen otsikon alla korostetaan luonnossa retkeilyä. Retkeilyn kautta lapset oppivat nauttimaan luonnosta ja lasten ympäristösuhde vahvistuu. Lasten kanssa harjoitellaan esimerkiksi roskaamatonta retkeilyä. (Opetushallitus 2022: 51.) Lisäksi monien varhaiskasvatusyksiköiden toimintasuunnitelmissa esitellään retkeily viikoittaisena toimintana.

Helsingin kaupungin oman varhaiskasvatussuunnitelman mukaan retkiä lähiluontoon hyödynnetään oppimisympäristöinä (Helsinki 2024: 47). Opinnäytetyöni aineiston perusteella retkien aikana toteutettiin monen eri teeman alle sopivia ympäristökasvatuksen menetelmiä, kuten taiteen ja leikin hyödyntämistä. Ympäristökasvatuksen lähestymistapojen yhdistäminen on järkevää, sillä monialainen ympäristökasvatus voi olla antoisaa ja hauskaa (Cantell ym. 2020: 153). Nykyään korostetaan oivaltamista ja yhdessä oppimisen merkitystä (Siivonen ym. 2022: 210).

Varsinkin koulussa puhutaan ilmiöoppimisesta, jolla tarkoitetaan esimerkiksi erilaisten oppimisen alueiden yhdistämistä jonkin teeman tutkimista varten (Opetushallitus). Ilmiöoppimisessa käytetään erilaisia tutkivan oppimisen työtapoja, joiden avulla maailman il-

miöt pyritään luomaan tutuiksi lapsille. Ilmiölähtöisyyden ydin on lasten omista havainnoista ja kysymyksissä, joita aikuisjohtoisesti lähdetään tutkimaan yhdessä. (Cantell 2014.)

Opinnäytetyöni aineiston perusteella osa varhaiskasvatuksen opettajista piti tärkeänä keskittyä pienten lasten kanssa yhden teeman käsittelyyn pitkäjänteisesti eri näkökulmista käsin. Oppimisen täytyy olla tavoitteellista, mutta sille on annettava myös riittävästi aikaa. Tilaa on annettava myös ihmettelulle, sekä laaja-alaiselle oppimiselle, jossa erilaisia oppimisen tavoitteita voidaan yhdistää. (Ahonen & Roos 2021: 163.) Osa kertoi esimerkiksi käyttäneensä yhden aiheen käsittelyyn lasten kanssa puoli vuotta, jonka aikana aihetta lähestyttiin laajasti eri teemoja hyödyntäen: esimerkiksi leikkien, taiteiden ja liikkuen.

Useat varhaiskasvatuksen opettajat toteuttivat Kettu-mallin Keksijä-ketun käpäliä käyttäen toiminnassa kierrätykseen tutustumista. Keksijä-ketun pohjimmaisena tarkoituksena on kuitenkin mahdollistaa lasten ajattelu ja oppiminen sekä antaa tilaa ihmettelulle ja oivaltamiselle. Valoisa ajattelu ja usko siihen, että teoilla on merkitystä voivat olla avainasemassa parempaan tulevaisuuteen. Tulevaisuuskasvatus onkin osa ilmastokasvatusta. Tärkeää on tarkastella tulevaisuutta kriittisesti, mutta optimistisessä valossa. (Tolppanen ym. 2017.) Ihminen elää ihmiskeskeisessä maailmassa, jonka takia maapallo on ekologisessa kriisissä. Ihmisten on tarkasteltava kriittisesti suhdettaan maailmaan ja uudelleenmäärittelemään suhteensa siihen. Lapset kasvatetaan toivomaan ja luottamaan elämän arvoon ja sen merkityksellisyyteen. (Värri 2018: 140–141.)

Kettupedagogiikan kulmakivenä on ajatus siitä, että ei anneta ratkaisuja lapsille suoraan vaan jätetään tilaa oivalluksille, leikeille ja hauskanpidolle (Almgren 2023). Ei voida keskittyä pelkkään kierrätykseen ja sen monotoniseen toteutukseen, sillä ajattelun ja oivaltamisen haastaminen on myös tärkeää.

Lasten ympäristökasvatuksessa oleellista on se, millä tavalla ilmastonmuutoksesta kerrotaan lapsille. Lasten tulisi kokea voivansa vaikuttaa kestävämpään elämäntapaan, mutta ilman että lasten tarvitsee ottaa liian suurta taakkaa ympäristöasioista (Opetushallitus 2022: 51). Olisi tärkeää löytää oikea tasapaino näiden asioiden välillä. Toisaalta pienet lapset oppivat konkreetian kautta, joten on ymmärrettävää, että esimerkiksi juuri kierrättämisen harjoittelu on selkeä tapa toteuttaa ympäristökasvatusta.

Opinnäytetyöni aineiston perusteella osa varhaiskasvatuksen opettajista sanoitti lasten aloitteita asioiden ihmettelyyn. Lasten aloitteisiin ja toiveisiin pyrittiin vastaamaan, jotta pystyttiin mahdollistamaan lasten osallisuus ja mielenkiinnon säilyttäminen. Tarkkaa-vainen aikuinen tunnistaa yllättäen eteen ilmestyvien hetkien arvon ja osaa tarttua lapsen mielenkiinnonkohteisiin (Ahonen & Roos 2021: 159). Haastatteluun osallistuneet kertoivatkin tarttuvansa lasten aloitteisiin, mutta pienten lasten kanssa asiat toteutettiin aikuisjohtoisesti, jotta toiminta olisi jatkuvaa. Aineiston perusteella varhaiskasvatuksen opettajat ajattelivat, että alle 3-vuotiaiden kanssa ratkaisut täytyy löytää yhdessä. Aloitteisiin tarttuminen ja yhteisten tilanteiden luominen on tärkeää, sillä niiden aikana lapsi kasvaa ja kehittyy. Säännöllinen vuorovaikutus ja lapsen auttaminen uusiin asioihin tustumisessa vie lapsen kehitystä eteenpäin. (Laitinen 2021: 129.)

Kettu-malli on aiemmin saanut kritiikkiä sen vähäisistä kuvista ja tekstipainotteisuudesta. Opinnäytetyöni perusteella pienten lasten varhaiskasvatuksen opettajat kokevat tärkeäksi konkretian lisäämisen kettupehmolelujen ja Kettu-mallin kettujen kuvien käyttämisen myötä. Pienten lasten kanssa ei aina ole yhteistä kieltä. Kuvatuki onkin tärkeää pienten lasten pedagogiikassa, koska onnistuneen vuorovaikutuksen kokemukset kannustavat lasta vuorovaikutukseen yhteisössään. (Kehitysvammaliitto 2014.) Myös ilmaisu- ja ymmärryskyvyn kanssa kamppailevien lasten kanssa runsaasta ja monipuolisesta visuaalisista keinoista on paljon hyötyä (Qvarnström ym. 2014: 167).

Opinnäytetyöni aineiston perusteella osa varhaiskasvatuksen opettajista oli tyytymättömiä siihen, että alle 3-vuotiaille lapsille tulee harvoin mitään materiaalia valmiina, vaan isommille lapsille tuleva materiaali pitää yleensä soveltaa pienten lasten kanssa käytettäväksi. Pedagogiikkaan kannattaa panostaa ikään nähden jo varhaisessa vaiheessa, vaikka alle 3-vuotiaiden pedagogiikkaan suhtaudutaankin joskus vähättelevästi (Ahonen & Roos 2021: 10). Alle 3-vuotiaana saatu laadukas pedagogiikka voi vaikuttaa positiivisesti myöhemmässä iässä lapsen kognitiivisiin- sekä vuorovaikutustaitoihin (Yang 2021).

Lasten ympäristökasvatus vaatii kasvattajien, perheiden ja lähiympäristön yhteistyötä. Perheen ja henkilöstön säännöllinen yhteistyö on tärkeää, jotta kasvatus on lapsen kannalta eheä kokonaisuus (Helsinki 2024: 16). Pienille lapsille yhteenkuuluvuuden tunteen ja me-hengen kasvattaminen on iso osa yhteisöllisen identiteetin kasvattamisessa (Ahonen & Roos 2021: 71). Helsingin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lasten kanssa rakennetaan yhdessä avointa, yhteisöllistä sekä moninaisuutta arvostavaa Helsinkiä (Helsinki 2024). Lapsille on tärkeää korostaa yhteen hiileen puhaltamista, jotta lapset oppivat pienestä pitäen yhteistyön merkityksen. Tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että

koulutus pyrkii määrittelemään uudestaan ”meidät”. On mahdotonta luoda kestävää yhteiskuntaa, jos ihminen ei pysty ajattelemaan itseään pidemmälle. Sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyuden kannalta on tärkeää tehdä asiat yhdessä koko maailmanlaajuisesti. (Kyllönen 2019: 331, 333.)

10 Pohdinta

Opinnäytetyössäni haastattelin varhaiskasvatuksen opettajia heidän toteuttamastaan ympäristökasvatuksesta ja Kettu-mallin käyttämisestä alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Ympäristökasvatus on maapallon kantokyvyn kannalta tärkeä ja ajankohtainen aihe, jonka vuoksi sitä on tärkeä toteuttaa jo pienten lasten kanssa. Lasten ajattelu rakentuu ympäristöä suojelevalle pohjalle, kun ympäristökasvatus aloitetaan jo lasten ollessa ihan pieniä. Konkreettisia tekoja maapallon kantokyvyn suojelemiseksi on tehtävä, jotta lapsilla on vähintään yhtä hyvä tulevaisuus kuin meillä on nyt. Olisi kohtuutonta jättää ilmastotekojen toteuttaminen uudelle sukupolvelle vasta sitten, kun he ovat aikuisia, jos he voivat nyt jo omalla toiminnallaan ja ajattelullaan tehdä maailmasta parempaa paikkaa. Innovaatiot ja keksinnöt vaativat ajattelun kehittämistä ja me varhaiskasvattajat olemme osittain vastuussa sen mahdollistamisesta.

Opinnäytetyöni idea tuli minulta, kun tutustuin Kettu-mallista tehtyihin opinnäytetöihin. Opinnäytetyön luonne muovautui kuitenkin yhteistyössä työelämän kanssa ja tavoitteenani oli kerätä tietoa ympäristökasvatuksen ja Kettu-mallin käyttämisestä alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli, että työelämäkumppani voi hyödyntää opinnäytetyöstä saatuja tuloksia uutta alle 3-vuotiaille tarkoitettua Kettu-kirjaa varten.

Toteutin opinnäytetyöni laadullisena tutkimuksena, jonka aineiston keräsin varhaiskasvatuksen opettajien teemahaastatteluina. Noudatin opinnäytetyössäni hyvää tieteellistä käytäntöä ja lähetin osallistujille tiedotteen, ennen teemahaastatteluiden pitämistä. Tutkimuksen hyvien eettisten periaatteiden mukaisesti korostin tiedotteessa haastatteluiden vapaaehtoisuutta ja sitä, että haastatteluista voi kieltäytyä missä vaiheessa prosessia tahansa. Kerroin tiedotteessa myös, ettei henkilötietoja kerätä, eikä haastateltavia voi yhdistää annettuihin vastauksiin. Kerroin myös tarkasti, että äänitteet poistetaan opinnäytetyöprosessin päätyttyä syksyllä 2024. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 8; Euroopan unionin asetus luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta 2016/679.)

Teemahaastattelut suoritettiin joko varhaiskasvatus yksiköissä tai Zoom-sovelluksella riippuen haastateltavien toiveista, sillä varhaiskasvatuksen arki on nopeasti muuttuvaa, eikä haastattelujen ollut tarkoitus kuormittaa työntekijöitä liikaa. Pyrin noudattamaan hyviä eettisiä periaatteita ja toteutin haastattelut haastateltavien ehdoilla kunnioittaen heidän työssään mahdollisesti olevia kiireitä ja haasteita, jotka saattavat estää haastateltavan osallistumisen ennalta sovittuun haastatteluun (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 7). Arki varhaiskasvatuksessa on nopeasti muuttuvaa, joten osa haastatteluita siirrettiin ja järjestettiin myöhemmin uudelleen vaikeiden henkilöstötilanteiden takia.

Tavoitteenani oli saada mahdollisimman monia varhaiskasvatuksen opettajia osallistumaan opinnäytetyöni teemahaastatteluihin, mutta lopulta teemahaastatteluihin osallistui vain 10 varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevää kasvattajaa. Alun perin toivoin, että olisin saanut haastateltua vähintään 20 varhaiskasvatuksen opettajaa, mutta lukuisista yhteydenotoista huolimatta otos jäi pieneksi.

Jokainen teemahaastattelu kesti vähintään 20 minuuttia, joten aineisto oli osanottajien lukumäärästä huolimatta suuri. Olen tyytyväinen, että päätin toteuttaa aineistonkeruun teemahaastattelujen kautta, sillä koen saaneeni monipuolisia ja laajoja vastauksia kysymyksiini, joihin olisi kyselylomakkeessa todennäköisesti vastattu tiiviimmin. Teemahaastatteluiden aikana minun oli myös mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä haastateltavilta, jos jokin asia jäi epäselväksi.

Opinnäytetyöni tulokset yllättivät minut positiivisesti. Oman kokemukseni mukaan erilaisten mallien ja uudistusten käyttöönottoaminen koetaan vaikeaksi tai epämiellyttäväksi varhaiskasvatuksen kiireisessä arjessa, mutta negatiivisia kommentteja Kettumalliin liittyen tuli todella vähän. Osa varhaiskasvatuksen opettajista koki kaipaavansa uutta pienille lapsille tarkoitettua Kettu-kirjaa, mutta itse aineiston ei koettu olevan huono, vaan eri kohderyhmälle suunnattu.

Opinnäytetyöni aineiston mukaan melkein jokainen teemahaastatteluun osallistunut varhaiskasvatuksen opettaja mainitsi retkeilyn ja kierrätysmateriaalit osana ympäristökasvatusta. Jälkikäteen pohdittuna retkeily on kuulunut osaksi päiväkotien toimintaa jo pitkään, joten retkeilyn kautta ympäristökasvatuksen toteuttaminen voi olla varhaiskasvatuksen opettajille tuttua ja selkeää. Samalla tavalla kierrätysmateriaalien säästäminen on tuttua monelle varhaiskasvatuksessa työskentelevälle. Kaapit ovat täynnä vanhoja kananmunakennoja ja pullonkorkkeja, jotta uusia kalliita askartelumateriaaleja ei tarvitse ostaa.

Mielenkiintoisena asiana aineistosta nousi esille se, ettei kukaan haastatteluun osallistunut varhaiskasvatuksen opettaja ollut kehittänyt omia käpäliä, joita pystyi liittämään Kettu-malliin. Jälkikäteen ajateltuna minun olisi kannattanut kysyä ”Miten olet hyödyntänyt Kettu-mallia alle 3-vuotiaiden lasten kanssa?”, näin en olisi rajannut aihetta pelkkiin käpäliin, vaan kysymykseen olisi pystynyt vastaamaan laajemmin. Onneksi järjestin aineiston keruun teemahaastatteluiden kautta, sillä iso osa varhaiskasvatuksen opettajista osasi sanoittaa Kettu-mallin hyödyntämistä muun muassa siitä inspiroituneiden pehmolelujen kautta.

Toisaalta kaikki teemahaastatteluissa esiin nousseet ympäristökasvatukseksi mielletyt teot eivät välttämättä olleet sitä. Osa kertoi käyttäneensä Kettu-mallin kettujen kuvia kuvatukena tulevalle toiminnalle. Esimerkiksi jos ryhmässä oli askartelua, niin varhaiskasvatuksen opettajat käyttivät Taitelija-ketun kuvaa sekä lapsille toiminnan aikana, että vanhemmille digitaalisessa portfolioissa. Askartelu saattoi olla mitä vain marjaitteen tekemisestä pajunoksien koristeluun aidoilla linnunsulilla, joista toinen ei selvästi ole ympäristökasvatuksen mukaista.

Mielenkiintoista oli, että haastatteluihin osallistuneiden joukossa oli isoja eroja. Osa haastateltavista kertoi jo ennen haastatteluun osallistumista, että tekee varhaiskasvatuksen opettajan sijaisuutta ilman pätevyyttä. Osa varhaiskasvatuksen opettajista taas työskenteli Vihreän lipun päiväkodeissa. Kaikki osallistuneet kuitenkin halusivat itse osallistua teemahaastatteluihin ja kaikilta haastatelluilta tuli hyvää tietoa ja osaamista jaettavaksi eteenpäin huolimatta koulutuksesta tai oman yksikön erityisestä kiinnostuksesta kestäväen kehityksen teemaan. Tämä oli positiivinen havainto, sillä etenkin mediassa epäpätevien varhaiskasvatuksen opettajien määrää kritisoidaan jatkuvasti.

Toisaalta teemahaastatteluun osallistuneet olivat todennäköisesti kiinnostuneita sekä paneutuneita ympäristökasvatuksen teemaan. Opinnäytetyön aineisto ei kerro koko kuvaa siitä, miten ympäristökasvatusta toteutetaan tai miten Kettu-mallia käytetään alle 3-vuotiaiden kanssa Helsingissä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa ja aineistoa, jota tulevaisuudessa muut varhaiskasvatuksessa työskentelevät voivat käyttää uuden alle 3-vuotiaiden Kettu-kirjan muodossa. Tarkoitus ei ollut tehdä aineiston perusteella yleistyksiä. Aineisto kertoo vain sen, että jotkut varhaiskasvatuksen opettajat toteuttavat ympäristökasvatusta tämän opinnäytetyön liitteessä tarkemmin esitetyin keinoin. Laadullisessa tutkimuksessa väistämätöntä kuitenkin on, että aineisto suodattuu tutkijan oman kehityksen läpi (Tuomi & Sarajärvi 2009: 136.) Olen aineiston analyysiä tehdessäni mahdollisesti kiinnittänyt esimerkiksi enemmän huomioita joihinkin näkökulmiin.

Tämän opinnäytetyön tuloksena on liitteenä lista erilaisista tavoista toteuttaa ympäristökasvatusta ja Kettu-mallia oman ryhmän toiminnassa. Työelämäkumppani voi hyödyntää opinnäytetyöstä saatuja tuloksia uutta alle 3-vuotiaille tarkoitettua Kettu-kirjaa varten.

Mahdollisena jatkotutkimus- tai kehittämisasiheena voisi olla opiskelijan osallistuminen uuden alle 3-vuotiaille tarkoitetun Kettu-kirjan tekemiseen opinnäytetyön tuloksiani hyödyntäen. Toisaalta myös uuden Kettu-kirjan ilmestymisen jälkeen olisi mielenkiintoista, jos opiskelija(t) kävisivät varhaiskasvatusyksiköissä saattamassa uuden Kettu-kirjan käyntiin.

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli minulle tärkeää ja mielenkiintoista, sillä minulle on henkilökohtaisesti tärkeää kantaa korteni kekoon ilmastosuojelun puolesta. Jäin kuitenkin kaipaamaan vielä enemmän varhaiskasvatuksen opettajilta ajatusta siitä, että ihmisen on tosissaan vaihdettava elämäntyyliään, jotta elämä voisi jatkua siedettävänä myös tulevaisuudessa. Haastatteluissa toki korostettiin kierrättämistä ja uusien materiaalin valintaa niin, että ne olisivat mahdollisimman pitkäikäisiä. Tärkeää olisi kuitenkin pyrkiä pienentämään kaikkia materiaalisia tarpeita ja pysähtyä ihmettelemään ja havainnoimaan ympäristöä sellaisena kuin se nyt on.

Lähteet

Aalto, Maija 2023. Päiväkodeista puuttuu yli 400 opettajaa Vantaalla. Helsingin sanomat verkkojulkaisu. <<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009897066.html>>. Viitattu 17.10.2024.

Ahonen, Liina & Roos, Piia 2021. Untuvikot – Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Almgren, Anssi 13.10.2023. KETTU – Kestävä tulevaisuus varhaiskasvatuksessa koulu-utus.

Almgren, Anssi & Kamppi, Kaisa & Karlsson, Johanna & Karppinen, Krista & Loukola, Outi & Monter, Marianna & Riski, Nina & Salomaa, Laura & Silander, Karoliina & Toroi, Lotta & Woitsch, Liisa 2022. Kettu-kirja. Tutkien, seikkaillen ja leikkien kohti kestävää tulevaisuutta. Helsingin kaupunki. <<https://helsinkioppii.hel.fi/julkaisut/kettu-kirja/>>. Viitattu 17.10.2024.

Binger, Cathy & Kent-Walsh, Jennifer & King, Marika & Mansfield, Lindsay. Early Sentence Productions of 3- and 4-Year-Old Children Who Use Augmentative and Alternative Communication. Journal of Speech, Language and Hearing Research. Vol. 60, Iss. 7. <<https://www.proquest.com/docview/1923706595?parentSessionId=0yjxw8CumizVnlkNu03IbNcYZTJgQr1V6Wn%2Bix%2F%2FuSo%3D&accountid=11363&source-type=Scholarly%20Journals>>. Viitattu 17.10.2024.

Cantell, Hannele 2014. Mitä on monialainen opiskelu. Kooste esityksestä Mitä on monialainen opiskelu. Ladattu 10.12.2014. Helsinki. <<https://www.youtube.com/watch?v=AXqJquXlcOI>>. Katsottu 28.9.2023.

Cantell, Hannele & Aarnio-Linnanvuori, Essi & Tani, Sirpa 2020. Ympäristökasvatus – Kestävän tulevaisuuden käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Cynthia, Price 2008. Environmental and Sustainability Education in Early Childhood – Creating a Community of Learners. Saarbrücken: Vdm verlag dr. Müller.

Chapman, Susan Narelle & O’Gorman, Lyndal 2022. Transforming Learning Environments in Early Childhood Contexts Trought the Arts: Responding to the United Nations Sustainable Development Goals. *International Journal of Early Childhood*; Dordrecht Vol. 54, Iss. 1. <<https://www.proquest.com/scholarly-journals/transforming-learning-environments-early/docview/2658985210/se-2?accountid=11363>>. Viitattu 17.10.2024.

Daelmans, Bernadette & Darmstadt, Gary L & Lambardi, Joan & Black, Maureen M. & Britto, Pia R. 2017. Early childhood development: the foundation of sustainable development. *The Lancet* Vol. 389, Iss 10064. <[https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(16\)31659-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(16)31659-2/fulltext)>. Viitattu 17.10.2024.

Earth Overshoot Day 2024. Country overshoot days. <<https://www.overshootday.org/newsroom/country-overshoot-days/>>. Luettu 17.10.2024.

Engdahl, Ingrid & Samuelsson, Ingrid Pramling & Ärlemalm-Hagsér, Eva 2023. Systematic Child Talk in Early Childhood Education – A Method for Sustainability. *Children* 2023, 10 (4), 661. <<https://www.mdpi.com/2227-9067/10/4/661>>. Viitattu 17.10.2024.

Eskola, Jari & Vastamäki Jaana 2015. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Euroopan unionin asetus luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta 2016/679. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=FI>>. Viitattu 17.10.2024.

Eurooppa-neuvosto 2024. Euroopan vihreän kehityksen ohjelma. <<https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/green-deal/>>. Viitattu 17.10.2024.

Hagfors, Tuuli 2023. Ketut johdattelevat kestävään tulevaisuuteen. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/794146/Hagfors_Tuuli.pdf?sequence=2>. Viitattu 17.10.2024.

Helenius, Aili & Lummelahti, Leena 2013. *Leikin käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Helsinki 2022a. ”Ihana keino lasten osallisuuden lisäämiseksi” – ryhmäportfolio tekee varhaiskasvatuksen tavoitteet näkyviksi. <<https://www.hel.fi/fi/uutiset/ihana-keino-lasten-osallisuuden-lisaamiseksi-ryhmaportfolio-tekee-varhaiskasvatuksen-tavoitteet>>. Viitattu 17.10.2024.

Helsinki 2022b. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma on uudistunut. <<https://www.hel.fi/fi/uutiset/helsingin-varhaiskasvatussuunnitelma-on-uudistunut>>. Viitattu 18.10.2024.

Helsingin kaupunki 2024. Päiväkodit. <<https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/varhaiskasvatus/varhaiskasvatus-paivakodissa/etsi-kunnallisia-paivakoteja>>. Viitattu 17.10.2024.

Helsinki 2024. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2024. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/vare/Helsinki_Vasu_FI.pdf>. Viitattu 17.10.2024.

Huhmarniemi, Maria 2014. Metsäleikkejä kestävään kehitykseen. Teoksessa Granö, Päivi & Hiltunen, Marja & Jokela, Timo (toim.). Suhteessa maailmaan – Ympäristöt oppimisen avaajina 2018. Rovaniemi: Lapland university press.

Kehitysvammaliitto 2014. Kuvat kommunikoinnissa – opas. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/wp-content/uploads/sites/2/2018/08/kuvat_kommunikoinnissa_2014.pdf>. Viitattu 17.10.2024.

Kierrätyskeskus. Opetusmateriaaleja ympäristökasvatukseen. <<https://kauppa.kierratyskeskus.fi/kirjat/opetusmateriaaleja-ymparistokasvatukseen/c/116/?srsltid=AfmBOoqJnpKoJ0hr4CrJpIblkn-diWFnqnD2D6WZgi-hatLQfbB8u6j09>>. Viitattu 17.10.2024.

Korkalainen, Paula. Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 7.12.2023. <<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammainen-henkilo-vanhempänä/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen#vaikutus>>. Viitattu 17.10.2024.

Kyllönen, Marja 2019. A New Narrative for the Future: Learning, Social Cohesion and Redefining “Us”. Teoksessa Justin W. Cook (toim.). Sustainability, Human Well-being & the Future of Education. Palgrave Macmillan.

Laitinen, Satu 2021. Pienten lasten motivaatio. Jyväskylä: Santalahti.

Laakso, Marja-Leena 2014. Esikielellinen vuorovaikutus ja viestintä. Teoksessa Siiskonen, Tiina & Aro, Tuija & Ahonen, Timo & Ketonen, Ritva (toim.) Joko se puhuu? Kie-
lenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lahtinen, Toni & Grunthal, Satu & Värrä, Veli-Matti 2022. Kirjallisuus ja lukeminen ympäristökasvatuksessa. Joutsen 2022. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/145407/Kirjallisuus_ja_lukeminen_ymp_riist_kasvatuksessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 17.10.2024.

Lämsä, Tiina 2021. Kokopäiväpedagogiikka ja sen kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Kasvatus & aika. Vol. 15 Nro 2. <<https://doi.org/10.33350/ka.102527>>. Viitattu 17.10.2024.

Melasalmi, Anitta & Hurme, Tarja-Riitta & Ruokonen, Inkeri 2022. Purposeful and Ethical Early Childhood Teacher: The Underlying Values Guiding Finnish Early Childhood Education. ECNU Review of Education Vol. 5, Iss. 4. 601–623. <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/20965311221103886>>. Viitattu 17.10.2024.

Ndlovu, Blanche & Okeke, Chinedu & Nhase, Zukiswa & Ugwuanyi, Christian & Okeke, Charity & Ede, Moses 2023. Impact of play-based learning on the development of children in mobile early childhood care and education centres. International journal of research in business and social science Vol. 12 No. 3. (2023). <https://www.researchgate.net/publication/370585598_Impact_of_play-based_learning_on_the_development_of_children_in_mobile_early_childhood_care_and_education_centres_Practitioners'_perspectives>. Viitattu 17.10.2024.

Opetushallitus. Ilmiömäinen ilmiömäistä ilmiömäisesti. <<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ilmiomainen-ilmiomaista-ilmiomaisesti>>. Viitattu 17.10.2024.

Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf>. Viitattu 17.10.2024.

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf>. Viitattu 17.10.2024.

Opetushallitus 2022b. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ohjeistus.

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Lapsen%20vasu_ohjeistus_2022.pdf>. Viitattu 18.10.2024.

Peltari, Mikko 2021. Lämpenevä maa – Ilmastolukutaidon käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Pihkala, Panu 2019. Mieli maassa? Ympäristötunteet. Helsinki: Kirjapaja.

Prince, Cynthia 2008. Environmental and Sustainability Education in Early Childhood: Creating a Community of Learners. Saarbrücken: VDM Verlag Br. Müller.

Pulkkinen, Lea & Ahonen, Timo & Ruoppila, Isto 2023. Ihmisen psykologinen kehitys. Tampere: Santalahti-kustannus.

Qvarnström, Mari & Ikonen, Alisa & Ketonen, Ritva & Lautamo, Tiina & Aro, Tuija & Jordan-Kilkki, Päivi & Kokko, Jussi & Nieminen, Minna & Salo, Elina & Jalkanen, Hannele & Siiskonen, Tiina. Tuki- ja kuntoutusmuodot. Teoksessa Siiskonen, Tiina & Aro, Tuija & Ahonen, Timo & Ketonen, Ritva (toim.). Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Rissanen, Mari-Jatta & Mustola, Marleena 2022. Lastenkulttuuri. Teoksessa Koivula, Merja & Siippanen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.). Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino.

Sanja Potrč, Sanja & Čuček, Lidija & Martin, Mariano & Kravanja, Zdravko 2021. Sustainable renewable energy supply networks optimization – The gradual transition to a

renewable energy system within the European Union by 2050. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. Vol. 146, August 2021. <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032121004743?via%3Dihub>>. Viitattu 17.10.2024.

Sarkkinen, Silja 2017. Mitä ympäristökasvatus on? *Ympäristökasvatus-lehti* 2/2017. <<https://feesuomi.fi/lehti/mita-ymparistokasvatus-on/>>. Viitattu 17.10.2024.

Sitra. Elämäntapatesti. <<https://www.sitra.fi/hankkeet/elamantapatesti/>>. Viitattu 17.10.2024.

Singh, Sanjay Kumar & Del Giudice, Manlio & Chierici, Roberto & Granziano, Domenico 2019. Green innovation and environmental performance: The role of green transformational leadership and green human resource management. *Technological Forecasting and Social Change*. Vol. 150. January 2020. <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0040162519309588>>. Viitattu 17.10.2024.

Siivonen, Katriina & Cantell, Hannele & Ihanainen-Rokio, Outi & Kurenlahti, Mikko & Laakso, Senja & Latvala-Harvilahti, Pauliina & Pietikäinen, Janna & Salonen, Arto O. 2022. Kestävyyssmurroksen keinot. Kestävyyssajattelun muutos oppimisen ja sivistyksen tavoitteena. Teoksessa Halonen, Tarja & Korhonen-Kurki, Kaisa & Niemelä, Jari & Pietikäinen, Janna (toim.). *Kestävyyden avaimet – Kestävyyssieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiseloon*. Helsinki: Gaudeamus.

Suomen ympäristökeskus 2019. *Ympäristö.fi*. Laske oma hiilijalanjälki ja aloita ilmasto-
dieetti! <<https://www.ymparisto.fi/fi/laske-oma-hiilijalanjalki-ja-aloita-ilmastodieetti>>. Viitattu 17.10.2024.

Tani, Sirpa & Cantell, Hannele & Hilander, Markus & Jutila, Heikki. *Maantiede – maailmantiede* 2023. *Ympäristö ja ihminen vuorovaikutuksessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Tayler, Collette 2015. Learning in Early Childhood: experiences, relationships and 'Learning to Be'. *European Journal of Education* Vol. 50 (2), Iss. 2. 160-174. <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/ejed.12117>>. Viitattu 17.10.2024.

Tolppanen, Sakari & Aarnio-Linnanvuori, Essi & Cantell, Hannele & Lehtonen, Anna 2017. Opetushallitus. Ilmastokasvatuksen polkupyörämalli. <<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/polkupyoramalli.pdf>>. Viitattu 17.10.2024.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Annele 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuominen, Antti 2022. Mistä kaupungit aikovat taikoa varhaiskasvatukseen satoja uusia ammattilaisia? JHL Motiivi. <<https://motiivilehti.fi/lehti/artikkeli/motiivi-selvitti-paivakojeja-riivaa-pysayttava-tyontekijapula-kautta-maan/>>. Viitattu 17.10.2024.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. <https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarviointin_ohje_2020.pdf>. Viitattu 17.11.2024.

United Nations 2015. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. <<https://sdgs.un.org/2030agenda>>. Viitattu 17.10.2024.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>>. Viitattu 17.10.2024.

Vihreä lippu a. <<https://vihrealippu.fi/>>. Viitattu 18.10.2024.

Vihreä lippu b. Kansainvälinen tausta. <<https://vihrealippu.fi/ecoschools/>>. Viitattu 17.10.2024.

Vihreä lippu 2024. 125 upeaa projektia on saanut Vihreän lipun tänä keväänä! <<https://vihrealippu.fi/2024/05/125-upeaa-projektia-on-saanut-vihrean-lipun-tana-kevaaana/>>. Viitattu 18.10.2024.

Vilén, Petri 2022. Ratkaisevat yhteisöt – Kuinka merkittävät innovaatiot syntyvät. Helsinki: Alma Talent.

Vilka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Värri, Veli-Matti 2018. Kasvatus – Ekokriisin aikakaudella. Tampere: Vastapaino.

Yang, Shuang 2021. The Long-Run Effects of Early Childhood Education and Care – An Empirical Analysis Based on The China Family Panel Studies Survey. Child Indicators Research; Dordrecht Vol. 14, Iss. 5. <<https://www.proquest.com/central/docview/2568817606/E882773A1B074042PQ/2?accountid=11363>>. Viitattu 17.10.2024.

Wenhao, Song & Hongyan, Yu 2018. Green Innovation Strategy and Green Innovation: The Roles of Green Creativity and Green Organizational Identity. Corporate social-responsibility and environmental management 2018, Vol. 25. <https://www.researchgate.net/publication/332156551_Green_innovation_strategy_and_green_innovation_The_roles_of_green_organizational_identity_and_environmental_organizational_legitimacy>. Viitattu 17.10.2024.

WWF. Opetusmateriaalit. <<https://wwf.fi/opettajille/opetusmateriaalit/?language=suomi&age=4-6>>. Viitattu 17.10.2024.

Teemahaastattelun tiedote

Varhaiskasvatusta ohjaa Opetushallituksen (2022) laatima Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet asiakirja eli Vasu, joka määrittelee ja ohjaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen arvoja sekä pedagogisia sisältöjä (Opetushallitus 2022).

Vasun mukaan varhaiskasvatus aloittaa huoltajien kanssa yhdessä lasten kasvattamisen aktiivisiksi toimijoiksi tähän yhteiskuntaan. Yhteiskunta tarvitsee jokaiselta yksilöltä vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa kaikessa toiminnassa pyritään huomioimaan ekologisesti kestävä elämäntapa, jota tuetaan arjen valinnoilla. (Opetushallitus 2022.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä kasaan varhaiskasvatuksen opettajien käyttämiä Kettu-materiaalin ”kämpäliä” alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. ”Kämpälät” voivat olla joko varhaiskasvatuksen opettajan itse suunnitteleimia tai alkuperäisestä Kettu-kirjasta valittuja. Teemahaastattelussa kartoitetaan myös yleisesti kestävä kehityksen kasvatuksen keinoja Kettu-materiaalin ulkopuolelta.

Tarve opinnäytetyölle tuli esiin Hagfors Tuulin (2023) tekemän *Ketut johdattelevat kestävään tulevaisuuteen* opinnäytetyön kautta. Hagforsin opinnäytetyön kautta selvisi, että varhaiskasvattajat kaipaavat kestävä kehityksen materiaalia alle 3-vuotiaiden lasten kanssa käytettäväksi.

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kanssa. Opinnäytetyön kautta saatu aineisto päättyy uuteen alle 3-vuotiaiden lasten Kettu-materiaaliin.

Aineistonkeruu toteutetaan teemahaastatteluina, joihin osallistuminen on vapaaehtoista. Teemahaastattelut toteutetaan haastateltavien toiveesta joko Zoom-sovelluksella tai haastateltavien työpaikalla. Teemahaastattelut äänitetään ja lopuksi litteroidaan ilman henkilötietoja.

Tässä tiedotteessa esitellään teemahaastattelun kysymykset, niissä käytetyt käsitteet sekä esitellään lyhyesti Kettu-malli.

Teemahaastattelun kysymykset ovat:

1. Kuvaile mahdollisimman tarkasti, miten olet toteuttanut kestävän kehityksen kasvatusta alle 3–vuotiaiden lasten kanssa?
2. Mitä alkuperäisen Kettu-kirjan Keksijä-ketun, Kokki-ketun, Retki-ketun, Taitava-ketun, Taiteilija-ketun, Viisas-ketun ja Tarina-ketun käpäliä olet käyttänyt alle 3–vuotiaiden lasten kanssa?
3. Kuvaile mahdollisimman tarkasti, mitä itse kehittämiäsi käpäliä olet käyttänyt alle 3–vuotiaiden lasten kanssa ja mihin kettuun ne ovat liittyneet?
4. Kokisitko, että alle 3-vuotiaille lapsille tarkoitettu Kettu-kirja olisi tarpeellinen? Voit tarkentaa halutessasi vastausta.

Teemahaastattelun käsitteet:

Kestävä kehitys:

Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksen eli kestävän kehityksen kasvatuksen tavoitteena on ohjata lapsia kestävämpään elämäntapaan sekä vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä. Vasussa korostetaan ympäristökasvatukseen kautta mahdollistettuja myönteisiä kokemuksia, joiden avulla lapset oppivat nauttimaan luonnosta. Ympäristökasvatuksen kautta lasten kanssa harjoitellaan myös kestävän elämäntavan taitoja, kuten roskaamatonta retkeilyä sekä säästäväisyyden opettamista. (Opetushallitus 2022.)

Käpäliä:

Kettu-materiaalin jokaisella ketulla on omia toiminnallisia tehtäviä, eli käpäliä, joiden avulla lapset pääsevät tutustumaan todellisen maailmanilmiöihin. (Helsingin kaupunki 2022).

Seitsemän erilaista kettua:

Kettu-mallin seitsemän ketun avulla perehdytään kestävän kehityksen tavoitteisiin ja kestävän tulevaisuuden tekemiseen. Jokaisella Kettu-kirjassa esiintyvällä ketulla on oma tarina, joka vie jonkin tietyn kestävyysilmiön äärelle. Tarinat eivät anna valmiita vastauksia tai ratkaisuja käsiteltävään ongelmaan, vaan jättää ne avoimeksi. Kettu-mallin taustalla on ajatus siitä, että lapset pääsevät pohtimaan ja kokeilemaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja keksien, tutkien ja leikkien. Jokainen luku sisältää toiminnallisia tehtäviä, eli käpäliä, joiden avulla lapset pääsevät tutustumaan todellisen maailmanilmiöihin. (Helsingin kaupunki 2022).

Keksijä-Kettu: On innostunut tulevaisuuksista

Retki-Kettu: Rakastaa luontoa ja seikkailee ulkona päivittäin

Taitava-Kettu: Korjaa, kunnostaa ja kierrättää

Kokki-Kettu: On herkkusuu, joka rakastaa monipuolista kasvisruokaa

Taiteilija-Kettu: Luo uutta ihmeteltävää

Viisas-Kettu: Pohtii, ajattelee ja kummastelee

Tarina-Kettu: On rikas mielikuvitus ja rakkaus tarinoita kohtaan

Tässä vielä linkki Kettu-kirjaan:

<https://helsinkioppii.hel.fi/wp-content/uploads/kettu-kirja.pdf>

Kiitos jo etukäteen osallistumisesta tähän opinnäytetyöhön. Osallistumisen opinnäytetyön haastatteluun voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa, eikä keskeyttämisestä koidu haastateltavalle haittaa. Jos teemahaastattelusta tai opinnäytetyöstä herää kysymyksiä tai osallistumisen haluaa perua, niin minuun voi olla yhteydessä sähköpostitse krista.rytkonen@metropolia.fi.

Ympäristökasvatus ja Kettu-materiaalin käyttäminen alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa

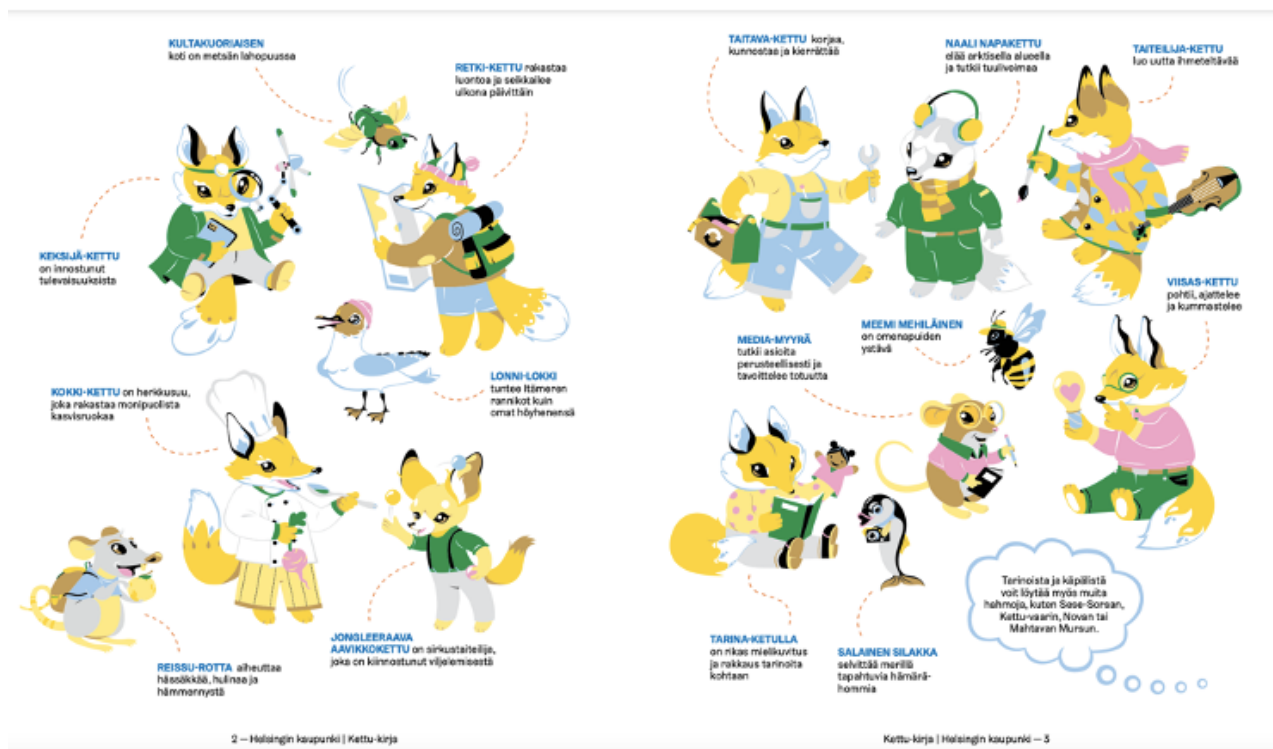
Teemahaastatteluihin osallistui kymmenen varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevää ammattilaista kuudesta eri Helsingin kaupungin varhaiskasvatus yksiköstä.

Haastateltavat kertoivat erilaisia tapoja toteuttaa ympäristökasvatusta alle 3-vuotiaiden kanssa.

Jaottelin vastaukset arjen tekojen, yhteistyön, ympäristökasvatuksen sekä Kettu-materiaalin otsikoiden alle. Näiden otsikoiden alla on vielä tarkempia alaotsikoita. Moni kohta sopisi useamman otsikon alle, mutta olen pyrkinyt jakamaan vastaukset sopivampiin kohtiin.

Kettu-materiaalin alkuperäisten käpälien osalta on huomioitava, että melkein kaikki haastatteluissa mainitut käpäleet oli muokattu sopimaan alle 3-vuotiaille.

Tässä aineistossa lihavoidut kohdat viittaavat sellaisiin ympäristökasvatuksen tekoihin, jotka mainittiin useammin kuin kerran.

Kuva: Aineistossa käytetyt Kettu-materiaalin kuvat (Kettu-kirja 2022.)

Arjen teot

Arjen teot ovat ympäristökasvatuksen tekoja, jotka toistuvat varhaiskasvatuksessa useasti. Jaottelin haastattelussa ilmi tulleet arjen teot aikuisten tekemiin rakenteellisiin ratkaisuihin sekä pedagogiseen arkeen.

Rakenteelliset ratkaisut

- Käytämme kankaisia käsipyyhkeitä.
- Säästämme kierrätysmateriaaleja askarteluja varten.
- Käytämme suttupapereita piirustuspapereina.
- Käytämme tyhjiä vaippapusseja pyykkipusseina.
- Mietimme lelutilauksissa lelujen kestävyttä.
- Emme vaihda ruokalappuja jokaisen ruokailun jälkeen.
- Annostelemme ruuan lapsille huomioiden lapsikohtaisuus.
- Olemme pyytäneet pienemmän biojäteastian keittiöstä.
- Kaikki lähtee aikuisen asenteesta, esimerkistä ja suhtautumisesta ja sen myötä tulevasta vuorovaikutuksesta suhteessa lapsiin.

Pedagoginen arki

- Ohjaamme lapsia säästämään vettä sekä saippuaa käsienvesujen aikana.
- Käsienvesupisteellä käytetään kuvia, jotka ohjaavat, missä järjestyksessä asiat tehdään käsiä pestessä: mm. ensin nostetaan hihat, sitten avataan hana...
- Opetamme lapsille tavallisimmat roska-astiat jo pienestä pitäen.

Yhteistyö

Vasu ohjaa varhaiskasvatusta tekemään yhteistyötä perheiden sekä lähialueen erilaisten toimijoiden kanssa. Jaottelin haastatteluissa esiin nousseet ympäristökasvatuksen yhteistyön muodot neljän eri otsikon alle, jotka ovat: yhteistyö vanhempien kanssa, yhteistyö päiväkodin sisällä, yhteistyö lähialueen toimijoiden kanssa sekä lasten osallisuus.

Yhteistyö vanhempien kanssa

- Olemme sopineet vanhempien kanssa, että likapyykit laitetaan kangaskasseihin.
- Olemme pyytäneet vanhemmilta roskattomia retkieväitä.
- **Olemme pitäneet vanhempainillan ja muita tapaamisia ulkona vanhempien kanssa.**
- **Olemme kannustaneet perheitä lähtemään lasten kanssa ulos tutkimaan.**
- Olemme sopineet vanhempien kanssa yhdessä, että syntymäpäiviin ei liitetä lahjoja tai kortteja, vaan laulamme päiväkotipäivän aikana lapselle lapsen lempilaulun.

Yhteistyö lähialueen toimijoiden kanssa

- **Olemme tehneet päiväkodin yhteisen projektin kierrätysmateriaaleista. Tämä taidenäyttely meni esille läheiseen kirjastoon.**
- **Teimme taideteoksia läheisen julkisenpaikan näyttelyyn.**
- Lähikirjasto osallistui Kettu-teemaiseen kevätjuhlaan.

Yhteistyö päiväkodin sisällä

- **Olemme tehneet kierrätysmateriaaleista erilaisia taidenäyttelyitä päiväkodille.**
- Järjestimme koko talon yhteisen Kierrätyskeskuksen maapalloretken, joka huipentui juhlaan.

Lasten osallisuus

- **Olemme pysähtyneet juttelemaan retkillä asioista, joita lapset huomaavat.**
- Olemme keränneet lasten toivomia luonnonmateriaaleja askarteluja varten.
- Retkillä on aina joku yhteinen suunniteltu juttu, mutta pysähdymme myös paljon lasten aloitteiden ja ihmettelyjen äärelle.

Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus kuvaa tässä aineistossa kaikkea muuta pedagogista toimintaa, paitsi Kettu-materiaalin käyttämistä. Jaottelin ympäristökasvatuksen kolmen eri alaotsikon eli teeman alle, jotka ovat: retket, taide ja muut.

Retket

- Olemme liikkuneet retkillä ötökkötaulujen kanssa ja yrittäneet etsiä kuvien mukaisia ötököitä.
- Olen käynyt asettelemassa retkipaikalle etukäteen ötökkäkortteja, joita lapset sitten etsivät suurenuslasien ja looppien avulla. Retken jälkeen istumme päiväkodin hiekkalaatikon reunalle tutkimaan, minkälaisia ötököitä löysimme. Korteissa lukee perustietoja ötököistä.
- Olemme yrittäneet tehdä retkillä käpylehmiä.
- Meillä on retkillä repussa pienet kierrätysastiat, kuten muovi, paperi ja biojäte. Lajittelemme lasten kanssa jätteet yhdessä kierrätysastioihin ja päiväkodilla oikeisiin roskiksiin.
- Kävelemme usein samaa reittiä lähimetsään, joten tarkkailemme reitin varrella olevia luontoihmeitä, kuten muurahaispesää. Joskus siellä käy iso kuhina, joskus se on ihan hiljainen.
- Olemme etsineet metsässä laminoituja oravankuvia, jotta saamme rohkaistua lapset liikkumaan metsässä.
- Syksyisin olemme etsineet metsästä laminoituja ja erivärisiä sieniä. Löytäessämme sienet olemme keskustelleet, saako oikeita sieniä kerätä tai maistaa. Laminoitujen sienien kanssa hassuttelemmekin ja tutkimme niitä kaikin aistein.

Taide

- Askartelemme kierrätysmateriaaleista. Olemme tehneet esimerkiksi rairuoho-purkit maitopurkeista.
- Olemme askarrelleet puulusikoista tulppaaneja ja tehneet vappuhuiskat sushiravintolan syömäpuikkoja hyödyntäen.
- Laulamme lasten kanssa yhdessä luontoaiheisia lauluja, sekä lorutellemme eläimiin ja luontoon liittyviä loruja.
- Olemme askarrelleet pahvilaatikoista autoja ja ambulansseja, joilla on saanut leikkiä sisällä sekä ulkona.
- Olemme käyttäneet metsässä keppejä kehyksinä luontotaideteoksille. Joskus olemme jättäneet taideteokset odottamaan seuraavaa retkeilijää ja sitten olemme viikon päästä palanneet paikalle katsomaan, onko taideteos hävinnyt tai muuttunut jotenkin.
- Meillä on ollut omia soittimia mukana metsässä.

Muut

- Olemme pelanneet iPadillä lasten kanssa kierrätyspelejä.
- Olemme harjoitelleet lasten kanssa yhdessä säännöt, jotka ohjaavat meitä toimimaan tuhoamatta luontoa.
- Olemme järjestäneet roskajumppaa päiväkodilla. Lattialla olevat roskat lajitellaan oikeisiin roskiksiin.
- Olemme rakentaneet kuvien avulla lasten kanssa omia hedelmäsalaatteja.

Kettu-materiaali

Haastatteluihin osallistuneet kertoivat alkuperäisestä Kettu-materiaalista käyttämiään käpäliä alle 3-vuotiaiden kanssa. Olen jaotellut nämä haastatteluissa kerrotut käpälat oikeiden kettujen alaotsikoiden alle.

Keksijä-kettu

- Olemme tehneet Keksijäkettun löllölima tehtiin niin, että pienetkin pääsivät sitä ihmettelemään.
- **Olemme käyneet roskaretkillä kirjastosta lainatuilla roskapihdillä.**
- Olemme harjoitelleet kierrätystä.
- Olemme tutkineet muovinvalmistamista, kun olemme tutkineet mihin roskat menevät ja mitä niille tehdään.
- Luimme eri ikäisten lasten kanssa tarinan energiavoimalan rakentamisesta ja yhdessä rakensimme tuulivoimalan. Lapset saivat valita pihavarastosta mitä vaan asioita, jotka sitten liitettiin yhdeksi koneeksi. Mukana oli yksi väärin päin oleva polkupyörä, ja kun sen polkimia pyöritti, niin näytti siltä, että siinä koneessa myös olleet liput heiluivat. Lapsille tuli sellainen olo, että "wau se oikeesti toimii". Pienet lapset hakivat tarvikkeita ja eskarilaiset kokosivat laitteen.
- Korjaamme lasten kanssa rikkoutuneita kirjoja.

Retki-kettu

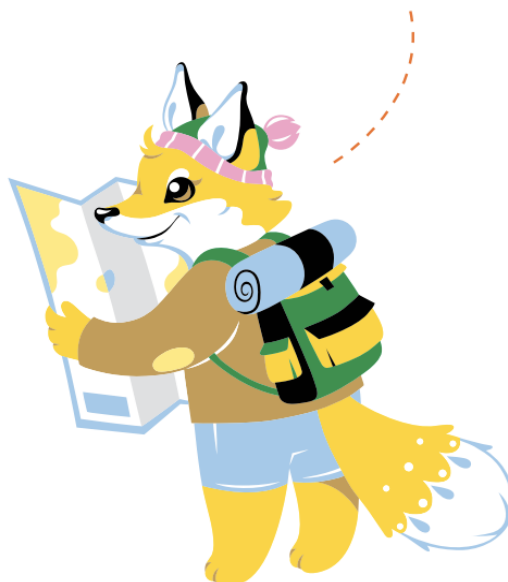
RETKI-KETTU rakastaa luontoa ja seikkailee ulkona päivittäin

- Käymme pienten kanssa alkukaudesta joka viikko samassa retkipaikassa, jotta heille tulee sellainen olo, että tämä on tuttu ja turvallinen paikka. Olemme valinneet esimerkiksi puun, jonka luokse tehdään retkiä ja sitten siitä ollaan voitu pikku hiljaa laajentaa retkialuetta. Olemme ottaneet siitä samasta puusta kuvia, joiden avulla ollaan seurattu vuodenaikojen kehitystä. Nämä kuvat on laitettu portfolioon myös koteja varten
- **Ulkoilemme lasten kanssa säässä kuin säässä ja käymme viikoittain retkillä.**
- **Pienten kanssa tutustutaan ensin päiväkodin omaan pihaan ja sitä tutkitaan ja jossain vaiheessa uskaltaudutaan lähteä päiväkodin porttien ulkopuolelle.**
- **Olemme käyneet katsomassa junia, lentokoneita sekä tutustuneet kulkuvälineisiin ja niissä turvallisesti liikkumiseen.**
- Lähiympäristöön tutustuminen pienten kanssa on ollut tärkeää. Olemme liikkuneet julkisilla, esimerkiksi bussilla metroasemalle ja metrolla vielä pidemmälle. Joillekin lapsille se on ensimmäinen kerta, kun he liikkuvat julkisissa kulkuvälineissä.
- Osa on ollut tosi innoissaan autoista ja kulkuvälineistä. Teimme ulos autokorjaamon, jossa korjailtiin mopoja ja rekkoja. Tarkoituksena oli myös ajaa pedagogista näkemystä siitä, että toiminnan ei aina tarvitse olla sisällä vaan, että se voi myös hyvin olla ulkona. Lapsetkin ovat tottuneet siihen, että ulkoilemme säällä kuin säällä. Nyt koitetaan muuttaa ajatusta siihen, että ulkona voi tehdä myös jotain muuta kuin keinua.

- **Olemme Retki-ketun kannustuksella pitäneet lauluhetkiä metsässä luonnonmateriaaleista tehtyjen soittimien säestäminä. Olemme rummuttaneet puunrunkoon ja hakanneet keppejä yhteen. Olemme kuunnelleet, että miten erilaisia ääniä eri pinnoista tulee.**
- Emme ole pienten kanssa ottaneet tavoitteeksi tehdä käpäliä vaan miettiä kokonaisuuksia. Olemme tammikuusta toukokuuhun tutustuneet lähialueen lintuihin. Olemme tehneet lintuaskarteluja, meillä on ollut lintukirjoja sekä lintulauluja. Meille on ollut tärkeää, että lapset osaavat nimetä erilaisia suomalaisia lintuja kuten talitintti ja varis. Jos joku kysyy meidän ryhmän lapselta, että mikä tuo on, niin hän ei vastaa lintu vaan hän tietää että lintuja on erilaisia. Moni lapsi osaa erottaa Afrikkalaisia eläimiä, mutta ei tunnista joka päivä näkemiään lintuja.
- Tutkimme erilaisia ötököitä, kuten kuoriaista. Käytämme esimerkiksi lorukortteja ja lauluja, joiden avulla tutustutaan teemaan. Meillä on esimerkiksi kortit, joissa toisella puolella on kuoriaisen nimi ja toisella puolella lukee perustietoja siitä.
- **Olemme istuttaneet niittykukkia ja kertoneet, että sitten sinne niitylle tulee pölyttäjiä. Aiempi lintuteema liittyy tähän niin, että nyt ne meille tutut linnut tulevat sinne niitylle syömään niitä ötököitä. Olemme pyrkineet selittämään lapsille sitä, miten kaikki liittyy toisiinsa.**
- Retkiketun kanssa olemme tutustuneet lähialueen lintuihin ja olemme tehneet niihin liittyvät tulevaisuuskiikarit. Meidän päiväkodillamme on tosi matalalla ikkuna, johon olemme tulostaneet kuvia niistä linnuista, joita olemme nähneet retkillä.

RETKI-KETTU rakastaa luontoa ja seikkailee ulkona päivittäin

Kokki-kettu

KOKKI-KETTU on herkkusuu,
joka rakastaa monipuolista
kasvisruokaa

- Meillä on koko talon yhteinen kotileikkihuone, jossa voi leikkiä jatkuvasti taiteilijaketun synttäreitä ja jutella synttärilahjoista.
- **Olemme tutkineet vuodenaikojen mukaan vettä, lunta ja vesilätäköitä.**
- Olemme katsoneet videoita kaloista ja käyneet silakkamarkkinoilla.
- Olemme järjestäneet yhteisen sadonkorjuujuhlan. Osa lapsista on ennakkoluuloisia ruokia kohtaan, joten sapere tekniikka toimi silloin hyvin. Kerromme lapsille, että ”se riittää, että tuo paprika on siinä pöydällä, että sä voit katsoa sitä. Ei tarvitse koskea eikä edes haistaa sitä”. Pidetään sitä jo juhlanaiheena, että saadaan pieni lähestyminen uusiin ruokiin. Ja kokkikettu kannustaa.
- **Jokaisella ryhmällä on oma istutuslaatikko, johon on mahdollisuus istuttaa. Istutimme lasten kanssa äitienpäivä lahjaksi auringonkukan tai persiljan lapsen toiveen mukaan. Jokainen on hoitanut oman kasvatuksensa kastelut joka päivä. Olemme katsoneet videoita kasvien kasvatuksesta ja nyt on ihanaa, kun kasvit on kasvaneet ja lapset saavat viedä ne kotiin. Vaikka kaikkien lasten kanssa ei ole yhteistä kieltä, niin yhdessä tehty projekti on kaikille yhtä antoisa. Osalle lapsista oli ihanaa kun sai kertoa vanhemmalle, että ”hei, tota saa sitten syödä.”**
- Huomioidaan lasten kulttuuritausta, sillä, joillekin lapsille saattaa olla tutumpaa syödä sormilla. Kannustetaan ja ohjataan kokeilemaan haarukkaa ja veistä. Tässäkin vanhempien kanssa tehtävällä yhteistyöllä iso merkitys.

Tarina-kettu

TARINA-KETULLA
on rikas mielikuvitus
ja rakkaus tarinoita
kohtaan

- Olemme lorutelleet Itämereen liittyviä loruja.

Taitava-kettu

TAITAVA-KETTU korjaa,
kunnostaa ja kierrättää

- Olemme jutelleet kierrätysastioista, että mitä jätteille tapahtuu, kun ne roska-autot tulevat. Lapset tykkäävät katsoa roska-autoja ikkunasta, joten silloin juttelemme.
- Pienten lasten kanssa olemme jutelleet ensin roskien keruukoneesta ja sitten lähteneet metsään keräämään roskia. Metsässä ollaan juteltu lasten kanssa, että minkälainen kone tähän voitaisiin keksiä.
- Olen käyttänyt esimerkiksi Canvaa tulevaisuuspiirtelökoneen tekemiseen. Olen leikannut erivärisiä silppuja, joita voi tulevaisuuspiirtelössä olla.

Taiteilija-kettu

TAITEILIJA-KETTU
luo uutta ihmeteltävää

- Teimme luontotaideteoksen, johon myös pienet pystyivät osallistumaan.
- Marjataidetta ollaan tehty pienten lasten kanssa.
- **Kettu-kirjan mainitsemaa draamaa olemme toteuttaneet nukketeatterin kautta.**
- Olemme tehneet koko talon yhteisen tilataideteoksen.

Viisas-kettu

VIISAS-KETTU
pohtii, ajattelee
ja kummastelee

- Olemme viettäneet isovanhempien päivää koko päiväkodin kanssa.

Uudet tavat käyttää Kettu-materiaalia

Haastatteluihin osallistuneet kertoivat uusia tapoja, joilla ovat käyttäneet Kettu-materiaalia ympäristökasvatuksessa. Erityisen suosittua oli Kettu-juhlien järjestäminen. Esimerkiksi kevätkuhlia järjestettiin Kettu-teemaisina ratoina, joita vanhemmat kiersivät lasten kanssa. Juhlien lisäksi myös Kettu-pehmolelujen ja kuvatuokien käyttö oli suosittua.

Kuva: Krista Rytönen

- **Kettujuhlien järjestäminen.**
Esimerkiksi kevätjuhla eri kettuihin liittyvillä rasteilla.
- Jokaisella ryhmällä on oma Kettu-pehmolelu, jota käytetään eri tavalla toiminnassa. Kettu voi rohkaista tutustumaan uuteen aiheeseen tai sitä voi käyttää tukena Kettumateriaalin satuja lukiessa. Kettu seikkailee myös retkillä mukana.
- Olemme tutustuneet Kettumateriaaliin katsomalla sitä yhdessä älynäytöltä.
- Eri kettujen kuvien käyttö kuvatukena. Esimerkiksi Kokki-kettu on biojätteen luona muistuttelemassa hävikistä ja Taiteilija-kettu kertoo, kun on aika askarrella.
- Olemme laminoineet retkiketun kuvia mukaan retkireppuun, josta Retkikettuja voi ripustella eri tarkoituksissa retkialueelle. Joskus niitä voi käyttää rajaamaan ja turvaamaan aluetta, joskus niitä on tarkoitus etsiä.
- Vanhemmat ovat saaneet kotitehtäväksi tutustua jokaiseen eri kettuun ennen vanhempainiltaa. Vanhempainillassa olemme äänestäneet sen ketun, johon tutustumme lasten kanssa.
- **Digiportfoliossa Kettujen kuvien käyttäminen ja vanhemmille Kettuteeman avaaminen kuvien ja tekstin kautta.**
- Olemme yhdistäneet eri Kettujen teemoja uusiin satuihin. Olemme lukeneet esimerkiksi Pidä metsä siistinä Pikkuli – Pikkuli kirjaa.
- Olemme tehneet A5 kokoiset pöytäteatteri Ketut.
- Me olemme järjestäneet päiväkodin yhteisen teatterin, jossa joku aikuinen on näytellyt kettuja.